ЗУСТРІЧ ЧЕРЕЗ ТИСЯЧІ ВІКІВ

НОВЕ ЗАВДАННЯ

Я ще й досі не можу отямитися. Те, що трапилося, потрясло мене, зруйнувало звичні уявлення, сколих-нуло свідомість до найтаємніших глибин. Закони часу полетіли шкереберть. В кілька останніх днів спресувало-ся стільки подій і вражень, що їх вистачило б на мільйони років. Саме так — я не перебільшую!

Почав діяти глибинний закон розвитку — накопичення непомітних змін переростало в революційний ви-бух.

За останній вік ніхто в принципі не заперечував наявності життя на інших планетах. Але це сприймалося, думалося абстрактно, поза дійсністю. Одним словом, більшість світу не ставилася до цієї думки серйозно. Лише фантасти змагалися в спробах змалювати пришельців — і кидалися від однієї крайності до другої. То скочува-лися до олюднення хижих істот, проголошуючи майже ідентичність всієї безконечної живої природи в її вищих проявах, то створювали страшних потвор.

Але я ухиляюся трохи вбік і стаю балакучим. Треба зосередитись і знову пережити ці фантастичні події. Товаришу, що читатимеш мою розповідь, не поспішай висловити свій осуд чи присуд. Не відкидай і не захоп-люйся. Зважж щиро і чесно, спробуй знайти резонанс на прочитане. Тобі заважають звичні уявлення? Згадай, що ці "звичні" уявлення колись теж пробивали шлях до визнання через хащі інших "звичних" уявлень, відкладених тепер в архів знання.

Отже, я починаю...

20 серпня 197... року я готувався до першого польоту на Марс. До польоту, який ще досі не здійснений. Корабель з атомно-реактивним

двигуном стояв на космодромі. Ціла когорта спеціалістів востаннє перевіряла всі його вузли, механізми. Баки наповнювали водою. Це "паливо" вважали найкращим, тим більше, що на Мар-сі воно було знайдено давно.

В передстартові дні я прощався з рідними місцями, гостював у матері, що жила в селі серед густих лісів Бряищини. Кожного ранку, до сходу сонця, я йшов у нетрі, в болота, в найдикіші місця. Мені хотілося понести в пустелю простору спогад саме про таку незайману красу — урочисту, сумовиту, спокійну. Зі мною рядом завжди йшла наречена. Дівчина Марійка Маленька, хутка, худа, як кізка, схожа на мініатюрну статуетку. Ті смаг-ляве личко з кирпатим носиком і великими сірими очима безупинно мінилося. То вона іскристо сміялася, то задумувалася, втопивши погляд в щось невидиме. Але не зітхала, не сумувала, не переживала нашої розлуки.

Ми з нею вже давно вирішили… ні, не вирішили, а зрозуміли в серцях — любов не знає відстані, вона не боїться розлуки. Вона палко шепотіла, дивлячись в синяву неба, що ясніла поміж деревами:

— Зрозумій мене… ось ми ходимо з тобою, розмовляємо, тримаємося за руки… цілуємось… Ти поїдеш. І всього цього вже нема. Воно тільки в спогаді, в уяві… І якщо я люблю, той спогад живе вічно. Мені не обов’я-зково торкатися твоєї руки, дивитись в твої очі… Ти будеш поруч зі мною, коли я захочу… тобто завжди.

Саме цього слова я чекав перед польотом — слова сумбурного, непослідовного по логіці, але послідов-ного по серцю. І я поїхав. Окрилений любов’ю найближчих людей і передчуттям чогось незвичайного.

Столиця зустріла мене тривожним настроєм. Люди збиралися біля репродукторів на вулицях, ждали яки-хось повідомлень. Я запитав одного з перехожих на привокзальній площі, в чому річ.

— Ви не знаєте? — здивувався він.

— Ні. Я тільки що з села.

— Недавно повідомили, що великий астероїд зіткнеться за місяць з Землею. Навіть вирахували, що впаде він у Литві. Небезпечна зона в радіусі кілька сот кілометрів виселяється. Ну, розумієте… паніка, тривога. А що, як вчені не точно вирахували? І впаде ця штука не на Литву, а на нас? Або на Париж, на Лондон? На будь-яке непідготовлене місце?..

Я не дослухав балакучого незнайомця, стрімголов помчав, схопивши таксі, до Комітету Космонавтики. Мене вже шукали. Секретар послав мене в кабінет академіка Любавіна — Голови Комітету. Там зібралися визначні вчені країни — цвіт Академії і представники уряду. Люба-він, плечистий, міцний чолов’яга, саме щось говорив, енергійно жестикулюючи. Він поглядом привітався зі мною, кивнув на крісло. Я сів.

— Отже, помилки бути не може, — говорив академік. — Розрахунки повторені двадцять п’ять разів. Не лише нашими вичислювальними центрами, а й центрами Америки та Англії. Результат збігається. Астероїд з масою біля мільярда тонн впаде на Литву. Евакуація навіть всієї республіки — не найкращий вихід. Адже є можливість помилки. Ми не можемо нехтувати навіть тисячною долею процента ймовірності, що астероїд впа-де в іншому місці, де люди не будуть підготовлені.

— Що ж ви пропонуєте? — почулося запитання. Присутні повернулися до того, хто питав. Це був пред-ставник уряду.

— Є два проекти, — відповів Голова Комітету. — Один з них — спроба знищити астероїд ракетами з во-дневими зарядами на безпечній відстані від Землі. Другий проект — відправка марсіанської ракети з пілотом, який зміг би закласти на астероїді водневі заряди і знищити його. Перший проект — не дає гарантій. Є можливість помилки. А

найменша помилка потягне за собою розходження в тисячах кілометрів…

— А другий проект?

— Другий… залежить від пілота ракети…

Академік поглянув на мене. Я зрозумів його. Мені навіть дивно було, що хтось може сумніватися. Раз потрібно — значить, я лечу…

Вирішено було готувати обидва проекти. На всякий випадок. В мою ракету завантажили п’ять водневих зарядів і вібратори для буріння астероїда. Головний електронний центр зробив обчислення нової орбіти. На підготовку пішло вісім днів. До зустрічі з астероїдом залишався двадцять один день.

Я вилетів 18 серпня, за два дні до проектного старту на Марс. Не було свята, урочистих промов. Земля тривожилася, сподівалася, ждала.

Ракета впевнено стартувала, вийшла в розріджені шари атмосфери, лягла на орбіту. Десь далеко внизу, мов сердиті джмелі, гули двигуни, розганяли корабель до його нормальної крейсерської швидкості в п’ятсот кілометрів на секунду. Куля Землі зменшувалася, мене охопила темно-фіолетова безодня. Вона здивовано ди-вилася на ракетку мільярдами розмаїтих очей-зірок. Я лежав у кріслі пілота, притиснутий силою перевантаження. Дивився в перископ. І дивувався. Навколишній Космос здавався звичним, близьким і рідним. Чому? Звідки таке почуття?

Я згадав дискусії, які велися вченими і не вченими в передкосмічну еру. Дехто запевняв, що людина не витримає міжпланетного польоту. Що вона збожеволіє в незнайомих умовах. Що вона ніколи не пристосується до умов, не схожих на земні. Що нам ніколи не судилося зустрітися з розумними істотами інших планет…

Які дурниці. Ось я лечу вперше серед порожняви Космосу і всім єством відчуваю, що я дитя Всесвіту, а не лише однієї планети. Я торжествую, радію цій думці, як радіє дитина, що вперше відкриває для себе світ по-за колискою, поза хатою батьків. Я невелика іскра Розуму, але вона таїть в собі безконечні можливості… І та іскра стане господарем Безконечності. Тільки так! Тільки так…

Я відкриваю засліплені забобонами віків очі, бачу обриси нової домівки. Вона безмежно простора і пре-красна. Вона — моя спадщина, і я її господар. Звільнений Розум переборює інерцію звички, косності і егоїзму. Він лине вперед і вперед, руйнуючи один за одним кордони таємниць, і з подивом та гордістю бачить, що всі вони легко вміщуються в його неосяжному лоні. Воістину прекрасна доля твоя, людино! Ти бездонна чаша пі-знання, що вічно буде черпати іскристе вино мудрості з океану Безконечності…

АСТЕРОЇД

Кілька годин я летів з вимкнутими двигунами. Невагомість — нечуване блаженство свободи. Я впивався ним, вбирав його в душу, в свідомість, в нерви. Хтось говорив, що невагомість — протиприродне відчуття, стан, ворожий людині! Дурниці! Цей стан — мета. Це — велика свобода від тяжіння, від кайданів інертної ма-си. Недарма нам в дитинстві сниться політ в просторі. Політ без крил, за одним лише бажанням Розуму. Закла-дена в наше єство глибинна, нерозкрита суть природи тривожить нас, кличе до сонця, в світ, де нема ваги, де розум відчуває свою спорідненість з Всесвітом…

Стрілка хронометра, сигнали приладів на пульті сповістили мені: пора гальмувати! Знову загули двигу-ни, тепер вже сповільнюючи політ ракети…

Локатори знайшли в просторі мініатюрну планетку. На екранах з’явилася світла цятка. Пройшовши крізь електронний інвертор,

зображення збільшилось, набуло чіткіших обрисів. Запрацювала портативна лічильна машина, узгоджуючи теоретичні розрахунки кривої польоту з даними приладів Відхилення не було. Незабаром ракета наблизилася до небесного каменя, тихенько приліпилася до скелястої поверхні.

Я кілька хвилин лежав у кріслі, заплющивши очі. Слухав плин крові в своєму тілі, схвильований ритм свідомості. Чи був я задоволений, щасливий тим, що перший з людей Землі так далеко вирвався в Космос, від-чув недосяжне для безлічі минулих поколінь?

Ні! Це була гордість за велику дорогу людства, тривога Розуму, що заглянув у прірву таємниці. І ще од-не... турбота... Звичайна людська турбота про долю тих, хто на Землі з острахом чекає падіння астероїда.

Я отямився. Перевірив сигнали всіх вузлів корабля Апарати працювали нормально. Ввімкнув передавач. Через півхвилини почулися позивні — відповідь радіостанції Комітету Космонавтики. Я з насолодою слухав голос Любавіна:

— Ми чуємо твої сигнали, Михайле. Ждемо повідомлень.

— Корабель біля астероїда, — відповів я. — Все гаразд.

— Як здоров’я? Ти добре себе почуваєш?

— Дивовижний стан. Але про це потім... Зараз хочу вийти і почати буріння...

— Бажаємо успіху. Чекаємо. Будь обережним...

Я закінчив передачу, вимкнув станцію. Перевіривши скафандр, вийшов з каюти в тісний кільцевий кори-дор, що тягнувся навколо реактора. Захопивши вібратор, рушив до шлюзів.

Космос охопив мене такими величними обіймами іскристого безмежжя, що я довго стояв біля ракети не-порушно — приголомшений, заворожений. Словами не можна описати того враження. Сказати про красу зоря-них вогнів, про безмежність Космосу — це повторювати банальні описи, відомі вже сотні років. Товаришу, що читаєш ці рядки, якщо ти молодий, незабаром сам відчуєш те, про що я кажу, бо космічна ера відкривається для всіх. А якщо ти літня людина, спробуй знайти схожі емоції в глибині власної душі.

Я вийшов на скелястий майданчик, перед тим прив’язавшись до ракети. Обережно, щоб не одірватись від астероїда, рушив вздовж майданчика. Намітив кілька місць для отворів. Трохи далі я помітив досить глибокі щілини. Два заряди я вирішив закласти в них.

Повернувшись до ракети, я ввімкнув шнур вібратора в електромережу корабля. Підготував заряди. Потім протягнув шнур до наміченого місця. Скеля легко піддавалась. Вона безшумно спресовувалась під дією неви-димої вібрації прилада. Три отвори я приготував за півгодини.

Затамувавши подих, я виніс з ракети перший балон з водневим зарядом. Я знав, що він не може вибухну-ти без спеціальної команди по радіо, а все-таки не міг стримати нервової дрожі в ногах. Уява малювала яскраву картину руйнування, яку я недавно бачив у фільмі. Вогняний пекельний вихор котився по планеті, на десятки кілометрів навколо змітаючи дерева, будівлі, людей. Яке щастя, що людство відмовилося від диявольської мо-гутності ядерної зброї, вирішуючи суперечності, що ще розділяють народи, мирним шляхом. Ось тільки для такої справи, для рятунку планети можна і треба вживати страхітливу силу ядра…

Не відпочиваючи, я заклав усі п’ять зарядів Встановив біля них спеціальні приймачі з антенами. Ці апа-рати мали спіймати сигнали з корабля і ввімкнути детонатор водневих зарядів.

Закінчивши роботу, я зітхнув з полегшенням. Тепер можна летіти назад. Якщо я щасливо повернусь… саме якщо… бо хіба можна гарантувати успіх на новій, невідомій дорозі?.. то одразу ж стартую на Марс. На дивну, стареньку, хвилюючу планету. Я побачу не мертвий світ, як оцей небесний камінь, а крашу великих тає-мниць, тривожних загадок. Я зблизька погляну на гігантські штучні споруди супутників Марса і, може, привезу людям Землі розгадку його древньої цивілізації…

Я змотав шнур, заховав вібратор. Подумавши, вирішив зібрати на астероїді зразки порід.

Взявши портативний відбійний молоток, я минув майданчик, зупинився біля скелі. Сонце яскраво освіт-лювало гранітні урвища, і я розглядав їх, щоб вибрати щось цікаве.

В кількох місцях я вирубив химерні сплетіння розмаїтих кристалів, заховав в сумку. Розглядаючи цікаві скупчення порід, я піднявся на скелю, заглянув на другий бік астероїда. Там в густій тіні не видно було нічого. Та зненацька, при різкому повороті мені в очі різонуло сліпуче сяйво. Я зажмурився, затулив очі. Придивившись, помітив блискучу, шліфовану поверхню якогось утвору.

Серце тривожно стрепенулось. Невже галюцинація?

Підійшов ближче. Ні. Не химера, не привид. Серед мертвих скель справді стояв дивний неземний апа-рат…

ЧУЖІ

З якимось острахом я наблизився до незрозумілого апарата, розглядаючи його зокола. Він був зроблений з блискучого металу чи речовини, без жодного шва. Формою нагадував дзигу, заввишки метрів п’ять. Зісподу темнів отвір. То був, очевидно, вхід. На верхній частині вирізнялось кілька виступів — певне, канали для при-ладів.

Думка моя вирувала, намагалася осмислити побачене. Звідки на астероїді міг з’явитися апарат? Невже з Марса? Вхід відкритий — значить, всередині нікого нема. Може, космонавти загинули? Треба б зайти всереди-ну… Але боязко. Може, почне діяти невідома система автоматизації, і я ніколи не виберуся звідти…

Я обійшов дзигу навколо. З другого боку, на скелястому виступі, щось чорніло. Я підійшов ближче. При-дивився. Відблиски сонячних променів досягали сюди, і в їх слабкому світлі я побачив два грибоподібні пред-мети. Вони мали хвилясту сріблисту поверхню, вгорі закінчувались сферичним куполом. Що ж воно таке? Не-вже автомати?

Я підняв обережно один з предметів, переніс його на освітлене сонцем місце. Глянувши на купол, жах-нувся, з несподіванки випустив його з рук. З-за прозорого покриву на мене глянули великі людські очі. У вся-кому разі, це були очі розуму.

Я затремтів. Тривожно забилося серце. Розумні істоти… Вони, напевно, мертві. Що мені робити?

Грибоподібна істота повільно опустилась на астероїд, бо тяжіння тут було мізерне. Я знову підхопив її, заглянув за прозору сферу.

Очі, просто живі очі… Вони заглядають мені в душу пронизливим владним поглядом. Але ж яка химер-на, незвична форма цих істот! Голова, а внизу якийсь своєрідний зонт. По боках дві кінцівки…

Я обережно поклав мертвого космонавта на камінь. Задумався Така несподіванка! Це ж подія світового значення. Я не маю права залишити знахідку напризволяще і знищувати її разом з астероїдом. Треба повідоми-ти на Землю…

Я повернувся до корабля. Викликав Любавіна. Він тривожно запитав мене:

— В чому справа, Михайле? Ти ще й досі не закінчив?

— Все готово! Я хотів стартувати. Але на другому боці астероїда я знайшов апарат.

— Який апарат? — здивовано запитав академік.

Я розповів йому про все, що бачив. Любавін кілька хвилин мовчав, і я чув у динаміку, як він важко ди-хав. Потім непевно запитав:

— А ти, випадково… Михайле, не того?.. Може, галюцинація?..

— Учителю! — заволав я. — Клянуся вам…

— Не треба! Підожди! Я не можу отямитися. Ти не маєш права залишити ні істот, ні апарат…

— Істот я межу взяти в ракету, — заперечив я. — Але апарат… Він ширший за мою ракету…

— Слухай мене уважно, — вже владним тоном озвався Любавін. — Не марнуй часу. Істот помісти в кон-тейнерах для водневих зарядів. Там низька температура і добра амортизація. А чужий корабель прив’яжи до ракети. У тебе є троси?..

— Є! — відповів я. — Але я не розумію…

— Що ж тут розуміти! — сердито сказав академік. — Тяжіння на астероїді нікчемне. Троси витримають. Прискорення доведеться зменшити. Зроби розрахунки. Перейдеш на орбіту штучного супутника Землі, одче-пиш чужий апарат. Зрозумів?

— Зрозумів, — радісно відповів я.

— От і гаразд. Потім пошлемо за ним спеціальну ракету… Поспішай. Та не забувай, що тобі треба зни-щити астероїд!..

Закінчивши розмову з академіком, я приступив до діла. Обох космонавтів переніс до ракети. Помістив їх в нішах з низькою температурою. Ввімкнувши двигуни на мінімальну потужність, я перевів ракету на другий бік астероїда, де стояв чужий апарат.

Кілька годин я морочився з тросами, прив’язуючи апарат до корабля. Нарешті, це мені вдалося зробити досить надійно. Вже прямуючи до ракети, я помітив на скелі, де раніше лежали тіла космонавтів, невеликий сріблястий предмет. Я захопив його з собою. Не маючи часу розглянути знахідку, я заховав її в ящик…

Швидко провівши розрахунки зворотного курсу ракети, я ввімкнув двигуни. Астероїд почав віддалятися. Незабаром він перетворився в блискучу цятку. Спереду, по курсу, сяяв блакитний диск. То була Земля.

Через систему перископів я поглянув на прив’язаний апарат. Він тримався добре. Прилади показали, що віддаль до астероїда сягає десяти тисяч кілометрів. Можна давати сигнал.

Я перевірив справність передавача. Ввімкнув локатори, які фіксували вже невидимий астероїд. Натиснув кнопку сигналу.

Темрява Космосу роздерлася далеким сліпучим спалахом. Я бачив сяючу хмару газів, яка розтікалася в безмежжі, затуманюючи сусідні зірки. Незабаром вона повністю зникла. Тепер ніщо не нагадувало про катаст-рофу, викликану руками людини…

Серце моє торжествувало, співало. Яке щастя судилося мені! Моїми руками наша наука одвела страшне лихо од мільйонів людей. І я перший з людей Землі побачив, знайшов космічних чужинців. Хай вони мертві,

але, може, ця знахідка послужить поштовхом для розшуків їхньої цивілізації…

Ракета виходила на орбіту Землі. Туманна куля рідної планети заповнила простір, манила своїм теплом, неповторним сяйвом, ніби серце коханої матері.

Я ввімкнув зв’язок. Повідомив Любавіну про успіх.

Я кілька хвилин слухав радіопередачі різних станцій. Земля клекотіла. Вона вся була охоплена єдиним поривом. Моє ім’я, ім’я моєї країни повторювалося безліч разів на всіх мовах світу.

На висоті двох тисяч метрів я одчепив чужий апарат. Тепер він буде кружляти навколо Землі, доки його не заберуть наші вчені. Хай ще трохи побуде в Космосі таємниця невідомої цивілізації. Незабаром вона стане здобутком людей Землі…

Ракета віддалилася від чужого апарата, ввійшла в верхні шари атмосфери. Включилися гальмівні двигу-ни. Десь далеко внизу заблищали води океану. Прозвучали сигнали станцій наведення. Апарат, оточений вихо-ром розжареного повітря, опускався до космодрому…

А через кілька днів рясний зоряний дощ падав з неба на Прибалтику. Міріади дрібненьких метеорів спа-лахували в атмосфері і, не долітаючи до землі, згоряли. То зустрілися з планетою залишки астероїда, який неда-вно був грізною небезпекою для мільйонів людей, а тепер перетворився в принадне, захоплююче видовище…

ТАЄМНИЦЯ

Тіла чужинців, оточені своєрідними скафандрами, були передані в Інститут Астробіології, їх помістили в спеціальних приміщеннях з

температурою майже світового простору. Директор Інституту академік Гордієнко висловив думку, що істоти ще зберігають життєдайну потенцію, і, може, пощастить повернути їм життя.

З нього кепкували, але старий вчений вперто твердив своє:

— Не треба нехтувати жодним процентом ймовірності. Досліджувати чужинців будемо лише в таких умовах, в яких вони були знайдені. Ми не можемо зняти з них скафандри, бо не знаємо ні умов, що панували на їх планеті, ні структури тіл, ні принципу біологічного обміну речовин…

Апарат, знайдений мною біля чужинців, досліджували фізики. Він являв собою плескатий диск, складе-ний з кількох кілець, вкритих лускоподібною мозаїкою. Ніхто не міг нічого сказати про його призначення. В основному висловлювалася думка, що це своєрідне радіо.

А біологи тим часом повільно посувалися вперед. Вони встановили біля чужинців спеціальні рентгеноустановки і регулярно просвічували тіла космонавтів. Вже вимальовувалися основні обриси будови істот, їх внут-рішньої структури.

Детальний огляд тіл показав, що одне з них сильно пошкоджене метеоритом, Надія повернути йому жит-тя зникла. Тому академік Гордієнко дозволив відкрити скафандр і провести комплекс детальних досліджень.

Робота тривала тиждень. А на восьмий день Академія наук СРСР скликала Міжнародний Конгрес біоло-гів і астрономів…

Виступав академік Гордієнко. Він стояв на трибуні Палацу Науки, сухорлявий, згорблений, і збуджено поблискував очима з-за великих старомодних окулярів. Ковтаючи кінці слів, щоб скоріше передати своїм коле-гам дивовижні новини, він говорив:

— Істота, яку ми вивчали, зовсім не схожа на людей Землі. Цей факт зайвий раз стверджує думку про безконечну різноманітність живого світу в Космосі. Перед нами завдання — дізнатися, звідки вони — незнайо-мі розумні істоти? З яких планет нашої чи інших сонячних систем? Розгадка підніме знання Землі на грандіозну висоту, розкриє нові захоплюючі перспективи! Погляньте сюди…

Гордієнко махнув рукою. В залі погасло світло. На екрані з’явився білий прямокутник, потім зображення чужої істоти. Почувся гомін подиву — вчені жваво коментували побачене. А вигляд іншопланетного космонав-та був справді химерним. Кругла велика голова, грибоподібне або, зонтоподібне тіло без нижніх кінцівок, дві верхні кінцівки, схожі до рук. Лише очі були зовсім людськими — не за формою, не за будовою,— навіть мерт-ві, вони світилися допитливістю і тривогою, притаманною людині Землі. Але мушу сказати, що форма істоти, її будова ні мені, ні іншим вченим не здалися потворними. Навпаки, все в ній було гармонійним, досконалим. Та й дивного в цьому нічого нема… Хіба вони зовсім не схожі на нас? Незвичність форми — ще не є дисгармоні-єю. Я дуже чітко зрозумів це, дивлячись на непорушне зображення чужинця…

А Гордієнко вів далі:

— Ми вияснили, що обмін речовин в цих істот і, напевне, в фауні і флорі всієї планети побудовано за принципами ядерної енергетики. Тому він незрівнянно економніший і ефективніший, ніж земний. Ось перед вами розріз тіла істоти…

На екрані з явився схематичний малюнок. Основою тіла була гнучка, хрящовидна хорда, навколо якої гуртувалися внутрішні органи і м’язи. В круглому черепі містився колосальний мозок, схожий на людський. Ще один мозок можна було помітити трохи нижче короткої шиї. Весь організм пронизувався густою сіткою судин і каналів — вони з’єднувалися в потужній камері, схожій на серце. То, мабуть, була кровеносна система. Істота зовсім не мала легенів. Газообмін з навколишнім середовищем, напевне, відбувався через всю поверхню

тіла. Але найцікавішими були органи — акумулятори енергії. Так їх назвав Гордієнко. Відповідаючи на чис-ленні запитання, він сказав:

— У нас є підстави твердити, що істоти жили в атмосфері, насиченій колосальними зарядами. Вони на-вчилися, чи то пак, природа навчилася акумулювати їх в організмі. Я не можу сказати, для чого використовувалася ця енергія, але деякі наші вчені висловили думку, що істоти вміли створювати природне поле антигравіта-ції...

Гомін подиву, вигуки заперечення пролунали в залі. Академік, піднявши руку, твердо промовив:

— Так, я стверджую ще раз цю думку... Істоти не мають нижніх кінцівок, якими можна пересуватися по планеті. Вся будова тіла свідчить про те, що вони літали... вірніше, навіть не літали, а плавали в атмосфері. Так от... акумулятори, створені природою, накопичували енергію, організм використовував її для антитяжіння. Я передбачаю заперечення, але вони ні до чого! Що можна заперечити? Що ми не знаємо на Землі таких органів? Це нічого не значить. Хіба будь-який з наших органів — не чудо, якщо поглянути збоку? Хіба легені, серце, печінка, мозок, весь наш складний організм — не дивовижний утвір генія природи, в якому використовуються і електричні сили, і молекулярні, і хімічні, і безліч інших... Наші власні тіла мають невеликий енергетичний по-тенціал, тому неможливо говорити про досягнення нами стану антигравітації. Але тіла чужинців мали, очевид-но, набагато потужніші джерела енергії, які й використовувалися вказаним способом...

Зав’язалася суперечка. Виступали вчені різних напрямків. Але ніхто з них не був спокійним, байдужим — всі розуміли, що для науки Землі наступив час, який являвся переломним, революційним, час, подібний до вихору, що вимітає сміття і приносить життєдайну грозу.

З’явилося багато гіпотез про походження чужинців. Оскільки вони були знайдені на астероїді, то дехто висловив думку, що це — жителі гіпотетичної планети Фаетон, яка колись загинула з Невідомих причин. Проти такої думки повстало багато астрономів. Вони не могли допустити, щоб хтось залишився живим чи неушко-дженим при космічній катастрофі цілої планети. Аналіз залишків повітря в скафандрах показав, що атмосфера на планеті була воднево-метанова. Посилаючись на це, Любавін заявив, ідо космонавти походять з групи зов-нішніх планет — Юпітера чи Сатурна, що вони зазнали катастрофи в поясі астероїдів і що треба готувати екс-педицію для подорожі до цих світів.

Знялася буря. Ортодоксальні вчені — астрономи і біологи — підняли Любавша на глум. Вони доводили давно відоме — що життя не могло виникнути на великих планетах з отруйною густою атмосферою, а якщо й виникло, то не розвинулося б, а якби й розвинулося, то не досягло б розумного рівня, що в ураганній атмосфері Юпітера чи Сатурна неможливі будь-які стабільні утвори, що температура сонячних променів там недостатня... і ще багато, багато різних, дуже розумних і нерозумних положень...

Гордієнко заявив:

— Можна сперечатися без кінця. Ми не для цього зібралися. Перед нами складніше завдання — дізнати-ся, хто вони і звідки. Самим лише аналізом і логікою нічого не досягнеш. Але у нас є деяка надія. На орбіті на-вколо Землі кружляє корабель пришельців, який ми згодом посадимо. Крім того, на астероїді знайдено невідо-мий апарат. Його призначення і принцип роботи поки що не розгадані. Та найбільшого ми чекаємо від другого космонавта, тіло якого не пошкоджено. Наш Інститут сподівається, що його можна воскресити, тобто поверну-ти життєздатність... Тихше, друзі, я розумію ваші почуття, але не хочу сперечатись. Ви скажете — мільйони років? Ну то й що? Аналіз скафандра і його апаратів показав, що температура в них знижувалася поступово аж до температури світового простору. Значить, чужинці

перебували в стані анабіозу. Я запевняю — якщо струк-тура тіла космонавта не пошкоджена — а ми сподіваємось на це, — то він оживе, воскресне…

Було вирішено зібрати друге засідання Конгресу через місяць. За цей час Гордієнко та його Інститут спо-дівалися оживити чужинця. Вчені всіх країн не бажали роз’їжджатися з Москви, вони залишилися, щоб ждати результатів сміливого експерименту. Інститут Астробіології оточувала хмара кореспондентів. Преса і радіо сві-ту клекотіли від пристрастей, вимагали від Гордієнка матеріалів для схвильованої громадської думки. Але вче-ний був непохитним. Жоден кореспондент не проник в приміщення, де знаходилось тіло істоти. Таємниця за-лишалася нерозкритою…

ДИВО

І ось… сталося!

Тепер, коли все позаду — тривога, напружене очікування, сумніви, — здається, що ті дні минули блиска-вично. Але як довго вони повзли тоді, як змушували замирати серця перед таємницею, що вперто не хотіла від-крити перед людьми свого обличчя…

Минула ціла вічність, хоч на календарі було зірвано лише десять листків. До кінця експерименту Комітет Космонавтики постановив затримати старт марсіанської ракети. Я знову міг їхати додому. Але в ті дні у мене навіть думки не було про відпочинок. Я одержав дозвіл від Гордієнка — бути присутнім в залі для експерименту.

Тіло космонавта, звільнене від скафандра, помістили під великий прозорий купол, всередині якого була створена штучна атмосфера, відповідно до залишків повітря в скафандрі. Температуру піднімали поступово, стабілізуючи її через кожні два–три градуси. Десятки вчених не одходили від приладів, невтомно спостерігаючи за1 процесом

розморожування тіла. Гордієнко і днював і ночував у Інституті, навіть їсти йому приносили в зал. По кілька годин вночі він куняв у широкому м’якому кріслі, а потім знову чергував біля купола, даючи нові й нові розпорядження.

М’яке світло люмінесцентних ламп лилося згори, в ньому чітко вирізнялися обриси чужої істоти. Я го-динами простоював біля купола, спостерігаючи, вивчаючи тіло космонавта. Вся його побудова — і кругла го-лова з могутнім чолом, і сильні передні кінцівки-руки, що закінчувалися пальцями-віялами, і гармонійно збудований торс-зонт — була настільки викінченою, доцільною, що здавалася красивою.

Минуло десять днів. Температура всередині купола сягнула тридцяти градусів. Прилади показали, що всі рідини в тілі набули життєвої потенції, що клітинна структура всіх органів не пошкоджена. Біоекрани почали світитися ледь помітними спалахами — то починали функціонувати периферійні ділянки тіла космонавта.

Серед загальної тривожної тиші почувся голос Гордієнка:

— Серце…

Один з операторів ввімкнув стимулятор. Від нього були проведені до серця чужої істоти мікропровідни-ки. Вони повинні були викликати його пульсацію.

Минали хвилини. Навколо стояла така тиша, що було чути, як схвильовано дихають вчені.

— Є, — прошепотів оператор.

Прилади відзначили перший удар серця. Потім ще один. Ритм посилювався, частішав. Кров космонавта заструмилася в судинах,

збуджуючи до життя міріади клітин, які багато тисячоліть спали, зберігаючи життєву силу в своїх глибинах.

— Невже оживе? — якось по-дитячому промовив молодий оператор.

Йому ніхто не відповів.

До життя пробуджувалася розумна істота чужого світу! Що вона несла для нас, людей Землі, які думки, стремління, які болі і радості?

Повіки космонавта здригнулися. Вони поволі опустилися донизу, закриваючи очі. Темно-фіолетове об-личчя тепер не здавалося мертвим. Воно ледь помітно вібрувало, воно жило.

На його чолі з’явився теплий блиск. Повіки знову розплющилися. На вчених дивилися очі космонавта. Але тепер це булижне мертві, скляні очі… Вони повилися живим туманом, за яким вже проглядав розум, душа живої істоти.

— Пульс — триста на хвилину, — тривожно озвався оператор.

Гордієнко мовчки махнув рукою, не зводячи погляду з космонавта. Потім ледве чутно прошепотів:

— Може, це для них нормальний ритм…

Туман в очах істоти зникав, погляд ставав осмисленим. Він ковзнув по рядах вчених, зупинився. Космо-навт дивився Він жив і дивився на людей чужого для нього світу…

Заворушилися кінцівки-руки. Одна з них торкнулася поверхні прозорого купола, знову опустилася. Тіло затремтіло, по ньому ніби прокотилася пружна хвиля.

Раптом в залі почулися вигуки подиву. Тіло космонавта без ніяких видимих зусиль піднялося в повітря і попливло вздовж стінок сфери.

Вчені Землі приникли до прозорого купола — вражені, радісні. І повз них поволі плинула істота невідо-мого світу. Очі її тривожно і глибоко заглядали в очі людей Землі, ніби запитували про якусь таємницю…

Космонавт проплинув один раз навколо, зупинився посередині. Втомлено заплющив очі.

— Хай він відпочине, — промовив Гордієнко. — Друзі, треба зробити перерву…

— Але що ви думаєте робити далі? — запитав Любавін. — Чим годувати його, як поводитися?..

— Мене це теж турбує, — відповів астробіолог. — Треба якомога швидше порозумітися з ним… Дайте наказ — хай принесуть диск, знайдений на астероїді. Може, це допоможе нам?..

Через півгодини прибули посланці з Інституту Фізики. Вони привезли таємничий диск. Його поклали на високий столик перед куполом. Ждали.

Тим часом вість про воскресення космонавта проникла за межі Інституту Астробіології Серед юрби ко-респондентів і радіокоментаторів піднялося справжнє ревище. Вони кричали, вимагали, апелювали до найгу-манніших почуттів учених.

Але двері Інституту не відчинялися. В залі експерименту панувала тиша. Вчені сиділи навколо купола, мовчки дивилися на вібруючу постать воскреслого космонавта.

Та й що можна було говорити? Що обговорювати перед лицем неймовірної події? Треба ждати… ждати скільки завгодно… доки відхилиться хоч на хвильку завіса таємниці. Науці не звикати до цього, вона звикла ждати роками, століттями, щоб вирвати в природи бодай крихту знання, потрібного людям…

Минуло кілька годин. Космонавт знову заворушився. Розплющив очі. Тепер він дивився яснішим, енер-гійнішим поглядом, який проникав глибоко в душу вченим. Мені здалося, що в мій мозок впився гострий ніж, коли очі чужинця зустрілися з моїми очима.

Що таке? Чому я відчув таке дивне враження?

Космонавт піднявся в повітря, підплив до сфери. Він дивився на свій диск. Плавно звелася рука, доторк-нулася прозорого покриття. Те місце, до якого космонавт торкнувся, вкрилося туманом.

Хтось скрикнув від несподіванки. На місці чужинця виникли спіральні завихрення різнобарвних плям. Прозорий купол мовби витягнувся до столика, де знаходився диск. Не встигли присутні вчені схаменуться чи зрозуміти, що діється, як туман зник, космонавт залишався на своєму місці, а стінка купола була, як і раніше, прозорою.

— Диск, — приглушено скрикнув Лгобавін,

Всі погляди звернулися до столика. Таємничого диска на ньому не було. Його тепер тримав дивними кі-нцівками-руками воскреслий космонавт…

ВІДГОМІН ТИСЯЧОЛІТЬ

— Що це? — запитав зблідлий Гордієнко.

— Деформування простору, — ніби не вірячи сам собі, сказав Любавін. — Вони користуються іншими вимірами…

— Містика, — прошепотів хтось з молодих вчених. Любавін метнув у той бік суворий погляд.

— Не містика… а явище, невідоме нам…

Космонавт підняв "руку" з диском вгору, потім опустив її вниз. Диск залишився в повітрі. Я протер очі, вщипнув себе за руку, намагався розвіяти галюцинацію. Ніщо не допомагало. Диск, не підтримуваний нічим, непорушно висів посередині купола.

Зненацька щось трапилося. Що саме — я не міг би пояснити ні собі, ні іншим. Все залишалося, як і рані-ше… зала Інституту, вчені, купол, космонавт за його стінками… але зміна відбувалася…

Диск почав пульсувати. Блакитне сяйво линуло від нього, хвилями котилося навколо, оповило все при-міщення. Обриси навколишніх предметів ставали туманними, нечіткими, розпливалися. Я бачив, що все зали-шається на своїх місцях, але крізь звичні предмети починає просвічувати щось інше…

Нарешті, зникло все — приміщення, купол, воскреслий космонавт. Я залишався сам Навіть постаті вче-них розтанули Мене оточував неосяжний Космос. З його глибини сяяло блакитнувате Сонце, сузір’я невідомих мені візерунків.

Почувся голос Гордієнка:

— Товариші… мені не сниться? Ви тут?..

— Тут, — прогув Любавін, ніби з іншого світу.

Пролунали приглушені голоси інших вчених. Потім все затихло. Я був один серед безмежності зоряних просторів

Блакитне Сонце зменшилося, зненацька перетворилося в сліпучий, схематичний диск Навколо нього з’явилися кульки планет. Пропливла перша планета, друга, третя.. Вони були схожі на планети Сонячної систе-ми Меркурій, Венера, Земля… Четвертим мусить бути Марс… Але замість нього по орбіті кружляла велика планета, разів у п’ять–шість більша, ніж Земля. Біля неї мчав у просторі великий супутник, більший навіть від Меркурія. Пропливла гігантська п’ята планета, шоста, сьома…

— Сонячна система, безсумнівно, — пролунав бас Любавіна.

— Схоже, — озвався ще один вчений. — Меркурій, Венера, Земля схожі… Юпітер, Сатурн, хоч і без кі-льця, Уран, Нептун теж… Але де Марс? І чому на орбіті четвертої планети цей велетень?..

— Фаетон, — урочисто сказав Любавін. — Клянусь — це Фаетон. А Марс — його супутник…

— Марення, — почулося зітхання Гордієнка. — Блакитне Сонце… Марс кружляє навколо невідомої пла-нети… Що ж з ними трапилося?

— Зачекайте… Побачимо, що буде далі…

Голоси замовкли. Наступила мертва тиша. Схема системи зникла. Я знову опинився в безмежному прос-торі, оточений мерехтливим сяйвом мільярдів зірок.

Десь з пітьми з’явився уламок скелі, наблизився, освітлений яскравим промінням Сонця. На ньому я по-бачив обриси знайомих предметів. Звідки? Чому?

І раптом я збагнув, зрозумів…

Це ж той астероїд, який я знищив, на якому знайшов апарат і двох чужинців. Ось видно скелі, літаючий корабель біля них, дві сріблисті постаті Вони ще не мертві… Вони ворушаться…

Стрімко збільшилася одна з постатей. Я побачив голову космонавта в скафандрі, великі пронизливі очі за прозорим покриттям. Вони дивилися прямо в душу мені. Вони говорили…

Так, так. Я не перебільшую. Погляд чужинця був поглядом розуму. Він збуджував у мені невідомі глиби-ни, колихав їх невідомою силою, створював вихор образів і уявлень.

Це не були незнайомі образи, таємничі поєднання чужого розуму.

Це були зрозумілі утвори моєї психіки.

Я чув, я думав, я бачив.

Пізніше я дізнався, що те ж саме пережили всі учасники дивної ілюзії, всі вчені, що були присутні в залі експерименту. Але тоді мені здавалося, що навколо не існує нічого й нікого. Тільки астероїд в зоряній безконе-чності і скорбне обличчя чужого космонавта.

Я чув чи, може, уявляв дивний голос. Він говорив, він звертався до всього світу:

— Я — іскра Розуму серед безмежності, звертаюся до всіх.

До планет. До далеких зірок, що сяють вдалині.

До життєдайного кола Зірки-матері .

До Безконечності, яка дише нечутно, тримаючи в лоні своєму мільярди нових іскор Життя.

Я звертаюся до тих, які прийдуть за нами, щоб пізнати світ і залишити в ньому полум’я свого Розуму, промінь своїх ідей.

Нас двоє на скелі, що лине в просторі. Мій товариш мертвий. Незабаром я теж піду слідом за ним.

Ми народилися і жили на планеті Та-іна, четвертій від Зірки-матері. Та-іна — це значить древньою мо-вою "Велика Богиня". Тепер її нема. Тільки безліч уламків мчить у просторі. То залишки від неї.

На одному з них сиджу я. І поруч мій мертвий товариш.

Я теж приречений. Але я спокійний.

Навколо Зірки-матері лине супутник Та-іни. Він став четвертою планетою. Він несе на собі залишки життя Та-іни — нашу надію. Що станеться з моїми братами — не знаю. Чи знайдуть вони ясний шлях, чи виро-сте з останнього зерна нова, могутня цивілізація?

Мій погляд не проникає в майбутнє.

Та я бачу грядущу історію Космосу. Вона невпинна.

Я сиджу на холодному камені. Думаю.

Я звертаюся до Розуму, який ще не виник. До Розуму, який об’єднує Вічність.

Я не знаю, хто сприйме в свою душу мої думки. Але я і ти, хто слухає мене — брати. Ми — струмки з одного джерела. Ми течемо в один Океан істини.

Отже, ти зрозумієш мене, далекий брате.

Отже, слухай…

Слухай про останні дні історії планети Та-іни. Моєї планети Мабуть, ти будеш жити в цій же системі, в системі Зірки-матері. Ти будеш її дитям, породженням її щедрого проміння, її вогняного лона.

Ось чому я знаю, що ти будеш близьким, рідним і зрозумілим…

ЩЕ КІЛЬКА СЛІВ

Голос замовк.

Якусь мить панувала тиша. Погляд космонавта сягав у безмежжя, ніби намагався побачити того, з ким він бажав обмінятися думкою. Потім чужинець знову кинув нас в лавину образів і думок. Почалася вражаюча калейдоскопічна розповідь — історія планети Та-іни, неймовірна за своїми масштабами. Я розповідаю її вам так, як вона склалася в моїй уяві. Звичайно, це не точний переказ. Адже я більшість думок чужинця перевів че-рез власну психіку, через призму земного сприйняття.

Майже все різнило їх від нас. Вони жили на планеті, в кілька разів більшій від Землі, серед воднево-метанової атмосфери Вони купалися в углеводневих морях, розмножувалися за іншим принципом, ніж ми, во-лоділи даром антитяжіння, спілкувалися не тільки акустичним способом, але й передавали думку на відстань.

Але вони любили, боролися, ненавиділи, помилялися, вони кидали в рабство братів своїх і боролися за свободу, вони шукали шляхів до істини і вмирали на тій безконечній дорозі.

Саме тому їхня розповідь буде зрозумілою нам…

ВЕЛИКИЙ ЗАДУМ

ТАЄМНИЧЕ ЗАВДАННЯ

Небесний диск опускався на планету.

Велетенські тварини з люттю і подивом дивилися на нього. Деякі з них з острахом втікали геть, ламаючи товстими ногами густі зарості високих дерев, деякі ховалися в теплі зеленкуваті води. І лише хижі літаючі дра-кони з криком витали навколо небесного диска, намагалися вкусити його плоскими зубатими щелепами. І як тільки вони потрапляли в потік прозорого блакитного струменя, що оточував дивний утвір, як невідома сила кидала їх вниз, ламаючи крила, спалюючи лускату шкіру. А легіони інших потвор ще з більшим завзяттям на-падали на гостя з-за хмар…

Голубе сяйво зникло, диск повільно опустився на березі океану. Заблищавши в промінні Зірки-матері, він завмер непорушно.

Вгорі з’явився широкий отвір. З нього випливли три постаті космонавтів. Передній був старшим, могут-нішим своєю будовою. Навіть сріблясta тканина скафандра не скрадала сильних м’язів його тіла і рук. З-за про-зорого покриття шолома видно було круте чоло, вольові очі, суворі риси обличчя. Супутники його були зовсім юними — з допитливими, ясними поглядами, веселими обличчями, нестримними рухами. Вони трималися по-заду старшого, захоплено висловлюючи свої враження. Старший неуважно сприймав їх думки, дивився навко-ло,

похмуро зиркаючи на галасливих літаючих тварин, що загрозливо репетували вгорі.

Постоявши непорушно в повітрі, він попросив уваги. Прозвучало шанобливе:

— Ми слухаємо тебе, сей Сіт…

— Я вітаю вас з першою небесною подорожжю, учні мої, — надійшла відповідь.

Очі Сіта тепло засяяли. Юні космонавти вдячно схилили голови перед Учителем.

— Віднині перед вами одкрито шлях до вдосконалення, до Вищих Сфер. Чи хочете ви цього? Ось ти, Од?

Ніжно-голубі щоки Ода поблідли від хвилювання, праву руку він з вдячністю приклав до чола.

— Мудрий Учителю, я все життя віддам заради цього…

— А ти, Мар?

Другий юнак стримано доторкнувся до чола, подумав. На чорному обличчі з’явився вибачливий вираз.

— Я не знаю, сей Сіт… Старший здивувався.

— Чому не знаєш?

— Пробач, Учителю. Я перед тобою не хочу говорити неправди.

— Тоді кажи правду.

— Я дивився древні записи, слухав безліч переказів, запитував старих тайя . Ніде я не знайшов відповіді: що роблять Вищі Сфери?

— Шукають істину для всіх тайя! — була сувора відповідь Сіта. — Хіба ти не знаєш цього?

— Не знаю, сей Сіт,— смиренно відповів Мар.

— Схаменися, друже, — схвильовано втрутився Од. Його очі палахкотіли острахом. — Хіба ти можеш сумніватися в словах Учителя?

— В словах сей Сіта — ніколи, — твердо заявив Мар. — Але ж він теж не ввійшов ще у Вищі Сфери?!

Сіт дивився в чесні очі юного супутника свого, довго не відповідав. Зрештою, він наблизився до нього, ніжно обняв Мара за торс. Великі чорні очі Сіта з-за покриття заглянули глибоко в душу юнакові.

— Ясне серце твоє, Мар. Хвалю. Ти не обманюєш ні себе, ні інших. Це найкраще, що я знаю в світі. Але сумніватися в істинах Вищих Сфер — не дозволено.

— Я знаю, Учителю… І все-таки…

— І все-таки, Мар, ми й сюди, на планету Гро-оча , прибули за бажанням Вищих Сфер. Ви стали космо-навтами завдяки їхнім школам, їхнім учителям, ви бачите іншу планету — легендарну, казкову — саме тому, що Тайя-Боги забажали цього. Все зв’язане з їхньою волею — наше життя, наші думки, наше майбутнє. Хіба ж можна в такому разі сумніватися в істинах Вищих Сфер?..

Мар сумно мовчав. Йому нічого було відповісти.

— Тайя-Боги — дух Та-іни, її Розум. До них, у Вищі Сфери, приходять лише достойні. Ті, які пройшли велику, важку дорогу вдосконалення. Перед ними відкриваються двері Храму Космічної Насолоди. Це вища нагорода за Труд і Стремління. Ми маємо ідеал. Хіба це не прекрасно? Замість невідомого шляху — ясна, зрима ціль, без плутанини, без сумнівів…

Над головами космонавтів з жахливим вереском промайнула крилата потвора. Зовсім недалеко клацнули гігантські зуби. Сіт одсахнувся, гнівно блиснув очима. Юні супутники бачили, як обличчя Учителя посіріло, погляд сповнився напівневидимим ясно-фіолетовим сяйвом, спрямувався на летючого дракона. Зубатий хижак коротко крикнув і впав на берег океану. Він більше навіть не ворухнувся.

Молоді космонавти з острахом дивилися на Сіта. Він перехопив ті погляди, зрозумів їхні почуття. Друж-ньо всміхнувся.

— Що, дивно? Це лише одна з сил Тайя, яку розвиває дорога Вдосконалення. Ви, друзі мої, підете по цій дорозі…

— Чому ти так вважаєш, Учителю? —захоплено запитав Од.

— Тому, що знаю. Ми прибули на Гро-очу не для пробного польоту. Це завдання Великої Трійки Вищих Сфер.

— Що ж ми будемо робити?

— Роботи багато. Ми побудуємо на планеті шість високих башт. Там, де найбільше тварин. На берегах океану поставимо станції для підводних лі-а . Потім керівний центр на високій горі. А навколо планети запус-тимо три а-лу , зв’язаних на хвилі думки з усіма об’єктами.

— Для чого все це, Учителю?

— Велика Трійка не відкриває своїх таємниць,— строго відповів Сіт.— Ми повинні знати лише одне: все, що роблять Вищі Сфери—істинно, правильно, не підлягає сумніву. Виконання цього плану дасть вам велику нагороду — шлях Вдосконалення. А я перейду у Вищі Сфери. І тоді…

Сей Сіт озирнувся, ніби боявся, щоб його думки ніхто не підслухав, змовницьки закінчив:

…— Тоді я, незважаючи на заборону, відкрию вам таємницю Вищої Сфери і Храму Космічної Насоло-ди… І зроблю все, щоб ви обидва потрапили туди.

— Коли це буде, Учителю? — сумно запитав Од.

— Не поспішай. Треба заслужити нагороду, а тоді добиватися її… А тепер — до праці…

Три постаті піднялися над небесним диском, попливли над жовтим піском, над буйними в’юнкими рос-линами, над хащами гігантських гостролистих дерев Побачивши дивних блискучих істот, кинулися врозтіч з галявини гурти полохливих тварин з довгими шиями і товстими хвостами. Од засміявся, звернув на них увагу Сіта.

— Примітивне життя, Учителю. Чи не так?

— Чому ти так вважаєш, Од?

— Вони прикуті до планети. Пересуваються лише силою м’язів. Весь час витрачається для пожирання їжі і її перетравлювання. На цій планеті, я бачу, мало енергії. Вона не матиме розумного життя.

— Поспішний висновок, учню. Життя всюди розвивається від простого до складного. Воно дійде до са-мопізнання. Обов’язково. Тут менше енергії, ніж на Та-іні — це правда. Але життя піде таким шляхом, який буде найдоцільнішим в цих умовах.

— Невже ти хочеш сказати, Учителю, що в таких потворах розів’ється розум? — здивувався Мар.

— Не в них. В їхніх нащадках. Через мільйони спіралей . Це неминуче… А тепер — вниз, друзі мої. Ба-чите плоскогір’я? Воно панує над навколишньою місцевістю. Тут ми збудуємо першу башту Істини…

Гро-оча два рази оббігла навколо Зірки-матері. Минуло половина спіралі.

Сіт і два його помічники завершили важку роботу. На дикій планеті, серед гір і густих заростів були по-будовані високі споруди — башти Істини. На них космонавти встановлювали механізми невідомої конструкції. Принципу їхньої дії не знали не лише юнаки Од і Мар, а й сам Сіт.

Коли було завершено побудову останньої башти, космонавти вивели на орбіту три а-лу — штучні супут-ники Гро-очі. Вони призначалися для зв’язку між Та-іною і Гро-очею.

Інколи з високих башт вилітали дивні сферичні утвори. Од бачив одного разу, як вони зупинялися над гуртами тварин, ніби спостерігаючи за ними. Особливо довго літальні апарати затримувалися над місцем, де відбувалася бійка хижаків або пожирання летючими драконами своїх жертв.

Юнаки нічого не могли збагнути. Сіт не хотів обговорювати цю проблему. Він попередив друзів, що те-пер Вищі Сфери мають очі і вуха на Гро-очі. Отже, треба бути обережними і в словах і в думках.

Молоді космонавти забули про слова сей Сіта. Особливо Мар не пропускав жодного випадку, щоб кину-ти зерно сумніву в душу Ода щодо мети їхньої роботи.

В той день, коли вони завершили монтування останньої станції на березі океану, Сіт залишив своїх помі-чників і рушив до небесного диска.

— Сьогодні, ще до того, як зайде Зірка-матір, ми летимо додому,— заявив Учитель на прощання.— Зби-райте прилади, я буду ждати вас...

Радісні обличчя юнаків були йому відповіддю. Але коли постать Учителя зникла за стіною дерев, Мар схвильовано заявив:

— Я більше нізащо не полечу в інші світи як слуга Вищих Сфер.

— Що з тобою? — сполохався Од. — Ти хочеш кинути улюблену справу?

— Ні. Не хочу.

— Тоді де ти знайдеш небесні диски? З ким полетиш? Все — в руках Вищих Сфер...

— Знаю,— з болем відповів Мар. — Тільки душа моя отруєна якоюсь підозрою...

— Про що ти, Мар?

— Все про те ж... Я з дитинства думаю про страшну таємницю, якою оточена Та-іна, її історія, життя Вищих Сфер. Я читав заборонені записи в мого діда. Там розповідалося, що тисячоліття тому життя на Та-іні було іншим. Нижчі Тайя працювали на великих ба-мо , на плантаціях, де вирощували плоди їстівних рослин. Ба-мо випускали різні машини,

плантації давали їжу. І Вищі Сфери залежали від роботи нижчих Тайя. А потім наступила велика зміна. Тайя-Боги збудували ба-мо, на яких синтезувалася будь-яка їжа. автоматично створю-вався який завгодно апарат. Вищі Сфери забезпечили більшість населення планети дармовою їжею, вбранням. Нижчим Тайя не було потреби працюзати. І так тягнеться й досі…

— Що ж тебе дивує, Мар?

— Як то що? Чому Вищі Сфери годують, зодягають нижчих Тайя? Для чого, чому забезпечують їх видо-вищами, теплими будинками, ситим життям?

— Вони кажуть, що це вищий принцип,— несміливо заявив Од.

— Вищий принцип? — перепитав зловісно Мар. — А що мають, крім животіння, нижчі Тайя? Що чекає їх попереду, в грядущому?

— Ти багато хочеш, Мар Вищі Сфери добувають знання Це важкий шлях. Він не для нижчих, які звикли тільки їсти і розважатись.

— Це неправда, — гаряче заперечив Мар. — Вищі нічого не здобувають. Ми — нікчемні прислужники — допомагаємо їм в цьому…

— Ми?..

— Чому ти дивуєшся? Саме ми — діти нижчих Тайя. Вони використовують наші сили, наше стремління до знань. А потім… потім мало хто входить до Вищих Сфер. І ще одне., ти думав, Од, над тим — чому нижчі Тайя повинні щодня з’являтися в Будинки Контролю?

— Для психічної перевірки… Так говорять всі…

— Тут щось не те… Я ще не знаю що, але відчуваю недобре. Навіщо їм такий порядок? Чому нижчим Тайя видають їжу лише в тому разі, коли вони з’являються в Будинок Контролю?..

— Мар! — перебив товариша Од. — Поглянь…

Мар звів очі вгору. Над ними кружляв сферичний апарат, один з тих, які розміщувались в баштах Істини. Юнаки переглянулись. Тривожне передчуття з’явилося в душі Мара. Він дав знак мовчати і не думати навіть. їхні слова чи думки могли вловлювати апарати й передавати на Та-іну.

Зібравши вимірні прилади, юнаки піднялися в повітря і рушили до небесного диска. З-за обрію наступала чорна хмара, її краяли раз у раз сліпучі блискавиці. Зграї літаючих драконів з криком збиралися під захист скель, гігантські, неповороткі тварини з плюскотом пірнали в воду, здіймаючи фонтани бризок.

Юнаки опустилися на небесний диск, ввійшли досередини. Посеред просторої сферичної каюти їх вже чекав сей Сіт. Він дивився, як молоді космонавти роздягалися, мовчав. Сріблисті та були складені в ніші. Помічники Сіта залишилися в легких зеленкуватих лла . Учитель зробив знак рукою, запросив зайняти місце рядом з собою

— Важка робота позаду, учні мої, — пролунав низький голос сей Сіта. Тепер космонавтів оточувала зви-чна густа атмосфера. Слово Учителя звучало приємно для слуху, воно нагадувало щось любе, давно забуте. — Я викликаю Велику Трійку, повідомлю про виконане завдання. А потім — шлях до Та-іни…

Сіт зосередив погляд на сферичному пульті, що виступав з передньої стіни каюти. Вздовж приміщення побігли ланцюги різнобарвних вогників. Вони перетворювалися в спіральний вихор

сліпучих ліній, потім в су-цільне мерехтіння, яке переходило в прозору блакить.

Різкий акорд струсонув тишу, врізався неприємним звучанням в свідомість. Перед космонавтами про-майнуло зоряне небо, густі хмари, гострі шпилі фіолетових веж серед гігантських гір Та-іни Поміж ними плив-ли білясті громаддя хмар, і це підкреслювало похмуру велич будівель.

— Палац Великої Трійки,— прошепотів Мар.

Сіт застережливо глянув на нього. Простір зненацька став прозорим. В ньому виникли дві зловісні цятки. Вони сповнювалися барвами, чіткішали, перетворювалися в очі.

Це були очі Тайя-Бога, одного з Великої Трійки.

— Ти викликав мене, Сіт? Вищі Сфери ждуть.

— Завдання Великої Трійки виконане, — відповів Сіт.

— Я знаю. Ти матимеш нагороду. Я вже говорив з членами Вищих Сфер. Коли повернешся — будемо говорити про твою долю.

Погляд Тайя-Бога зупинився на постаті Мара, потім перескочив на Ода. Якусь мить в просторі панувало мовчання.

— Твої супутники достойно працювали. Вони заслуговують на шлях Вдосконалення, а може, й на біль-ше. Якщо вони вдало виконають ще одне завдання — ми переведемо їх одразу через п’ять спіралей на шляху до Вищої Сфери.

Од і Мар мовчали, вражені, здивовані. Сіт запитливо дивився на Правителя. Той продовжував:

— Вищим Сферам потрібен Праелемент. Він є на природному супутнику Гро-очі. Ось контрольне за-вдання для твоїх супутників, Сіт. Воно — останнє в цьому польоті. Ми ждемо тебе, твоїх супутників і Праеле-мент. Вони повинні здобути його — і тоді Вищі Сфери стануть їхньою метою.

А після польоту на супутник Гро-очі веди, сей Сіт, небесний диск на Та-іну. Якнайскоріше.

— Щось трапилося?— здивувався Сіт.

Великий Тайя не відповів. Його очі блиснули холодним вогнем, поблідли, розтанули в просторі. Тільки владний наказ Великої Трійки ще довго, здавалося, звучав у свідомості космонавтів.

СТРАШНА СМЕРТЬ

Небесний диск поволі опустився на скелясту поверхню. Незабаром в ньому відкрився отвір. Звідти з’яви-лися космонавти.

Сіт оглянув пустельну рівнину А-лу, потім повернувся до своїх учнів. Ласкою і любов’ю промінилися його очі.

— Чи все вам ясно, Од і Мар?

— Ясно, Учителю.

— План є?

— В мене, — відповів Од.

— О-ен ?

— Ось, — показав Мар.

— Тоді бажаю щастя. Не затримуйтесь. Я ждатиму.

Дві постаті попливли над похмурою рівниною, освітленою зеленкуватим сяйвом Гро-очі, туманна куля якої висіла над головою. Сіт довго дивився вслід друзям, чомусь тривожився. В душі з’являлися і зникали неяс-ні почуття. Що вони означали — старий космонавт не знав. Він навіть своєму розуму не хотів признаватися, що сумніви молодого Мара терзають і його підсвідомість. Не все подобалося Сіту в тому, що він робив. Давно вже душа протестувала проти безконечних таємниць, хотілося знати, куди йде важка праця безлічі вчених, інжене-рів, космонавтів, які виконували накреслення Вищих Сфер. Майже всі вони гинули на шляху до невідомої мети — чи то в пустелях Космосу, чи в підземеллях ба-мо під час небезпечних випробувань нових конструкцій, а то й просто від таємних причин. Сіт згадав факти, про які не можна було навіть думати: до Вищих Сфер на протязі його життя ввійшло тільки двоє вчених. Інші — багато тисяч дослідників, хоробрих і мужніх Тайя — не досяг-ли мети. І знову таємниця для тисяч інших, які йшли за померлими, продовжуючи їхню справу. А десь там, в Палаці Вищих Сфер, йшло невідомими дорогами своє життя, воно вбирало в себе працю і думку нижчих Тайя-вчених, не допускаючи їх за глуху стіну Вищого Культу.

Сіт губився серед потоку протилежних фактів. З одного боку — конденсація вищого цвіту знання, з ін-шого — безкорисливість і любов. Хіба ж не віддають Вищі Сфери нижчим Тайя усе, що створюється на ба-мо в Тайя-Богів? їжа, вбрання, видовища в Будинках Радості,— і все це зовсім задарма, без жодної праці.

Але було в усьому розпорядку життя на Та-іні щось тривожне. Це почував кожен, хто підіймався вище, на розумові пороги Життя…

Сіт знав — йому пощастило. Ще одна ступінь, і він ввійде до Палацу Вищих Сфер. Треба тільки замкну-ти в душі сумніви, підозри, бо інакше Великий Контроль Психіки відчує його тривогу. А тоді — прощай, мета. І ніколи Сіт не знатиме про дивовижну тайну. А йому треба знати, будь-що… Це потрібно для… А втім—геть навіть думку про це… Геть! Геть! Її нема у мені!

Сіт врівноважив розбурхані почуття, заспокоїв душу. Зусиллям волі загнав таємні задуми в недосяжні куточки мозку. Вони вийдуть назовні лише тоді, коли наступить час.

Незрозумілим здавалося лиш дивне завдання Великої Трійки. Чому Тайя-Боги так зацікавилися юними космонавтами? Навіщо їм потрібен Праелемент? Теоретичні передбачення багатьох дослідників говорили, що Праелемент таїть у собі неймовірні запаси енергії.

Що? Ось воно… Саме це тривожить Сіта. Чому він раніше не подумав, не зважив усього? Праелемент майже зник з системи Зірки-матері. Він бурхливо перетворюється в інші елементи, а цей процес супроводиться потужною радіацією.. Так передбачали великі теоретики. Оду і Мару загрожує небезпека. Треба попередити, захистити їх додатковими Рі-на. Але чому ж Бог-Тайя не сказав цього? Може, ніякої небезпеки нема? Може, практичні дослідження відкинули теоретичні передбачення?

Сіт ввімкнув універсальну систему зв’язку. Сконденсував думку на виклик, повернувшись в той бік, де зникли друзі. Хвиля розуму не зустрічала опору, в полі За не чулося відповіді, В душі Сіта похололо. Так мож-на ждати безконечно. Якщо самі юнаки не забажають зв’язку — він не почує їх. А може, спробувати в плані магнітного поля?

Космонавт переключив трансформатор поля. Подав тривожний умовний сигнал виклику. Прислухався. Відповіді не було. Яке нещастя! Вібрації поля не проникають за обрій, а Мар і Од, напевне, вже далеко за

гірсь-ким хребтом. Не слід було б залишати учнів напризволяще. І тепер треба наздогнати їх…

Сіт рушив з місця, зайшов у небесний диск. Ввімкнувши пеленгатор, щоб на зворотному шляху не збити-ся з дороги, виплив назовні. Сконденсувавши всю свою могутню енергію на я-о , Сіт помчав над рівниною хо-лодного пустельного А-лу…

Од і Мар зупинилися на невеликому плато. Далі, на тлі зоряного неба, виднілися звичні гірські пасма, а внизу роззявляла хижу пащу чорна прірва. Звідти здіймався блакитний туман, який, не доходячи до поверхні А-лу, безслідно зникав, випаровувався в безповітряному просторі.

Друзі перезирнулися. Мар задоволено кивнув.

— Здається, тут. Поглянь на запис.

Од розкрив плескатий прозорий диск. Там було видно план А-лу Гро-очі. В одному місці гірські пасма перетинала глибока тріщина. Вона простяглася на багато рра , розкраюючи тіло планетки навпіл. Три зірочки позначали на карті місця Праелемента, відзначені орбітальними дисками і обсерваторіями Вищих Сфер. Так передав Тайя-Бог, надсилаючи план Сіту.

Од за допомогою спеціальних приладів перевірив місце перебування. Воно зійшлося з умовною познач-кою на плані.

— Все гаразд, Мар. Праелемент десь тут, в ущелині. Поглянь, який гарний туман. Такий лиш вві сні мо-же приснитися…

— Він чомусь тривожить мене, — озвався Мар.

— Просто незвичність умов. Нормальна реакція організму на дивне оточення. Нам пора опускатися. Мар…

Мар доторкнувся рукою до рі-но Ода. Обличчя його здавалося настороженим.

— Я опущуся сам в прірву. У мене погане передчуття…

— Але ж Тайя-Бог зажадав, щоб ми здобули Праелемент удвох?

— Вони не знатимуть, як ми здобули його. Облиш таку думку. Давай сюди прилади. Значить, згадаємо, які ознаки Праелемента. Він цілком чорний, з синюватими іскорками. Дуже важкий. Залягає невеликими гніз-дами серед металів типу тау , які є його безпосереднім породженням. Чи не так, Од?

— Так, Мар. Але я не хочу пускати тебе одного…

— Спокійно, Од. Я знайду його, а потім покличу тебе, якщо буде потрібно. О, що це?

Серед повної пітьми в ущелині засяяло сильне блакитне сяйво. Воно тремтіло, переливалося ніжними тонами, потім поволі згасло.

— Може, це він? Праелемент? — почулася думка Ода.

— Напевне. Тим краще. Довго не доведеться шукати. Жди мене…

Мар взяв о-ен, захопив кілька приладів для руйнування породи і рушив до ущелини. Повиснувши над прірвою, він почав повільно опускатися вниз. Незабаром голубий туман заховав його постать. Ще раз блиснула в світлі Гро-очі тканина рі-но… Потім все зникло.

Довго чекав Од, зупинившись над ущелиною. Прислухався до простору.

Нарешті долинули, ніби з іншого світу, тихі слова Мара:

— Дно. Я на дні, Од…

— Що ти бачиш?

— Каміння. Всякі мінерали. Нічого цікавого. Я вмикаю ліхтар. О, тут можна опуститися ще нижче, прір-ва йде далі, проникаю глибше… Який густий туман. Він просочується з щілин. А ти знаєш, тут душно… Висока температура… Звідки б вона з’явилася, не розумію…

— Будь обережним, Мар! —тривожився Од.

Мар деякий час не відповідав. В просторі чулося якесь шипіння. Потім знову почувся голос. Він хрипів, переривався.

— Дивні… звуки… мію… таке… перешкоди…

— Магнітне поле зруйноване! — крикнув Од. — Переключись на гравітаційне поле, Мар…

Шуми зникли. Серед тиші пролунав голос Мара:

— Яка сильна дія. Напевне це він — Праелемент.

— Мар! Може, він небезпечний? — хвилюючись, подав думку Од.

У відповідь почулося щось схоже на дружній сміх.

— Треба було раніше боятися. Тепер пізно. Я недалеко від мети. Ось… ясно видно породи типу тау. І чо-рні гнізда. Клянуся — це Праелемент. Сині іскри… і дивне сяйво. Тільки чомусь впливає на очі, неприємне від-чуття…

— Хутчіше, Мар…

— Зараз. Я починаю руйнувати породу… Одне гніздо вирубав. Який він важкий, Од. Навіть при цьому тяжінні я ледве піднімаю його. Ще один шматок… Не турбуйся, Од, все буде гаразд… Я й не сподівався, що все вийде так швидко. Тобі не потрібно буде лізти в цю душну діру…

Минав час. Од раз по раз поглядав на шкалу хронометра. Чому Мар так довго порається? Чому він мов-чить?..

— Мар! Обізвись!

— Я чую, Од… О-ен майже наповнений… Ще трохи…

Раптом в глибині ущелини спалахнуло яскраве сяйво, таке, як і попереднє. Пролунав протяжний стогін Мара. Серце Ода стислося передчуттям страшної біди.

— Мар, — стривожився він. — Мар! Що з тобою?

Відповіді не було.

— Мар! — в божевільному відчаї крикнув Од. — Обізвись!

Якусь мить стояла тиша. Потім почувся слабкий стогін Мара:

— Сильний спалах проміння. Паморочиться в голові…

— Назад! Треба рушати назад, Мар!

— Не можу… Сили нема… Я нічого не бачу…

Од на хвилину заціпенів, судорожно закружляв над прірвою, потім стрімко кинувся вниз, відчайдушно напружуючи всю свою енергію.

— Мар! Я зараз! Одну мить…

— Не треба, — долинуло з ущелини. — Не треба, Од .. Я тепер… збагнув… Вищі Сфери послали… нас… на погибель… Ми вже не потрібні їм… і небезпечні…

Од нічого не слухав. Він мчав униз, мимо гострих скель, мимо струменів туману. Скоріше, скоріше! Там вмирає вірний і любий товариш — соратник небесних походів і брат серця! Скоріше, скоріше!..

В пітьмі ущелини видно промінь ліхтаря. Мар десь там. Ось його постать. Вона знесилено припала до каменя. Рядом майже повний о-ен, прилади для руйнування породи. Од схопив Мара за руки, підняв, заглянув за покриття та. Очі товариша заплющилися, обличчя посіріло.

— Це ти, Од?

— Я, Мар. Чому ти не дивишся?

— Сили нема… щоб розплющити… Слухай мене уважно… Я все зрозумів… Покинь мене… Поспішай до Сіта… Хай він бережеться… Тайя-Боги послали нас на смерть… Ти пам’ятаєш розмову… на Гро-очі… Тоді над нами… кружляв апарат… вони чули нашу розмову… Вирішили позбутися… Праелемент — смерть… Він виділяє страшну радіацію… Покинь його… і мене… Поспішай…

— Я не покину тебе, Мар! — шаленів Од. — Я врятую тебе! Тримайся за мене. Я винесу тебе нагору.

— Пізно… Од…

Од схопив товариша на руки, притиснув до себе, з натугою піднявся над скелями. Геть звідси, від моро-ку, від страшної прірви, під ясне сяйво зірок…

Туман плинув униз, голубе сяйво Праелемента блідло, вгорі все ясніше вирізнялися зірки на темному тлі неба. В голові Ода дзвеніло, не вистачало сили, але він не здавався. Останні краплі енергії він посилав до я-о, знемагаючи в страшному поєдинку з тяжінням планети. Свідомість тьмарилася, руки слабшали. Він боявся ли-ше одного — щоб не випустити тіла Мара…

Нарешті, край прірви. З стогоном він впав на скелястий грунт. Схлипуючи від перевтоми, схилився до товариша, заглянув за покриття та. В сяйві Гро-очі обличчя Мара було чорно-сірим, повіки ледь помітно здри-галися. Ось вони звільна відкрилися, почувся передсмертний шепіт:

— Не забудь… попередити Сіта…

І все. Наступила тиша. Прийшла смерть. Од ясно відчув її прихід. Очі Мара вже не заплющувалися, але вони поволі сповнювалися мертвенним блиском, віддалялися від цього світу, дивилися десь в безконечність.

Од, мов уві сні, підвівся, взяв труп на руки, підняв його над грунтом. Пропливши разом з ним над рівни-ною, зупинився на високій скелі. Там, на твердому ложі з каменю, він поклав Мара обличчям до зірок. Хай ле-жить його товариш гут вічно, доки існуватиме А-лу — супутник далекої Гро-очі. Минатимуть безконечні спі-ралі… сузір’я змінюватимуть свій

вигляд, погасне Зірка-матір… а очі Мара будуть завжди спрямовані з безко-нечність, туди, куди пориваються душі всіх Тайя за істиною…

Але чому так погано видно? Якийсь туман засилає зір… Звідки може бути туман? Адже тут нема повіт-ря? І сила зникає в руках. Не можна піднятись над грунтом… вся енергія тіла вичерпана.. Невже справді він теж загине?.. Невже Мар говорив правду?..

О, яка підступність… Од ніколи не міг допустити такого. Для нього Вищі Сфери і все. що вони робили, було священним… не підлягало сумніву.. Мар перший кинув у душу Ода зерна підозріння… Занадто пізно… Дорога життя обірвалась…

Од спробував ще раз піднятись над рівниною. Даремно! Тіло не кориться слабій думці… Мозок враже-ний невідомою радіацією…

Байдужість обплутувала психіку Ода. Він ліг рядом з товаришем, заплющив очі. Треба було б побачити Сіта, передати йому… що передати? Ага, слова Мара… Хай буде пильним… Хай знає, що вони загинули по волі Вищих Сфер…

Плюскотить важка хвиля океану… на березі бовваніють сині, фіолетові зарості. Де це він? На рідній Та-іні… Вгорі пливуть важкі, химерні хмари, кружляють в глибині неба, серед сильних потоків повітря горді й могутні істоти…

Як приємно, чудово… Останній привіт рідного краю…

— Мар! Од! Де ви? Озвіться!..

Хто це? Чий голос? Невже Учитель? Звичайно, це він… Блискавично плине його постать в просторі, на-ближається до скелі, де лежить Од.

— Я тут… Учителю… Ми тут… Мар мертвий… Я теж… помираю…

Сіт поряд — сильний, добрий Глибокі темні очі заглядають прямо в душу. Скорбні тіні лягли на щохи, на чоло.

— Мар… передавав… — прошепотів Од, зовсім знемагаючи, — щоб ви… береглися… Наша смерть… за…

Тиша. Більше не чути ні слова Сіт струсонув безвільне тіло Ода, закричав:

— Що ти хотів скачати, Од?

Не чути. Мовчання. Блакитне обличчя чорніє, стає строгим, таємничим.

Сіт довго лежав біля трупів своїх друзів, бездумно дивлячись в дорогі лиця. Тиша безконечності входила в серце, морозила душу. Що робити тепер? Для чого? Летіти назад, на Та-іну? Вступати в Вищі Сфери? Радіти життям в той час, коли оці, такі юні і щирі, полягли від страшного підступу… Так, це злочинний задум — Сіт ясно збагнув його! Од і Мар загинули по волі Великої Трійки. Які ж таємниці ховалися за страшною жорстокіс-тю, які Високі Істини, коли вони вимагали таких неймовірних жертв?..

ОСТАННІЙ УРОК

Поміж горами важкі хмари . На обрії сходила Зірка-матір, її промені фарбували все навколишнє в зловісний колір. Починався новий ден, — довгий, душний, з ураганами, страшними смерчами, грозами. Він триматиме сто ур , доки не зміниться такою ж ніччю. А тоді на цю півкулю Та-іни насунеться пітьма, холод скує ріки, озера і мілкі моря, широкі рівнини вкриються білою пеленою са . Тайя сховаються в підземелля, будуть спати, їсти і дивитися веселі то-та в Будинку розваги. А потім — знову наступить день… і так без кінця! Та-іна вироджується, втрачає життєву снагу. Тваринний і рослинний світ

затиснутий в лабетах жорстокого клімату. Розвиток припинився. Але чому ж? Чому? Розум Вищих Тайя досяг неймовірного — знання таємниць часу, простору і причинності. Куди ж воно йде — те знання?..

Рі-о зіщулився, ніби від холоду, загорнувся в широку, барвисту лла. Звично зосередився, загнав розбур-хані думки в глибини мозку. Замкнув їх під контроль волі. Ще не можна їх випускати на світ. Ще небезпечно. Треба дізнатися про все, чим володіють Вищі Сфери. Треба знати їхню зброю і їхню мету. А тоді можна буде вирішувати…

Рі-о полинув над широкою балюстрадою, що вінчала собою високий шпиль високогірної будівлі. Вже багато спіралей живе тут Рі-о, навчаючи дітей Вищих Тайя знанню фізичного світу. Навіть Велика Трійка вва-жає його найбільшим знавцем проблем універсального знання серед вчених планети. І лише про Дух учать Ви-щі жерці. Нижчі Тайя повинні сліпо і віддано довіряти Єдиному Закону. Вищі Сфери мають зв’язок з Космо-сом, вони його виразник, його істина, його світло на Та-іні. Сумніватися в цьому — злочин, який карається страшною смертю: позбавленням їжі. Засуджений вмирає в повільній і жахливій агонії…

Рі-о зупинився над прірвою, на струмені холодного повітря, ніби хотів остудити розгарячену голову. До-сить даремних думок! Сьогодні його приймають у Вищі Сфери. Довга і терпелива робота принесла плоди. Він знатиме, яка істина змушує мільйони нижчих Тайя жити в темряві, якому Духу поклоняються Тайя-Боги. Аби лиш не видати себе ні думкою, ні словом. Ще невідомо, який контроль доведеться пройти у палаці Вищих Сфер!..

А тепер — до учнів. Сьогодні — його останній урок.

Рі-о полинув над балюстрадою, опинився в трикутній залі. Він зупинився на підвищенні, біля однієї з стін. Перед ним, спиною до вершини трикутника, сиділи учні — сім юних Тайя з вищих сімей. Вони

привітали улюбленого вчителя, піднімаючи обидві руки над головами. Рі-о стримано відповів їм, сів на м’який ца . Тихо сказав:

— Сьогодні — дуже важливий урок. Я розповім про космічну еволюцію Тайя. І ще одне зауваження: я говоритиму лише про фізичну структуру Тайя. Про духовну вас учитимуть в Храмі Духа інші вчителі.

Очі юних учнів заблищали. Урок мав бути дуже цікавим. Рі-о деякий час думав, мовчав, ніби шукаючи потрібних виразів. Потім звільна почав:

— Світ невичерпний, учні мої. І в цьому його велич, його слава, його безмежність. Але ми з вами живемо тепер на невеликому клаптику світу. І тіла наші — дивовижне породження Природи — теж обмежена, відносна конструкція. Як же вони виникли і як діють? Де першопричина того руху, що створив наш дивовижний Розум?

Першопричина — сам рух. Рух Аф . Він предковічний, абсолютний, незнищимий.

За спиною Рі-о зникла стіна. Вона стала прозорою, вкрилася туманом, потім потемніла. На темному тлі почали пульсувати бліді зірочки. Вони проникали собою все, колихалися навколо певної точки, але не з’єднува-лися одна з одною.

Та ось на зображенні відбулися великі зміни. В одному місці зірочки з’єдналися, завихрилися. Вони по-рушили спокій своїх сусідів, і завихрення охопили весь видимий простір.

Зненацька зображення на стіні зникли. Учні здивовано дивилися на вчителя.

В отворі входу з’явилася постать в розкішному одязі Вищого Тайя. Він привітався до Рі-о, показав рукою в бік виходу. Почулися слова:

— Велика Трійка послала за тобою, Учитель Рі-о, почесний дра . Вищі Сфери ждуть. Сьогодні ти при-ймеш посвяту для входу до Храму Космічної Насолоди.

Рі-о не подав знака на обличчі, але серце в нього схвильовано стріпнулося. Ось воно. Прийшло! Недаре-мно він так довго терпів, чекав… Рушиться остання таємниця!

Учитель попрощався з учнями стриманим жестом руки.

— Учителю! — кинувся до Рі-о маленький учень, наймолодший з семи. — Чи ти повернешся до нас?

— Не знаю, — строго відповів Рі-о, пливучи до виходу.

Учень розгублено зупинився. Він бачив, як Учитель разом з посланцем зайшов до дра, як великий могут-ній апарат ринувся вниз і зник в густих хмарах, серед гір.

Рі-о, старий Учитель, виходив на невідому дорогу…

ХРАМ КОСМІЧНОЇ НАСОЛОДИ

Хмари обірвалися. Дра зупинився над широким синім майданом, викладеним штучними плитами. Зірка-матір щедро лила сліпуче проміння з імлисто-зеленого неба, і воно святково відбивалося в тих плитах, в гігант-ській стіні, що оточувала будівлі Вищих Сфер.

Рі-о виплив з дра, озирнувся. Подих краси торкнувся його душі. Велетенські палаци, здавалося, висіли в просторі, занурені в килим густих, скуйовджених хмар, і це справляло неповторне враження казковості побаче-ного.

"Може, й справді тут живе Дух Істини", — промайнула глибоко в свідомості думка. Промайнула і зник-ла, затиснута в глибоку схованку мозку волею Рі-о.

З ущелин зненацька налетіли колони хмар, вихором закрутилися біля Рі-о. закрили Зірку-матір. Моторо-шне сяйво блискавиці осліпило його зір, гуркіт розряду оглушливо різонув по слуху. Тіло Рі-о жадібно сприй-мало освіжаючі потоки електричних сил, хоч свідомість була паралізована страшним громом, що розкочувався десь зовсім поряд.

"Воістину, це житло для богів, — знову з’явилася думка. — Цікаво, які ж насолоди знання таїть в собі Храм..."

До Рі-о підлетів посланець, що доставив його сюди, схвильовано крикнув:

— Тут небезпечно. Прямуй за мною, сей Рі-о!

Вони полинули над майданом, минули овальний отвір в стіні і опинилися біля першої будівлі. Хмари ро-зійшлися так же швидко, як і налетіли, і тепер було видно куполоподібну основу Палацу Вищих Сфер, фіолето-ву вежу, що сягала в запаморочливу височінь, а далі, за ними, чорний шпиль Храму Космічної Насолоди.

В стіні одкрився отвір. Він був сповнений туманом, голубою імлою. Посланець десь зник, Рі-о залишився самотнім.

"Починається",— подумав він.

І в ту ж мить у просторі грізно загриміло:

— Хто ти?

— Шукач! — гордо відповів Рі-о, посилаючи могутні імпульси думки до отвору.

— Що хочеш знайти?

— Істину — єдину і неповторну!

— Давно мрієш про неї?

— Все життя!

— Не покинеш її заради іншої насолоди?

— Ніколи!

— Зайди в цей Палац. І знай — зрада клятви, даної перед цим входом до Блаженства, — не прощається!

Рі-о поплив уперед, минув хмарку блакитної мли і опинився в пустельній невеликій залі. Тут було темно, похмуро, тихо. Гуркіт грози, шум урагану залишився позаду, за отвором.

Тиша панувала недовго. Звідкілясь ринула могутня ріка музичних акордів — дисгармонійних, диких, не-звичайних. Вони врізалися в психіку Рі-о, сколихнули її. Неприємні акорди розізлили Вчителя, він уже хотів подумати щось не дуже обачне про господарів Палацу, але вчасно стримався. Він зрозумів, що це спроба вивес-ти його з стану рівноваги, щоб добратися до захованих глибин його свідомості.

Вслід за тим з усіх боків ударили потоки проміння — сліпучого, різкого.

Рі-о примружив очі, але не затулив їх руками, не показав навіть вигляду, що це йому неприємно.

Так стояв він серед зливи звуків і променів довго, ніби учень, покараний за якусь провину Учителем. На-решті, мелодія змовкла, освітлення-зникло. З усіх боків знову насунулися пітьма і тиша. Перехід був таким рап-товим, що в Рі-о запаморочилась голова.

І в ту ж мить владні імпульси чужої думки вдерлися до психіки Рі-о, не даючи часу для роздумів, почали промацувати її глибини. Учитель надсвідомістю збагнув підступний прийом Великої Трійки, надзвичайним напруженням волі відновив утрачений спокій. Тепер таємні закутки мозку були закриті для інших Тайя непереможного запоною волі. Недаремно Рі-о багато спіралей підряд вивчав у своїй гірській схованці древню муд-рість Ло-ла .

А думка невидимих Тайя-Богів шаленіла, загрожувала, питала:

— Хто світильник істини на Та-іні?

— Вищі Сфери! — не задумуючись, відповів Рі-о.

— Чию волю вони творять на планеті?

— Вищого Духа!

— Чи маєш ти сумніви в цьому?

— Ні!

Довго тривав страшний іспит. Вихори думок неймовірної сили гнітили розум Рі-о, терзали його, мучили. Але старий Учитель витерпів усе.

Йому здавалося, що минула вічність. Вічність, сповнена мукою і нестерпним чеканням. Та коли вона ві-дійшла в небуття, наступило нечуване блаженство. Потоки ворожої, підступної думки розвіялися, одступили. Свідомість відчула свободу, вона могла відпочити…

Ніжне рожеве проміння заповнило залу. Воно було приємним для зору, заспокійливим для душі. А назу-стріч Рі-о линули над голубою підлогою три величні постаті, одягнені в барвисті шати, їх обличчя були суворі, погляд холодний, рухи плавні, стримані.

"Велика Трійка", — збагнув Рі-о.

Постаті наблизилися, зупинилися. Учитель спокійно і зацікавлено дивився їм в очі, ждав. Прихований подив, ніби небажане передчуття, виник десь в душі. Він готувався побачити розумні, прекрасні лиця, осяяні світлом істини, а зустрів щось зовсім протилежне…

Рі-о відзначив усе, до дрібниць. І відсутність натхнення, що вінчає чола людей науки, і жорстокий по-гляд, і хтиві тонкі вуста у всіх трьох, звичні, напевне, до грубих утіх. Вони були різні за віком, навіть відрізня-лися зафарбленням шкіри, кольором очей, але щось наклало на них спільну печать, і це робило обличчя Тайя-Богів одноманітними. Що це було — Рі-о ще не міг збагнути…

Середній з Великої Трійки — товстий, поважний — усміхнувся приязно, привітно доторкнувся до чола Рі-о.

— Ми вітаємо тебе з посвятою, Рі-о. Тепер ти наш брат по духу. Я Умт — Ча Великої Трійки.

— Я Сут.

— Я Ба-ір.

Ріо відповів їм жестом дружби. Умг потиснув його руку, одверто засміявся.

— У нас тут без умовностей. Ми — Тайя-Бо-ги лише для нижчих. Між собою ми — володарі чистої Іс-тини.

— Я щасливий, — відповів Рі-о. — Я давно мрію про неї…

— Тоді прямуй за нами. Вищі Сфери зібралися в Храмі Космічної Насолоди. Ждуть тебе. Сьогодні подо-рож по шляху Вищого Блаженства.

Умт і його помічники рушили в глибину приміщення. Рі-о поплив за ними. їх супроводжували хвилі за-колисуючої музики, потоки розмаїтого проміння.

Коридори вели все нижче і нижче. Світло потроху затухало, якась прозора пітьма оточувала Рі-о. Вона заспокоювала, готувала до незвичайного.

Коридори обірвались раптово. Велика Трійка і Рі-о опинилися в приміщенні, форму якого не можна було визначити. Стіни ховалися за пеленою ніжної імли. "Світловий ефект",— подумав Рі-о. Він оглянув залу, поміг-тив у центрі багато розкішних ца, розташованих кільцем. Посередині того кільця видавалося ще три ца, які па-нували над іншими.

В повній, нестерпній тиші з протилежного боку випливли постаті Тайя. Ніби привиди, досягли вони се-редини залу, сідали на ца. Умт мовчки вказав Рі-о на вільне місце, а сам, на чолі Великої Трійки, зайняв місце в центрі.

Серце Рі-о сильно занило, душа тяжилась тою церемонією, незрозумілою підготовкою. Коли ж почнеться щось, коли відкриється таємниця Вищих Сфер?

Прозора пітьма згустилася ще більше. Рі-о відчував, що в повітрі посилилась потужність зарядів, тіло жило активніше, свідомість відкрилася, мов безодня, готова прийняти те незвичайне Блаженство, про яке Учи-тель мріяв на шляху важкого життя.

Почувся тихий протяжний голос. Рі-о насторожився.

Хто це говорить? Умт? Ні, не він…

Голос підіймався до урочистих висот, спадав у пристрасному шепоті до ледве чутних вібрацій, сповню-вав пафосом лунке приміщення Храму Космічної Насолоди. Він говорив:

— Все шукає єдності. Все прагне істини.

Гнучкі віти ма-ура , пробиваючи покрив са, тягнуться до променів Зірки-матері.

Найдрібніші ва-а сполучаються в обіймах пристрасті, щоб продовжити рід свій до безконечності, щоб охопити собою вічність і об’єднатися з нею.

Все шукає єдності. В ній найвища істина

Тисячоліття Тайя шукали того шляху серед хаосу думки і почуття. І не знаходили. Вони ускладнювали свої шуканяя і тим самим віддаляли істину єднання…

Почуття неприємного подиву зародилося в душі Рі-о. Він не міг збагнути, для чого тут говоряться бана-льні слова, які недостойні учня нижчого кола. Що за низький, викривлений культ? Невже після такого вступу можна чекати на якісь відкриття?

Сумління змусило його відкинути такі думки. Може, голос, який він чує, лише залишок Древнього зви-чаю, традиція. Треба заспокоїтись, слухати далі…

А голос гримів переможно:

— Вищі Сфери Та-іни розв’язали величну проблему. Вони зрозуміли слова древніх: Істина в найпрості-шому. Вони оглянулись назад і відкрили свої обійми минулим вікам. Здійснюється предковічне пророцтво. З’єднується початок і кінець, Перший і Останній в задоволенні Бажання Єства…

— Дивіться, Тайя-Боги, на ваше неосяжне царство, хай душі ваші сповняться великої гордості і приго-туються до шляху Великого Блаженства.

Голос замовк. Торжествуюча жалібна мелодія полилася з усіх боків. Стінч освітилися, віддалилися в безмежжя. Членів Вищих Сфер охопили видіння. В них з’являлися будівлі велетенських автоматичних ба-мо, де виготовлялися літаючі небесні диски, різноманітні пристрої для дально-видіння, для демонстрування то-та, обладнання для жител і синтезу їжі. І те, що трапилося далі, було страшною несподіванкою для Рі-о. Він поба-чив Будинки Контролю, куди нижчі Тайя були зобов’язані з’являтися щодня під страхом позбавлення їжі. Ні-хто, крім Вищих Сфер, не знав справжнього значення Будинків Контролю. Тепер ця таємниця для Рі-о розвія-лась. Вона була жахливою, неймовірною…

І не встиг він ще отямитись від огидного враження, як почався новий розділ космічного ритуалу.

Згори опустилися над кожним Тайя-Богом напівсфери ро-да . Рі-о знав про них. Це були апарати для конденсації вібрацій поля думки з тим, щоб передавати її на далекі відстані. Ро-да вживалася в науці Ло-ла. Для чого ж вони призначені тут?

Ро-да лягли на голови членам Вищої Сфери. Почулася могутня думка Умта:

— На планеті Гро-оча створені наші перші пости. Ціла планета — незаймана, дика, сповнена океаном предковічного почуття — перед вами, Тайя-Боги Я і Всесвіт!

— Я і Всесвіт!

— Я і Всесвіт!

Всі Тайя-Боги проголосили символічний заклик Вищої Сфери. І тоді зник зал Храму Космічної Насоло-ди. Рі-о відчув, що він серед Космосу.

Вібрації поля, спрямовані гігантськими дзеркалами, встановленими на вежах, несли його свідомість до планети Гро-оча, диск якої блискавично виростав. Промайнули штучні А-лу, білі хмари, неосяжна гладь блаки-тних океанів, зелені, буйні зарості невідомих дерев

"Чудова планета,— промайнуло в душі Рі-о радісне почуття.— Ясна, прозора, сповнена бурхливим жит-тям..."

Його думки були перервані грубим втручанням чужої думки. Рі-о з жахом зрозумів, що він стає покірним виконавцем чужої волі. Він побачив на галявині, серед хащів високих, гостролистих дерев, гурти тонкошиїх, товстих тварин з маленькими голівками і дурними оченятами. Вони мирно паслися, пожираючи віти низькорослих ма-ура — рослин Гро-очі.

Недалеко від них причаїлися два хижаки з гігантськими головами і страшними зубами. Вони з грізним ревом виринули з-за дерев і накинулися на беззахисних тварин.

Рі-о відчув, як він проти своєї волі переселився в тіло хижака, став ним, оволодів його інстинктом. Влас-на свідомість протестувала, боролася проти несподіваної навали, але чужа воля, що кинула його в оболонку тварини, була сильнішою. Рі-о, майже втрачаючи свідомість, відчув, як він хапає травоїдну тварину, терзає її зубами, як тепла кров струменить в його пащу, сповнює радісною, предковічною міццю сильний, дикий орга-нізм. І він вже не міг відрізнити, де єство хижака з планети Гро-оча, а де свідомість Тайя — вченого з Та-іни,

І далі, без перерви, тривала страшна оргія найдикіших пристрастей. Могутнє знання психічної науки Ло-ла давало змогу Вищим Тайя проникати в психіку всіх живих істот, пити їхні почуття, забирати їхнє задоволен-ня.

Рі-о безвільно подорожував з одного місця планети в інше. Він побував на дні океанів Гро-очі, перевті-лювався в морських драконів, в огидних літаючих тварин.

Та коли потоки поля були спрямовані на двох велетенських тварин, які парувалися, Рі-о не витримав.

Він збагнув, що треба вириватися з огидного полону. Страшною напругою волі Рі-о сконденсував думку, оволодів своїм тілом. Різким рухом руки він скинув з голови купол ро-да. І все одразу зникло — Гро-оча, дикі чужі тварини, бридкі, мерзенні почуття, які йому нав’язувала чужа воля вироджених Тайя-Богів.

Так, він збагнув!

Не вчені, не пророки Істини володіють владою і міццю Та-іни! Вони — вироджені, нікчемні пті-та — морські дракони з холодних глибин океанів Та-іни. Ось у чому вони знайшли суть єднання з Всесвітом? Вона в поїданні інстинктів і почуттів нижчого світу тварин. Вона в огидній,

мерзотній насолоді дикунською радістю пожирання або статевого парування інших тварин Та-іни чи далеких планет.

О, ганьба! Найкращі сили науки, пізнання світу, жертви великих дослідників Космосу пішли для втіхи пустим і підлим володарям! Геть! Геть звідси! Тепер він вже не буде сумніватися!

Рі-о піднявся над своїм ца, з острахом поглянув на обличчя Тайя-Богів. Вони не звертали уваги на нього. Вони були поглинуті почуттями насолоди, десь там, на далекій Гро-очі. Очі членів Вищої Сфери були заплю-щені в блаженстві, на вустах блукала солодка посмішка утіхи...

Рі-о безшумно пролинув над підлогою залу Храму, промчав коридорами, опинився на майдані, перед бу-довою Палацу Вищих Сфер.

Грозові вихори охопили його свіжістю, блиском розрядів. Тіло стрепенулося радісно, відчуваючи чисте повітря гір. Краще загинути від блискавиці, ніж сидіти рядом з нікчемними, одурілими Тайя-Богами. Скоріше додому. Він знає, що робити!..

Позаду з’явився слуга. Побачивши Тайя в одежі члена Вищої Сфери, він шанобливо приклав руки до чо-ла, запитав здивовано:

— Великий Бог покинув Храм?

— Я поспішаю.

— Щось потрібно?

— Великий дра. Заряд для польоту навколо планети.

— Слухаю, Великий Бог.

Слуга зник. Рі-о нетерпляче ждав. У душі з’явилося почуття страху. Що, коли Умт схаменеться і перехо-пить його? Як пояснити дивну втечу? Чи не буде його вчинок страшною образою для Вищих Сфер? Адже він кинув виклик Тайя-Богам, їхнім устоям, традиціям?

Ну й дарма! Війна так війна! Тепер все ясно, відступу назад не може бути!..

З густого туману знову виринув слуга. Він вказав рукою поперед себе. Там бовванів корпус гігантського дра. Рі-о подякував прислужнику жестом руки. Той зачудовано всміхнувся.

— Великий Бог дивний. І добрий. Мені ще ніхто не дякував.

Рі-о нахмурився, поклав руку на чоло слуги з виразом дружби і любові.

— Прийде час, будуть дякувати. Чуєш?

Він хутко наблизився до дра, ввійшов у отвір, сів біля пульта управління.

Похмурі вежі будівель хитнулися, хмари насунулися і поглинули дра в собі.

Рі-о летів назустріч невідомій долі, назустріч боротьбі. В серці зрів великий задум. Перед його величчю блідло все — і найбільші проблеми, і саме життя…

РІ-О ЛЕТИТЬ ДО ЕКВАТОРА

Дра летів до екватора. Внизу мерехтіли небосяжні простори океану, вгорі—вихрилися кудлаті хмари, пронизані блиском грозових розрядів.

Де-не-де виринали, сяючи сліпучою білизною, гігантські крижини, а на них — тисячі чорних ял . Потім знову хвилювалися важкі темно-сині води, прорізані в окремих місцях пустельними острівцями суходолу.

Нур — учень Рі-о — одвів погляд від одноманітного краєвиду, повернувся до Учителя. Гострі чорні очі на сухорлявому фіолетовому обличчі горіли хворобливою цікавістю. Він з благанням подався трохи вперед, запитав:

— Куди ж ми летимо, Вчителю?

— До екватора. Тепер я вже можу сказати.

— До материка Арс? — жахнувся Нур.

— Так.

— Але ж Тайя Арса не підкоряються Вищим Сферам. Нам не можна буде повернутися назад…

— Я й не буду повертатися, — суворо відповів Рі-о. Він пильно поглянув на Нура, помовчав, потім тихо додав:

— Ти повинен знати все, мій учню. Я вірю тобі, надіюсь на тебе…

— Учителю! — радісно скрикнув Нур. — Я тільки цього й хочу. Клянуся…

— Не треба. Перед нами справа, що важливіша від клятв. Все життя я віддав шуканням Істини. Я думав про неї, любив її, марив нею. Я впевнено, хоч і повільно, йшов до Вищих Сфер.

— І ти добився мети, — гордо підхопив Нур.

— Ні, — твердо відказав Рі-о.

— Що це значить, Учителю? — здивувався учень.— Адже ти був там… у Храмі Космічної Насолоди?

— Був. І надії обдурили мене. Ігтини в Храмі Вищих Сфер нема й тіні.

— А що там є?

— Бридка розпуста і найнижче падіння!

Нур сполохано озирнувся, обличчя його посіріло від страху. Рі-о усміхнувся.

— Не бійся. Я ж сказав — ми не повернемось. Тобі нема чого страхатись. І я можу тобі відкрити ганебні таємниці Вищих Сфер. Ти знаєш про останні тисячоліття Та-іни, про соціальні зміни, які сталися в її суспільст-ві. Вищі Сфери використали найвищі досягнення біосинтезу для руйнування традиції, для підкорення нижчих Тайя своїй волі. Раніше нижчі Тайя в щоденній боротьбі з природою, з холодом і негодами здобували собі їжу і все необхідне для життя. Вони шукали, творили, працювали. Це давало наснагу, змушувало до стремління, породжувало мрію. А потім все змінилося…

Вищі Сфери побудували багато ба-мо для синтезу їжі. їжі вистачило для всіх. Плантації опустіли, праця занепала. Нижчі Тайя вироджувались, ледачіли. В них культивувалися з покоління в покоління найгірші звич-ки, бажання грубої насолоди, бажання видовищ і розваг. Вищі Сфери давали все це їм…

— Чим же це погано, Учителю? — здивувався Нур. — Що ж Вищі Сфери мають взамін? Адже нижчі Тайя повністю забезпечені, а своїм господарям не відплачують нічим?..

— Ти помиляєшся, Нур, — різко обірвав його мову Рі-о. — Сьогодні переді мною відкрилася мерзенна таємниця. Вищі Сфери забирають в нижчих Тайя найцінніше — психічну силу, енергію думки…

— Як?..

— В Будинках Контролю. Ти знаєш, що кожний нижчий Тайя повинен щодня з’являтися в Будинок Кон-тролю. Ніхто не знав, для чого. Вважалося, що це психічна перевірка розумових здібностей з метою попере-дження різних хвороб. Насправді це не так. Будинки Контролю — це спеціальні біопсихічні станції, де конден-сується енергія психіки нижчих Тайя. Потім вона збирається в центрі Вищих Сфер, консервується в надпотуж-них Оть .

— Для чого?

— Це страшна сила. Вона перевершує своєю потужністю всі інші сили матерії. Але Вищі Сфери викори-стали її не для проникнення в тайни світу, а для нікчемної, звірячої насолоди…

Рі-о коротко, але чітко розповів Нуру про свою посвяту і перебування в Храмі Космічної Насолоди. Учень слухав, мовчав. На його обличчі не позначились жодні почуття, лише в чорних, блискучих очах пробіга-ли ледь помітні іскорки.

— Вищі Сфери, — вів далі суворо Рі-о, — вироджена каста примітивних і жорстоких Тайя. Якщо не усу-нути її від влади — Та-іна загине…

— Чому, Учителю?

— Тому, що ігнорувати закони природи не можна. Суспільство повинне бути єдиним. Якщо воно розді-лилося — єдності не може бути. З одного боку — повний занепад, культ їжі, психічне виснаження, з іншого

боку — розумове виродження, культ тваринної насолоди, доведений до космічних масштабів. А ти знаєш, що якщо на протилежних кінцях накопичуються різні заряди— вибух, неминучий. І, чим більші заряди — тим страшнішою буде катастрофа. Той час прийшов, Нур! Ти розумієш мене?..

— Розумію, Вчителю, — прошепотів Нур, з подивом дивлячись на Рі-о. — Але я не знаю, що ви можете зробити?

— Не я один!

— Ви маєте надію на Тайя материка Арс?

— Так. їх небагато, але вони зберегли свободу. Вони не підкорені Вищим Сферам і вільні психічно. Це найголовніше. У них є праця, а значить — творчість. Вони спроможні будуть зрозуміти мене…

— І що ви зможете зробити?

— Зруйнувати існуючи? лад. Скинути Вищі Сфери.

— Якою силою?

— Не нашою силою, а слабістю Вищих Сфер…

— Не розумію…

— Зрозумієш пізніше. Вже недалеко.

Рі-о пильно поглянув на Нура, торкнувся його чола, лагідно сказав:

— Якщо ти не готовий до важкої дороги, учню… якщо ти боїшся… скажи. Я не вимагаю покори. Ти ві-льний вибирати свій шлях…

Нур дивився в очі Учителя, і не можна було зрозуміти, що він думає. Рі-о не помітив жодного хвилюван-ня. Нарешті, почулася рішуча відповідь:

— Я готовий, Учителю. Я піду з тобою. Тільки я хочу знати все…

— Ти будеш знати все. У мене є великий план. Він повністю оновить Та-іну і всіх Тайя. Ось уже видно береги Аре. Там ти почуєш про мій задум…

Крізь просвіти в хмарах ковзнули промені Зірки-матері, впали на далекий материк. В тому освітленні з’явилися фіолетові зарості похмурих ма-ура, біло-сліпучі шапки на вершинах високих гір, важкі тумани в уще-линах. Дра колихнувся і почав падати вниз…

БОРОТЬБА

ДРЕВНЯ ЛЕГЕНДА

Соковиті листки беззвучно колихалися під подихом бурхливого вітру. Зловісне завивання повітряних по-токів заглушувало все. В тумані хвилювалася темна гладь океану, з протилежного боку клубилися іскрами і димом гостроверхі вершини вулканів Тьо.

Старий вождь Ро-а похмурий і строгий. Мова його тече плавно, спокійно. Жителі острова Ма-ото з пова-гою і сумом слухають його.

Два камені дья жевріють зеленими вогнями, кидають навколо іскри. Відблиски грають на зморшкувато-му обличчі Ро-а. Він схожий на старовинного бога — очі спрямовані в далеч, чоло спокійне, щоки ніби висічені з чорного стовбура. Прибережний пісок покритий фіолетовими мохами. Вони оточують майдан розмов, де зі-бралися Тайя острова, пружним килимом. Ро-а і його товариші відпочивають після тяжкої праці в ущеинах між Тьо, де вони вирощують плоди благословенного Чса .

Ро-а заплющує очі, вбирає старечим тілом пахощі океану, уважно прислухається до гуркоту далекої гро-зи. Потім оглядає слухачів своїх турботливим поглядом і тихо каже, ніби звертається до себе:

— Що твориться з Та-іною? Де її слава? Де її молодість? Холод насувається на її тіло. Са все товстішими пластами вкриває плодючі рівнини Арс. Ще небагато… ще кілька спіралей… і Тайя не будуть народжувати дітей… і морок вкриє світ… Хто виведе Та-іну зі сну? Де її рятівник?..

Мовчать жителі Ма-ото, ие зводять очей з іскор священного каменя Дья, ніби в них бажають знайти роз-гадку. А Ро-а не чекає відповіді. Він загорнувся тісніше в теплу, ветху л-ла і, похитуючись, веде далі:

— Чує серце моє — страшні часи надходять. Не лише для нас, жителів Арс… для всієї Та-іни — матері нашої. Погляд мій сягає в минулі спіралі, слух ловить слова древньої легенди… Легенди про кінець світу… Чи не про наші часи складена вона мудрими предками?

Очі маотян заблищали. Всі приготувалися слухати, бо слова, які виходили з вуст старого Ро-а, завжди були сповнені мудрості.

— Велика Богиня Та-іна, — почав тихо розповідати вождь, — та молодий Бог світла Іг-ра міцно кохали одне одного. Вони були щасливими і збиралися з’єднатися у великому таїнстві любові. Бог долі Ні-іса освятив їх союз і пророкував, який буде плід у прекрасних богів…

— Що ж він сказав їм? — не стримався наймолодший Тайя. Старі маотяни осудливо поглянули на нього, хитаючи головами. Але Ро-а, навіть не звернувши уваги на вигук юного слухача, спокійно і рівно вів далі:

— Ні-іса сказав їм, що від них народиться прекрасний і щасливий світ, де не буде бідних, знедолених і слабих. І справдились би його

слова… Та перешкодив тому головний Бог — батько Та-іни Гіб-ра. Він таємно любив свою дочку. Дізнавшись про кохання Та-іни та Іг-ри, він страшно розгнівався і вирішив покарати молодого бога.

Закувавши Іг-ру тяжким ланцюгом, він прикріпив його до неба, бо вбити безсмертного бога неможливо. А Та-іну Гіб-ра примусив стати його дружиною. І тоді від розтерзаної, змученої богині в боротьбі і стражданні народився темний світ, сповнений злочину і насильства…

Гіб-ра торжествував. А Іг-ра, дивлячись на муки світу з небес, страждав і проливав сльози, жаліючи Тайя, і його сльози дощем випадали на Та-іну, приносячи полегкість його коханій. А вона стогнала, здригалась в неймовірних муках, переживаючи біду дітей своїх…

Ро-а на мить замовк, показав рукою в бік далеких Тьо.

— Чуєте гуркіт? Прислухайтесь до колихання Та-іни. Ще й досі вона не заспокоїлась. Бо тіло її посіли хижі діти Гіб-ри — жорстокі володарі Вищих Сфер… Бо нижчі Тайя зовсім забули про древнє пророцтво бога долі Ні-іси…

А він, змилувавшись над нещасним Іг-ра, сказав йому, що вічно не буде панувати жорстокий бог Гіб-ра. Минуть великі спіралі… І нові сили з являться в тілі осяйного бога. Зірка-матір дасть йому вогняну кров, напо-їть мужністю. І ніякі ланцюги не втримають Іг-ру.

І буде боротьба. Гіб-ра спробує втримати свою владу. Всі чорні сили викличе він з мороку. Небо, ясне чоло Та-іни покриється пітьмою… Променисте око Матері-зірки сховається навіки за чорним димом Тьо… і гори задрижать…

Зненацька погляди Тайя піднялися в небо. Між слухачами поплив сполоханий шум. Почулися крики:

— Ро-а! Дивись!

Старий вождь поглянув у бік океану, куди показували маотяни. Звідти падав донизу дивовижний літаю-чий диск. Він безшумно прорізав густі пласти важких туманів і зупинився недалеко від майдану розмов…

"ПОРА ЗВІЛЬНЯТИ ІГ-РУ"

З диска з’явилися двоє Тайя. Маотяни занепокоєно загомоніли.

— Ро-а, — озвалися деякі. — Поглянь — вони в одежі Вищих Тайя. Той, який старший — має вбрання Тайя-Бога…

— Бачу,— похмуро відповів вождь.— Облиште розмови і ждіть.

Постаті прибулих попливли над узбережжям, наблизились до зборища маотян. Це були Рі-о і Нур.

Вчений оглянув юрбу допитливим поглядом, зупинив його на величному обличчі Ро-а.

— Мені потрібен вождь острова Ма-ото, — звільна промовив він.

Ро-а виплив наперед.

— Що потрібно тобі, чужинче? — строго запитав він. — Ти у вбранні Вищих Сфер. Може, ти заблукав? Може, ти гадаєш, що на материку Арс є Будинки Контролю?

Рі-о не образився за гостре слово. Він терпляче вислухав вождя і знову запитав:

— Мені потрібен вождь…

— Я вождь Ма-ото, Говори…

— Як твоє ім’я? — поштиво торкнувся рукою чола Рі-о.

— Ро-а.

Учений мить помовчав, ніби обдумував, що сказати. Нур дивився на Вчителя, дивувався. Невже він хоче зробити щось значне з ними напівдикунами? Але Рі-о не помічав ні подиву учня, ні ворожих поглядів маотян. Він урочисто проказав:

— Пора звільняти Іг-ру, вождь Ро-а!

Маотяни зачудовано сколихнулися. Острах відбився в їх очах, позначився на обличчях. І лише Ро-а, по-божно приклавши руки до щік, прошепотів:

— Нарешті…

Очі древнього Тайя засяяли молодим вогнем. Все його зморщене тіло ніби налилося новими соками.

Він піднявся над тья, наблизився до Рі-о, обняв його.

— Ти вчасно з’явився, невідомий Тайя. Я зневірився в безконечному чеканні. Хто послав тебе?

— Я знайшов древні записи. І зрозумів їх. Я довго ждав. Я не знав, що криється за стінами Вищої Сфери. Нині я був там, пройшов посвяту…

— І що ж, чужинче?

— Ти бачиш сам. Наступила пора. Чи уціліло Сховище Іг-ри?

— Так. Я поведу тебе сьогодні туди. А тепер — запрошую в моє бідне житло.

Ро-а заспокоїв стривожених маотян красномовним жестом. На німі запитання він сказав коротко:

— Слова Ні-іси здійснюються, діти мої…

Після цього він поплив понад берегом, залишивши майдан розмов. Рі-о і Нур попрямували за ним.

Житло вождя стояло на кручі, над берегом океану. Воно було складено з важких брил рожевого каменю, мало кілька отворів, закладених прозорими плівками мінералу. Товсті стовбури дерев оточували густою стіною невибагливий притулок. Темна хвиля вдаряла в круту скелю, вологі бризки долітали до стін.

— Чудове місце, — сказав Рі-о, зупиняючись над кручею.

— Тепер, коли світить Зірка-матір, — заперечив Ро-а. — А як наступить темрява — порятунок лише в непорушності. Важко навіть вийти з житла…

— Скоро не буде так…

— Не поспішай говорити так, — озвався старий вождь. — Ніхто не знає майбутнього.

— Але його треба робити…

— Хай допоможе тобі Ні-іса…

Ро-а проник в широкий отвір, гості впливли за ним. Вони опинилися в просторому мешканні — досить чистому і світлому. Посередині стояло кілька грубих ца. Під стіною кидалася у вічі велика скульптура. Вона зображала могутнього Тайя, прикутого ланцюгами до напівсфери.

Рі-о зупинився перед скульптурою, довго дивився на неї. Повернувшись до вождя, запитав:

— Іг-ра?

— Так.

— Хто творив?

— Моя дочка. Мі-а. А ось і вона.

Гості вражено перезирнулися, побачивши молоду маотянку. Вона була дуже схожою на батька свого, але якщо він уособлював собою мудрість своєї раси, то вона її красу.

Голову Мі-а наглухо закривала темно-синя і-са . Вона підкреслювала ніжну блакить щік, бездонну гли-бінь чорних очей, гармонійні вуста. Постать була стрункою, граціозною. Руки здавалися виточеними найкращим майстром минулих спіралей, що залишили свої чудові скульптури на старовинних островах біля ’полюсів Та-іни.

Маотянка, побачивши гостей, стримано привітала їх. Нур остовпів, так його вразила краса дочки вождя. Рі-о вивів його з подиву, вказавши на вільний ца.

Широкий стіл незабаром був уставлений плодами чса. Мі-а мовчазно, але гостинно запросила прибулих до їжі. Рі-о взяв один плід, розломив рожеву шкірку, спробував на смак середину.

— Чудово, — сказав він. А потім сумно додав: — Уже багато, багато спіралей підряд, вождь Ро-а, нижчі Тайя наших материків не вирощували ні чса, ні інших плодів. Плантації залишаються пустельними і в пітьмі ночі, і під промінням Зірки-матері. Зла воля Вищих Сфер перетворила всіх в покірних тварин, які одвикли пра-цювати, не бажають думати…

— Це я знаю, чужинче, — відповів вождь. — Але що вирішив ти зробити, якщо одержиш силу Іг-ри?

— Я розповім тобі, вождь. Мій план такий…

Нур схилився до Учителя, тихо промовив:

— Мені здається, що я сплю. Я нічого не розумію. Сховище Іг-ри. Дивний острів. Твій незрозумілий план. Учителю. Скажи мені, ти не жартуєш?

— Заспокойся. Нур, — строго перебив його Рі-о. — Заспокойся і слухай. Ти будеш знати про все… От-же, мій план такий, хранителю сховища Іг-ри. Треба вирвати Тайя з віковічного сну. Треба знову повернути їх до праці і творчості. Але для цього необхідно змінити клімат планети. Доки на 1 а-пії панують суворі ночі і дні — са засипає плантації, грози змітають посіви, виривають з грунту. В таких умовах нижчі Тайя не зможуть роз-почати чове життя. Вищі Сфери, як і раніше, годуватимуть їх, розважатимуть і забиратимуть їхню силу і розум в страшних Будинках Контролю. Щоб стало можливим нове життя — треба змінити віковічну ходу Та-ши…

Ро-а з острахом і захватом дивився на мужнє обличчя чужинця.

— Треба прискорити оберти планети, — вів далі Рі-о. — Хай ночі і дні зменшаться в багато разів. Тоді тіло Та-іни не буде сильно нагріватись вдень і холонути вночі. Зменшаться вітри, розтануть покриви са біля

полюсів. Плантації знову зможуть давати плоди. Нижчі Тайя будуть вирощувати їх, стануть працювати і відчують себе не рабами вироджених володарів, а господарями світу. Вони не підуть до Будинків Контролю, не да-дуть свою силу Вищим Сферам, і Тайя-Боги позбудуться найбільшої могутності…

— А доки запаси їжі в руках Тайя-Богів, хто стане підгримувати тебе? — обережно запитав Ро-а.

— Тому я й звертаюсь до вас — Тайя материка Арс. Ти повідомиш інших вождів. Треба приготувати як-найбільше запасів. Вони будуть призначені для втікачів з-під влади Вищих Сфер. А тим часом пустимо в рух силу сховища Іг-ри…

— Я віддаю тобі серце і розум, — розчулено сказав вождь. — Я вірю і готовий до боротьби…

— Учителю, — озвався Нур. — Я слухав тебе і зрозумів. Твій план — гігантський. Але де сила, щоб ви-конати його? Я не бачу на острові Ма-ото нічого, що б допомогло нам. Хіба тільки дра, на якому ми прилетіли сюди… Але ж розкрутити планету — для цього потрібна могутність, яка знаходиться в руках Вищих Сфер.

— Вона є — така могутність, — усміхнувся Учитель.

— Де, сей Рі-о?

— Тут, на Ма-ото. В сховищі Іг-ри.

— Розкажи мені, благаю…

— Гаразд. Слухай. Я розповім тобі історію останніх тисяч спіралей Та-іни, записи якої заховані Вищими Сферами а таємних підземеллях в ущелинах Зі-а…

РОЗПОВІДЬ РІ-О

Сім тисяч спіралей тому різко змінився клімат на Та-іні. Зірка-матір померкла, давала менше світла. Са-вани са товстими пластами вкривали рівнини і родючі ущелини, страшні урагани з грозами виганяли Тайя з високогірних плато.

Відхилився полюс Та-іни, змінилося її положення в просторі. Вчені вияснили, що катаклізми були ви-кликані внутріпланетними процесами. Життя на Та-іні було під загрозою.

Тоді великий фізик того часу Сі запропонував гігантський проект перебудови: прискорення обертання Та-іни і переведення її на ближчу до Зірки-матері орбіту. Проект розглядала вся планета, він захоплено був зу-стрінутий мільйонами Тайя. Вищих Сфер ще тоді не було. їхні попередники об’єднувалися в Планетній Раді Науки. Дискусія схвалила задум Сі. Навколо фізика об’єдналося багато молодих учених, запалених його при-страстю, його далекосяжними ідеями, його мріями про славне майбутнє Тайя.

Символом Сі та його соратників стала легенда про Та-іну та бога світла Іг-ру. "Пора визволяти Іг-ру!" — проголосили вони.

"Пора визволяти Іг-ру!" — повторяли всі прості Тайя, які бажали не нікчемного животіння, а великої, славетної долі.

В тому заклику були не просто слова, а великий смисл.

Сі говорив:

— Природа сама штовхає нас на пошуки. Нам треба не лише покращити клімат, а н подумати про наші грядущі покоління.

Нам потрібне велике знання для всіх Тайя, а не для окремих обранців, які можуть зловживати ним.

Нам потрібний ясний шлях, не завалений забобонами і консервативними поглядами минулих віків, шкід-ливими традиціями.

Великий спалах духу, викликаний сміливими проектами Сі, творив чудеса в ті славні дні. Саме тоді було відкрито найбільше таємниць природи, силами яких Вищі Сфери користуються дотепер. Сі створив теорію, що охоплювала єдиною формулою всю багатомірність фізичного світу, і не лише того, який відчувався нашими почуттями, а й ще не дослідженого. Це дало змогу оволодіти глибинами науки Ао-ла, побудувати пристрої для пересування в повітрі і під водою, використовуючи могутню і економну енергію єдиного поля За.

Почалася підготовка до здійснення проекту Сі. І тоді сталося страшне.

Один за одним гинули соратники Сі з невідомих причин.

То падали в океан дра з інженерами, що летіли до екватора, то не прокидалися зі сну молоді фізики, які допомагали Сі в створенні сміливих проектів.

Записи в ущелинах Зі-а говорять: група вчених, які пізніше створили Вищі Сфері", злочинно використала могутнє знання психічних сил Ло-ла щоб перешкодити великому почину Сі. Тра — учений, що очолив зрадли-ву групу, говорив цинічно і відверто:

— Зрівняти всіх Тайя в можливостях — це безумство. Навіть природа дає нам приклад великої нерівнос-ті. Чи не кружляють слухняно навколо Зірки-матері планети? Так повинно бути і в суспільстві. Мільйони Тайя, слабіших психічно, повинні жити простим життям. Тягар Розуму хай

візьмуть на себе Вищі Тайя, вони й пове-дуть суспільство до гармонійного майбутнього…

Сі, збагнувши підступ групи Тра, розпочав боротьбу. Але було пізно. Він залишився майже без соратни-ків. А крім того, Тра зробив ще одну підлість: він повністю забезпечив нижчих Тайя їжею і всім необхідним, використовуючи зисоку потенцію новозбудованих ба-мо для синтезу. Сі попереджував нижчих Тайя про велику небезпеку. Він боявся виродження населення планети, деградації розумових здібностей. Він закликав не поки-дати праці, творчості, яка є рушієм розвитку і сестрою мрії.

Та нижчі Тайя тоді не зрозуміли останнього попередження Сі. Тра пощастило внести серед них розбрат і сумніви. їм, нещасним і знедоленим, вічним трударям, які в муках добивалися можливості одягатися і не голо-дати, таке майбутнє спочатку здавалося чудовим. Не треба було гнутися в холодні ночі і душні дні на плантаціях, в підземеллях ба-мо. Можна було відпочивати, їсти і веселитись. Наука досягла можливості забезпечити Тайя! Хай живе наука! Ради цього страждали наші предки! їхні діти стали щасливими!..

Так говорили нижчі Тайя, п’яніючи від ілюзії волі.

Вони не могли збагнути в ті дні, що стали жертвами Гра і його групи, що потрапили в ще страшніше раб-ство, з якого не буде виходу ні їм, ні їхнім дітям…

Сі, залишившись в ізоляції, знемагав у нерівній боротьбі. Але його майже ніхто не слухав. Тільки вожді материка Арс зрозуміли його пристрасні слова і не схилилися перед обіцянками Тра.

Безупинна боротьба підірвала здоров’я Сі. Він помер, не здійснивши проекту. Він збагнув, що програв, що тепер над Та-іною прокотяться

тисячі спіралей розумової темряви і здичавіння, що наука стане служанкою егоїзму і низьких почуттів.

Передчуваючи це, він створив схованку Ігри — арсенал бога світла, — адресовану грядущим, далеким поколінням. Його проект і все, що зв’язане з ним, його заповіт були записані таємними знаками в багатьох схо-вищах планети. Мені пощастило розшукати такі записи в ущелинах Зі-а.

Багато років я працював над ними, доки збагнув їх суть…

Я смиренно ждав, схилявся перед Вищими Сферами — спадкоємцями підлої групи Тра, щоб узнати про їхню таємницю, щоб побачити, до якого падіння вони дійшли за тисячі спіралей. І я переконався, що Сі перед-бачив усе. Наступив час, коли протиріччя назріли, нижчі Тайя до кінця наситились бездіяльністю і здичавінням, в глибині суспільства народилися несвідомі сили протесту. Тепер нижчі Тайя підтримають нас. Я знаю — боро-тьба неминуча. Знаю, що можлива навіть катастрофа. Але більше ждати не можна. Розум, серце, дух велять дія-ти…

В СХОВИЩІ ІГ-РИ

Нур, ніби прокидаючись зі сну, туманним поглядом глянув на Вчителя і прошепотів:

— Яка гігантська боротьба. Я й не знав цього…

— Про це ніхто не знає тепер, — відповів Рі-о.

— Але звідки Ро-а — старий вождь знає про сховище Іг-ри?

— Сі перед смертю залишив заповіт вождю Ма-ото. Він передав його своїм нащадкам. Так дійшло до наших днів.

— А якби вмер ти, Ро-а, хто б знав таємницю сховища?..

— Моя дочка… Мі-а…

Рі-о жестом подякував вождю за гостинність, рішуче сказав:

— А тепер пора. Веди мене, Ро-а, в сховище. Я мушу знати, на що розраховувати…

— Учителю, — схвильовано озвався Нур, і темні очі його заблищали, — ти візьмеш мене з собою?..

— Ні, — твердо вимовив Рі-о.

— Чому?

— Така заповідь Сі. Залишайся тут, доки я не повернусь…

Старий вождь поглянув на дочку, показав їй рукою на гостя.

— Мі-а, я залишаю гостя на тебе…

Нур розгублено і похмуро дивився, як Рі-о і вождь випливли з житла, попрямували понад берегом і зник-ли в тумані. Обличчя його посіріло, по ньому забігали дрібні судороги. Мі-а торкнулась ніжно його чола, співу-че промовила:

— Чого засмутився наш гість? Ти розгніваний тим, що Вчитель не взяв тебе з собою?

Нур силувано всміхнувся.

— Ні. Я спокійний.

— Неправда. Я відчуваю твій настрій. Зламай його. І не бажай того, чого ще не заслужив. Таємниця від-криється перед тобою тоді, коли вона сама забажає цього…

…Ро-а привів ученого в ущелину, яка глибоко розрізувала острів Ма-ото між двома димлячими горами Тьо. Тут грунт був гарячий, з численних щілин виривалися вихори розпечених газів, бурий туман нависав угорі, ховаючи за густою запоною небо і Зірку-матір.

Вождь зупинився перед химерними заростями кам’яних ма-ура. Вони створювали непрохідні хащі. На-віть дикі звірі боялися пробиратися між ними, щоб не наткнутися на гострі віти, що загрозливо стирчали в різні боки. Рі-о запитливо поглянув на вождя.

Той хитнув головою.

— Тут, — коротко сказав він.

Учений помітив при самому грунті невелику ущелину. В неї ледве зміг би пролізти дорослий Тайя. Рі-о оглянув її, задоволено всміхнувся.

— Надійно сховав скарби Іг-ра великий Сі…

Старий вождь мовчки наблизився до ущелини, ліг на грунт, поповз під нагромадженнями кам’яних рос-лин. Рі-о попрямував за ним.

Ущелина незабаром розширилась. Тайя опинилися в чотирикутному приміщенні, вирубаному в суцільній скелі Рі-о з подивом відзначив, що темрява зникла. Тонке сяйво випромінювалося зі стіни, воно заливало всю схованку. Тут, певно, вже діяли джерела штучного проміння, заховані ще Сі.

Ро-а жестом запросив Рі-о далі. Вони почали опускатися глибше, під поверхню грунту. Здалека глухо до-линав гуркіт Тьо, скеля ледь помітно здригалася.

Вождь зупинився перед глухою стіною. Праворуч від неї височіла червона овальна плита каменю. На ній невідомий майстер висік обличчя Тайя. Воно було сповненим енергії і мужності, погляд спрямований вгору, до зірок. Рі-о довго дивився на зображення, і в душі його втрачалося відчуття, що він дивиться на камінь. Він бачив лише думку, символ, ідею майстра, який передав не стільки зовнішність, скільки внутрішній світ цього І айя.

— Сі? — чи то запитав, чи то ствердив Рі-о.

— Він, — тихо відповів Ро-а.

Рі-о схилився до підніжжя каменя, торкнувся чолом. Те ж саме зробив і вождь.

— Під цим каменем його прах, — сказав Ро-а. — Мої діди поховали його. А скульптуру вирізьбила моя донька, Мі-а. Але нам пора, сей Рі-о…

Вождь зупинився перед глухою стіною, почав голосно говорити якісь незрозумілі слова Рі-о розібрав се-ред них кілька забутих термінів. Це, напевне, був пароль, залишений предкам Ро-а великим Сі.

Справді, незрозумілі для вождя слова були ключем, що відкривав сховище Іг-ри. Стіни здригнулися, безшумно розсунулися на боки. Ніжне зеленкувате проміння полилося з високого, сферичного підземелля.

Рі-о кинувся вперед. Він захоплено зупинявся перед рядами лі-а, торкався їх руками, гладив прозорі де-талі, які були зовсім новісінькі, ніби залишені кілька днів тому. Учений з вдячністю подумав про Сі, про його геніальну передбачливість. Тут були і універсальні лі-а, які могли

конструювати і будувати будь-які інші апара-ти, і досконалі ро-да для передачі вібрацій поля думки на відстань та для інших психічних впливів і навіть по-ртативні пристрої Бьо для використання ефектів багатомірності простору.

— Ти задоволений, сей Рі-о? —суворо запитав вождь.

— Я навіть не сподівався побачити таку могутність! — щиро відповів Рі-о.

— Тоді я щасливий. Духи предків моїх спокійно спочинуть. Заповіт Сі почав жити...

— Та-іна не забуде тебе, Ро-а!

— Мені про це байдуже, — сказав старий вождь. Його обличчя набрало гордовитого, величного вигляду. — Я хочу вмерти, знаючи, що Та-іна воскресне...

— Тут заховані страшні сили, Ро-а. Навіть Виші Сфери не мають нічого подібного. Вони виродилися і багато чого забули за тисячі спіралей занепаду...

— Хай щастить нам, сей Рі-о. Одне лише смутить мене: ніхто з Тайя материка Арс не знає таємниці оцих лі-а. Де ти візьмеш помічників? Чи будеш готувати їх з жителів Ма-ото?

— Славетний Ро-а, — засміявся Рі-о. — Ці лі-а не потребують багато рук Вони діють самостійно, треба лише дати їм ціль і план. У мене є один помічник. Ще доведеться полетіти таємно назад і захопити кількох вір-них Тайя, які допоможуть мені. А тепер скажи мені, вождь, чи навколо Ма-ото є пустельні великі острови. Бу-дівництво ми почнемо якнайдалі від Ма-ото, бо це небезпечно для Тайя...

— Я зроблю все, що ти захочеш, — твердо сказав Ро-а.

— Тоді прямуймо нагору. Не будемо чекати. Пора звільнити Іг-ру…

— Пора звільняти Іг-ру, — ніби луна, повторив старий вождь.

ЗРАДА

Острівець був маленьким, ледве помітним серед бушуючої стихії. Океанські хвилі, здіймаючись на деся-тки бао вгору, інколи майже повністю покривали його. Лише скеляста вершина переможно стриміла в повітрі, заявляючи право на своє існування.

Сюди Нур спрямував свій дра. Опустившись на острів, він виплив назовні. Вологі бризки неприємною млою оповили його. Він тісніше закутався в теплий л-ла, нетерпляче поглядаючи на хронометр, безупинно ози-рався, ніби щось виглядав між сірих потоків хмар. Час тягнувся повільно, нестерпно повільно. А в душі Нура бушував хаос, такий же, як і в природі.

Зненацька молодого вченого охопив страх. Він зажеврів, ніби камінь дья, потім спалахнув палючим вог-нем, захопив усю психіку. Де він? Для чого? Невже це можливо — зрадити Учителя?

Нур кинувся назад, до дра, що, колихаючись в потоках повітря, плавав над скелею. Забравшись досере-дини, він сів на м’який ца перед пультом. Тут було тихо, звуки урагану залишилися поза міцними стінами дра. І тоді раптовий спалах почуття почав затихати в душі Нура. Хто сказав — зрадити? Що це за слово? Рі-о висту-пив проти заведеного порядку, він протиставив себе цілому світові. Йти з ним? Ділити пополам небезпеку і сумнівний успіх? Ради чого? Щоб дати мільйонам нікчемних Тайя нове життя? А може, вони не захочуть його? Може, спокій і теплі житла, щоденна їжа і веселі розваги дорожчі їм від туманного прогресу…

Геть сумніви! В силі і сміливості — основа буття! Нур піде саме цим шляхом.

Дякувати долі — вона послала йому короткий і славний шлях. Він тепер не буде десятки спіралей нидіти, як раб, над принизливою працею. Він одразу перейде у Вищі Сфери. Вищі Сфери! Храм Космічної Насолоди!

Згадавши розповідь Рі-о, Нур презирливо засміявся. Учитель відмовився від фізичної насолоди, від насо-лоди, в якій сконденсовані пристрасті мільйонів спіралей! Що є вище над це? Голе знання? Химерні фізичні абстракції? Все в світі побудоване на реальних почуттях і співвідношеннях. І хто йде супроти цього — той бо-жевільний і маніяк...

Нур знову виплив назовні, з острахом поглянув на хронометр. Невже не прилетить? Не може бути. Він розуміє, що значить зникнення Рі-о.

Нур згадав, як він, пролітаючи над океаном, ввімкнув на пульті дра мережу універсального зв’язку. Хви-люючись, набрав шифр Великої Трійки. В полі За з’явилися очі Умта — ча Тайя-Богів. Він дивився на обличчя незнайомого Тайя і гнівно хмурився.

— Хто турбує Вищі Сфери? — могутньою хвилею прокотилось запитання в свідомості Нура.

Опанувавши страх, молодий вчений відповів:

— Я учень Рі-о...

В погляді Умта заблищали вогні. Нур зрозумів, що його хід був правильним.

— Де він? — вкрадливо і обережно запитав Умт, не знаючи, що хоче Нур.

— На екваторі. Він готує переворот проти Вищих Сфер!

Нур кинув прямо в обличчя Тайя-Богу цю вістку, щоб приголомшити його.

Але Умт презирливо засміявся і зневажливо скривився.

— Що зможе зробити Рі-о, не маючи ніякої сили?

— Ти даремно смієшся, ча, — похмуро сказав Нур. — Рі-о прочитав древні записи в ущелині Зі-а. Він виконує план Іг-ри…

Нур бачив, як чоло Умта потемніло, судорожно смикнулися вуста. Він пильно і гостро дивився на Нура, мовчав. Нарешті, заспокоївшись, запитав:

— Що хочеш ти? Для чого зробив це?

— Домовимось, — нахабно відповів Нур. — Для цього потрібно зустрітися наодинці…

— Зі мною?

— Тільки так…

Умт, примруживши очі, поглянув уважно на молодого вченого. Хитнув головою.

— Ти достойний вищого шляху. Я зустрінуся з тобою. Прямуй до місця, яке я тобі вкажу. Я там буду не-гайно.

Умт вказав точне місце розташування острова. І Нур, не задумуючись, помчав туди…

Минали тягучі ща . А Нуру здавалося, що пропливають довгі ури. І знову сумніви, ніби зграї темних ял, обсідали свідомість, терзаючи її.

Він судорожно метався в тумані, на вершині острівця, прислухався до грому грози, до могутнього при-бою велетенської хзилі, ніби намагався почути в тих звуках голос долі.

Змучившись від чекання, він дістав з нетрів широкого л-ла листки ку-кі, вкинув у рот. П’янкий сік про-котився по тілу, теплим потоком обмив свідомість, заспокоїв психіку. Поганий настрій розвіювався, зникав.

Ні, ні! Умт обов’язково прибуде сюди. Він занадто добре знає, що Ріо не буде жартувати… І ніби у від-повідь серед густого туману, серед хаотичних потоків хмар почулося пронизливе виття. Над головою молодого вченого з’явилася сфера великого дра. Вона швидко знижувалась, набирала чіткіших форм. Описавши невелике коло, вона опустилася недалеко від Нура.

Нур гордовито випростався. Тепер всі сумнівні думки треба нещадно відкинути. Починається дорога дії!

З отвору сфери випливла постать. Вона була в простому л-ла, які носять інженери Тайя. Нур впізнав Умта, рушив назустріч йому. Схилився, привітально торкнувся рукою чола. Той з досадою одмахнувся, тісно підпливти до Нура, заглянув у його очі. Молодий вчений відчув, що Тайя-Бог перевертає йому всю душу своєю могутньою силою, ніби намагається проникнути в найтаємніші глибини психіки. І лише знання Ло-ла, одержане від Рі-о, дозволило Нуру втриматися від безцеремонної навали страшної волі Умта.

Тайя-Бог різко одплив убік, всміхнувся, сказав:

— Рі-о недаремно учив тебе. А тепер слухай мене. Ти будеш, ким захочеш. Вищі Сфери, Храм Космічної Насолоди — все відкрите для тебе. Без формального шляху вдосконалення, без обрядів. Ти зрозумів мене?

— Так, ча! — розгубився Нур. — Але я не розумію, що ти хочеш…

— Що я хочу за це? Не те, що ти гадав, — іронічно відповів Умт. — Не лише розповіді про план Рі-о і місце його перебування, а набагато більшого…

— Але я нічого більше не знаю…

— Справа не в знанні. Ти не можеш зрозуміти, що наступив момент великої антидії. Тисячі спіралей па-нував певний лад. Він задовольняє нас, Вищі Сфери. Але він, як і все у світі, накопичує свою антисуть. Так го-ворить древня наука полярності. Коли ти сказав мені про задум Рі-о — я зрозумів: почалася дія цієї антисуті!

— Я зрозумів тебе, ча! Значить, треба знищити Рі-о, знищити все, що він хоче спорудити! Хіба це не найкращий засіб?

— Ні! — суворо заперечив Умт. — Ти нічого не зрозумів. Народилася нова ідея, ідея перевороту. Рі-о не сама ідея, а тільки її посланець, інструмент. Не він, так хтось інший, хоч і пізніше, спробує зробити те саме. Коли котиться вихор, його не зупиниш, і не слід залишатися на його дорозі. Треба відступити вбік, хай він про-котиться мимо, хай витратить свої сили. Чуєш? Тепер, може, ти зрозумієш?

— Значить, ти не хочеш знищити Рі-о?

— Нізащо! Хай живе, хай виконує план Іг-ри!..

— А я?

— Ти повернешся до нього, допоможеш йому! Він дав тобі якесь завдання?

— Так. Я мушу привезти його друзів-учених. Для допомоги.

— Вези їх. Вищі Сфери нічого не знають. Ти зрозумів?

— У мене все потьмарилось у свідомості. Я ще не все збагнув…

— Тоді слухай. Проти вихору треба протиставити рівну йому силу, якщо не більшу. Ця сила в тому, щоб не заважати вихору зробити дію, до якої він покликаний долею. А коли могутність вихору буде витрачена — до дії знову вступить попередній закон. І знову це буде по закону полярності! Хай Рі-о будує гігантські лі-а для прискорення обертання Таіни. Ми навіть допоможемо йому…

— Як? — вражено озвався Нур. — Вищі Сфери?

— Саме так. Але ти до цього не будеш мати відношення. Ми знайдемо способи порозумітися з Рі-о. Ми навіть дозволимо йому робити це відкрито, розголосимо по всій планеті. Нижчі Тайя, які захочуть залишити свої житла і піти на материк Арс — зможуть це зробити…

— Ча! Ти говориш страшні речі. А що буде потім?..

— Потім?..

Умт оглянувся, ніби боявся, що його хтось почує, прислухався до гуркоту океанської хвилі. Зловісно усміхнувся.

— Потім буде ось що…

Нур дивився в колючі очі Тайя-Бога, захоплений вражаючим контрпланом Умта, і на його душу, ніби во-гняні дья, падали холодні, страшні слова…

ВЕЛИКИЙ ВИХОР

НЕСПОДІВАНИЙ ВИКЛИК

Нур повернувся на початку нової ночі. Зірка-матір повільно падала за грозовий обрій, з сходу котилися урагани з густими колючими опадами, які заносили ущелини між горами, рівнини і замерзлі озера та ріки товстими покровами са. Та Рі-о не звертав на те уваги. Він вирішив починати роботи, не очікуючи дня.

Разом з Нуром і чотирма інженерами, що прилетіли з материка, учений кілька разів перевірив розрахунки проекту. Старий Ро-а розіслав вісників до сусідніх вождів та на материк Арс. На, острові Ма-ото зібралася рада вождів. Сидячи біля іскристих каменів дья, вони вели довгі і гарячі розмови. Відповідь була короткою и щи-рою:

— Добре діло треба робити не задумуючись. Материк Арс і навколишні острови готові допомогти всім, хто прийде сюди, хто не схоче жити в рабстві. Ми поділимо з братами все, що маємо. Хай воскресає Та-іна. По-ра визволяти Іг-ру!..

І Рі-о взявся до праці. Він основну підготовку вирішив провести в таємниці і лише перед пуском агрега-тів звернутися до всієї планети.

Він склав програми для лі-а, що стояли в сховищі Іг-ри. Машини, які ждали тисячі спіралей свого часу, заворушилися. Вони рядами виповзли в широкі коридори, приготовлені заздалегідь Сі для початку робіт. Роздрібнюючи навколишню породу, лі-а поглинали її в широке нутро і перетворювали її під впливом потужних розрядів поля За в плазму.

В центрі лі-а відбувалися ядерні перетворення — там здійснювався синтез будь-якого елемента, будь-якої кристалічної структури. З новонароджених речовин готувалися деталі майбутніх лі-а. Деталі складалися, і нові апарати починали перетворювати породу в собі подібних рядом з своїми "батьками". Нарешті, коли число універсальних лі-а досягло багатьох тисяч, вони підкорилися іншій програмі, заздалегідь закладеній в них.

Механічна армія круто повернула вгору, пробилась крізь товщу порід і вийшла на поверхню острова Ма-ото в ущелинах між Тьо. Потім лі-а один за одним піднімалися в повітря і прямували до сусідніх островів, на яких ніхто не жив. Яскраві потоки штучного проміння залили суцільну пітьму, розірвали запону диму і густого са, закутали Ма-ото.

— Народжується новий день, — шепотіли мао-тяни, виглядаючи з бідних жител і проводжаючи погля-дом дивовижні вогні, що плинули серед хмар.

Потік універсальних лі-а розділився на десять груп. Кожна з них опустилася на призначене їй місце. Во-ни зайняли десять островів, розташованих ланцюгом в поясі екватора.

Розташувавшись концентричними кільцями, лі-а почали проникати в глибину островів. За ними залиша-вся гігантський отвір шириною в тисячі бао .

Рі-о разом з Нуром часто вилітав на своєму дра до місця робіт. Він кружляв над островами, оглядав отво-ри майбутніх установок, радісно говорив своєму учню:

— В середині наступного дня все буде закінчено, Нур. Умт та інші Тайя-Боги навіть нічого не підозріва-ють…

Нур згоджувався з учителем, ховав очі, нібито уважно розглядаючи пейзажі внизу.

А на сході, серед похмурих гір, закутаний важкими хмарами, народжувався новий день. Зірка-матір вста-вала над материком Аре кривава, розгнівана. Разом з нею над планетою котилися жахливі вихори і грози.

Робота підходила до кінця. На островах зяяли на тисячі бао в глибину велетенські отвори. На дні лі-а мо-нтували енергетичні установки, які ними ж були і створені. Ті установки мали перетворювати енергію речовини в енергію поля За. Це і було рушійною силою великого проекту Сі.

В Тью-Ха — великому поселенні на материку Арс — Рі-о побудував підземні сховища. В них готували-ся запаси їжі для майбутніх втікачів з-під гніту Вищих Сфер. Тайя материка готували свої скромні житла для гостей, з нетерпінням і хвилюванням чекали початку неймовірних подій.

На острові Ма-ото, недалеко від житла вождя, було створено міцну, невелику будівлю, занурену в скелю. В ній знаходився керівний центр всієї установки, а також універсальна станція для зв’язку з усією планетою. Рі-о готувався до розмови з нижчими Тайя великих материків Та-іни.

Дійсність несподівано випередила його задум. Зненацька на материк Аре почали прибувати дра з сотня-ми Тайя. Вони не хотіли більше жити безтурботним життям і бажали йти разом з Рі-о, відкриваючи нове майбу-тнє.

Учений був страшенно здивований. Втікачі повідомили йому, що Вищі Сфери вже давно розголосили по всій планеті про підготовку на островах Аре. Вони також запевнили нижчих Тайя, що дають

можливість кож-ному вибирати свою долю. Або жити в спокої і достатку, як і раніше, або приєднатися до небезпечного проекту Рі-о.

Учений замислився. Він одразу не міг збагнути, в чому річ. Що задумали Вищі Сфери? Що вони бажали виграти цим хитрим ходом?

Він довго мучився, сумнівався. І нарешті викликав з допомогою шифра універсального зв’язку Палац Великої Трійки.

Перед Рі-о замайоріли обриси знайомої будівлі, розкішних приміщень, а потім… холодне обличчя Умта. Ча Вищих Сфер дивився на Рі-о, і в його очах, здавалося, тремтіли іскорки стримуваної посмішки. Сколихнувся могутній імпульс думки, учений відчув запитання:

— Довго ж ти збирався поговорити зі мною, сей Рі-о!

— В цьому не було потреби,— спокійно відповів Рі-о.

— Що ж ти бажаєш тепер?

— Хочу попередити Вищі Сфери про свій задум!

— Я вже знаю про нього, — іронічно сказав Умт. — Знає і вся планета, навіть найнижчі Тайя.

І не всі підтримують тебе. Навіть не половина… Гнів народився у серці Рі-о, змусив потемніти його очі, стиснути сухі вуста в різку рису.

— Нещирість — погана зброя, сей Умт, — різко відповів Рі-о. — Ти знаєш, де причина безвілля нижчих Тайя. Ти вкрав їхню волю і тримаєш її в тисячах Оть!

Умт спалахнув, обличчя його затряслося від гніву, але він швидко опанував себе.

— Хто ти такий, Рі-о, щоб взяти на себе відповідальність за долю своєї планети? Ти, мабуть, обвинувачу-єш мене і Вищі Сфери в тиранії, але сам твориш ще більшу сваволю. Чому ти не порадився з іншими членами Вищих Сфер? Чому ти гадав, що ми будемо проти проекту Сі? Чи ти боявся чесної відвертої дискусії?

Рі-о здивувався. Він вражено дивився на замкнуте обличчя Умта і не міг збагнути, що гой хоче, куди ве-де.

— Ти хочеш сказати, що моя перемога в дискусії дозволить вільно здійснити проект Сі?

— Безумовно, — схиливши голову, відповів Умт. — Хоч ми й так, як ти бачиш, не заважаємо тобі. Але ти повинен був подумати про долю тих Тайя, які не захочуть розлучатися з усталеним способом життя…

— Вони не розуміють його ганебності!

— Це ти так гадаєш! У всякому разі, я пропоную дискусію. Спробуй довести свою правоту перед лицем наших кращих учених. Чи, може, боїшся?

— Ні, не боюсь, — гордо відповів Рі-о. — Навіть перед всім Космосом я виступлю з захистом великого проекту Сі…

— Тоді Вищі Сфери чекають тебе через десять ур.

— Учителю, не лети,— почувся тихий, схвильований голос десь позаду.

Рі-о хутко озирнувся. Він побачив Мі-а, що зупинилася в отворі.

Вона простягала до нього тонкі блакитні руки і шепотіла:

— Не лети до них. Вони уб’ють тебе…

— Мі-а, — здивувався Рі-о. — Чому ти тут? Для чого?

— Я відчула серцем… що тобі погано… Я чую щось лихе…

В просторі прозвучала іронічна думка Умта:

— Тебе поучає молода О-тайя ? Тоді, може, відмовишся від дискусії? Якщо боїшся — я гарантую, що ніхто не діткнеться до тебе рукою!..

— Мені не треба твоїх гарантій. Я лечу…

Рі-о рішуче вимкнув мережу зв’язку. Обличчя Умта розтануло в просторі. Мі-а кинулася до вченого, тор-кнулася руками своїх щік, з повагою схилившись перед ним. Потім поглянула йому в обличчя. В її очах стояли сльози, і Рі-о відчував, як за високим, ніжно-блакитним чолом вирує схвильована думка.

— Що сталося, Мі-а? Чому ти така сумна?

— Учителю… Серце віщує лихе…

— Невже ми повинні довіряти серцю?

— Якнайчастіше, Учителю. Хіба проект Сі зроблений не серцем?

— Може, й так… Мі-а… Але я бачу в твоїх очах сльози… Що це значить?..

Мї-а ясним поглядом дивилася в обличчя вченому і шепотіла:

— Я люблю тебе, Учителю…

Рі-о завмер від несподіванки.

— Ти… мене… такого старого?.. Що ти говориш, Мі-а? Хіба мало достойних, молодих?.. Наприклад, Нур…

— Не говори про нього. Він нещирий. Я не хочу й думати про таких… Я віддала душу тобі, як тільки по-бачила… ще тоді, як ти прибув сюди… Ти, мов бог світла Іг-ра! Ти сміливий і прекрасний. Ти несеш життя знедоленим і темним Тайя… Невже відкинеш любов молодої, нерозумної О-тайя?.. Я знаю, що недостойна те-бе…

— Мовчи,— зупинив її жестом Рі-о.— Мовчи, Мі-а. Ти не розумієш, що кажеш…

Рі-о зворушено доторкнувся до чола Мі-а, тихо сказав:

— Хай майбутнє скаже своє слово, прекрасна О-тайя. Ти розумієш мене?..

— Розумію, Учителю… Я ждатиму… Але прошу тебе, не лети до Умта…

— Ні. Мені треба летіти, — рішуче заперечив Рі-о. — Де в чому він правий, цей хитрий Тайя-Бог. Я по-винен переконати не його, а може, молодших членів Вищої Сфери. Хай вся планета буде знати, що їй дасть про-ект великого Сі…

— А якщо підступ, Учителю.. Ти тоді не повернешся… і все пропаде!..

— Я повернуся, Мі-а, — впевнено відповів Рі-о. — І ти допоможеш мені в цьому. Ти і твій батько, старий вождь. Слухай мене уважно…

ОБМАН

К залі Вищої Трійки було тихо, тільки приємне шипіння енергетичних розрядів супроводжувало різкі слова Умта. Тайя-Боги, звичні лише до насолоди і розваг, з страхом і непевністю слухали ча Вищих Сфер. Він говорив:

— Те, що трапилося — закономірно. Ми давно передбачали це, але віковічна пасивність заважала нам ді-яти. Дякувати Рі-о, він допоміг нам осмислити грядущі зрушення. Ми не будемо заважати йому, а мусимо лише направити хід подій по бажаному руслу…

— Я бачу здивовані погляди. Я поясню свою думку. Треба, щоб заряд, що накопичився в суспільстві, ви-лився без шкоди для нас. Хай у цьому вибуху загине сам творець. Тоді ми, Тайя-Боги Вищих Сфер, у наступній тисячі спіралей будемо жити спокійно, користуючись заслуженим відпочинком.

— Серед нижчих Тайя планети народилася думка про волю, про новий шлях для всіх. Хай ця думка оде-ржить крила, хай вона злетить… і впаде на скелі невдачі. Тоді наступні покоління передаватимуть із вуст в уста спогади про страшну катастрофу, до якої призвів проект Сі…

Гомін задоволення поплив між Тайя-Богами, що сиділи колом навкруги Умта. Він, побачивши пожвав-лення членів Вищих Сфер, енергійно вів далі:

— Є два шляхи. Один — найлегший — в тому, щоб сам Рі-о відмовився від свого заміру. Він незабаром буде тут. А другий, якщо перший не пощастить здійснити — полягає в знищенні планети!..

Вигуки страху почулися під куполом залу. Вищі Тайя захвилювалися.

— Що ти говориш, Умт?

— Ми не бажаємо гинути разом з Тайя-рабами!

— Краще всі сили кинути для боротьби!

— Поясни свою думку!

— Заспокойтесь, Тайя-Боги! — іронічно кинув Умт. — Невже ви вважаєте, що я збираюся покінчити са-могубством? Що за дурниці! Але планету доведеться знищити. Вона заражена мью шкідливої ідеї. Рано чи пізно цей мью дасть поштовх — і спалахне нова епідемія…

— Вищі Тайя не загинуть. Ми переселимось на а-лу нашої планети Тва-дьї, де побудуємо чудові посе-лення. Ми створимо в них штучну атмосферу, а пізніше оточимо потрібною атмосферою весь а-лу. Ми переве-демо Тва-дьї на самостійну орбіту навколо Зірки-матері, перетворимо його в четверту планету системи. Нас не багато — Вищих Богів. Ми для себе зробимо все, що потрібно серцю, душі і почуттям. Залишимо в спеціальних поселеннях сотню тисяч нижчих Тайя для концентрації потрібної нам енергії, а всі інші хай гинуть разом з Та-іною і зрадником Рі-о, який порушив священну посвяту Вищих Сфер…

Умт раптово замовк. В отвір залу вплив слуга Вищих Сфер. Він схилився перед Тайя-Богами і сказав:

— Прибув небесний диск сей Сіта з планети Гро-оча.

— Він один? — занепокоєно запитав Умт.

— Так.

— Хай прямує сюди.

Слуга зник. Умт, відповідаючи на запитливі погляди, заявив:

— Саме Сіт найбільш потрібний нам Тайя. Я викликав його...

До залу відкрилися широкі двері з боку центрального входу. Здалека долинули звуки сильної грози і зно-ву затихли. Перед Вищими Тайя опинилася висока постать сей Сіта — знаменитого космонавта Та-іни. Облич-чя його почорніло, очі згасли, біля вуст застигли гіркі зморшки. Він мовчав, дивлячись на підлогу. Деякий час панувала тиша.

Потім її розірвав різким голосом Умт:

— Чому ти мовчиш, сей Сіт?

— Мені нема чого казати, — сумно відповів Сіт.

— Де твої супутники?

— Загинули. В проклятій ущелині на А-лу Гро-очі. Хіба не ти послав їх шукати Праелемент?

— Чому вони загинули? — різко запитав Умт.

— Від радіації.

— Чому ж ти не захистив їх спеціальними рі-но?

Сіт вражено поглянув на Умта, запнувся. Болюча думка розпачливо забігала в мозку. Справді, чому він не захистив їх, чому не подумав про таку можливість? Чому сталося страшне нещастя?

— Але ж ти не попередив мене, — тихо сказав Сіт.

— Хіба про це треба попереджати? — зневажливо відповів Умт. — Я вважав, що ти знайомий з елемен-тарним знанням. Праелемент — батько групи тау. Вся вона активна. Хіба ти не знав цього?

Сіт важко мовчав. Умт суворо вів далі:

— Смерть молодих вчених падає на тебе, Сіт. Але тепер Вищі Сфери не будуть говорити про цей сумний і трагічний випадок. Ти мусиш спокутувати страшну вину!

— Чим? — прошепотів Сіт, поникши від горя.

— Відданою роботою. Для Та-іни наступили важкі спіралі. Планета готується до великих змін. Сей Рі-о — новий Тайя-Бог — будує на екваторі лі-а, які змінять режим клімату на всій планеті. Але при цьому пору-шиться орбіта Та-іни, неминучі катаклізми. Вищі Сфери планують переведення а-лу Тва-дьї на самостійну орбі-ту навколо Зірки-матері. На ньому будуть збудовані поселення для першої колонії Тайя і рушійні а-лу. Ти по-винен очолити почесну роботу!..

Сіт з подивом дивився на Умта. Що він говорить? Вищі Сфери перебудовують всю планету і життя на ній? Готується зміна клімату? Значить, Мар даремно сумнівався і підозрював Вищі Сфери в підступності! Він оглянув ряди Тайя-Богів, ніби хотів побачити на їхніх замкнутих обличчях відповідь на своє запитання.

— Ти не жартуєш, Умт? Я не жертва твоєї насмішки?

— Вся планета знає про це! Послухай сам. Центральна станція універсального зв’язку говорить про це без упину…

Сіт вагався недовго. Мужнє серце його сповнилося енергією і вірою. Він сказав:

— Я лечу, Тайя-Бог! Я готовий віддати для життя планети своє життя!

— Я радий чути таку відповідь, сей Сіт! — не приховуючи радості, відповів Умт. — Ти вилетиш негайно Група з тисячі дисків готова. Перші переселенці і Тайя-інженери ждуть… Вищі Сфери благословляють тебе!

ДИСКУСІЯ В ПАЩІ ДРАКОНА

Рі-о прибув до Палацу Вищих Сфер одразу після того, як численна група небесних дисків стартувала на Тва-дьі. Десятки тисяч Тайя — інженерів, учених і космонавтів — летіли на супутник Та-іни, щоб побудувати там поселення і лі-а для виведення Тва-дьї на нову орбіту. Ніхто з них навіть не підозрював про справжні задуми Умта і Вищих Сфер.

І на цей раз Рі-о зустрічав сам Умт. Він щиро усміхався, прикладав руки до чола в знак пошани, чекаючи, доки зрадник-учений випливе з дра. Рі-о був одягнений не в пишні шати Тайя-Бога, а в скромний л-ла інженера. Голову охоплювало покривало, з-під нього горіли темним вогнем втомлені очі ученого. Спокійно і впевнено зупинився він на майдані перед Палацом, поглянув на сліпуче коло Зірки-матері, що піднялася високо над голо-вою, і внутрішньо засміявся. Ще недавно він стояв тут зовсім іншим. Кілька днів знищили наївні сподівання, спокій і сумніви. Він приходив сюди, як до скарбниці, сповненої казковими таємницями, які треба розгадати.

А тепер — луда впала з очей.

Попереду зустріч з ворогами — хитрими, підступними і підлими. Треба берегтися!

— Ти прийшов сюди не як Тайя-Бог? — дивувався Умт. — Чому ти одягнув смиренне вбрання інженера?

— Бо я і є інженер та Вчитель, — стримано сказав Рі-о.

— Хвалю за скромність, — іронізував Умт. — Чесність перш за все. Але ще недавно ти клявся, входячи до Храму Блаженства, що не зрадиш! Ненадовго вистачило твого слова!..

— Я клявся не зраджувати Істину, — заперечив Рі-о. — А в Храмі Космічної Насолоди я не побачив ні Істини, ні, до речі, блаженства!..

— Гостро відповідаєш, — сухо сказав Умт. — Що ж — хай розум розсудить нас. Прямуй за мною. Тебе ждуть...

Вони попливли через довгі коридори до центральної зали Великої Трійки. Там зібралися всі члени Ви-щих Сфер. Крім них, в залі нікого не було. Побачивши це, Рі-о підозріло поглянув на Умта.

— Що це значить? Чому не видно представників планети? Де інженери, вчені, прості Тайя? Для кого ми будемо вести дискусію?

— Ти спочатку переконай нас, сей Рі-о! — гостро зауважив один з Тайя-Богів. — Чи ти не певний своїх сил?

Рі-о промовчав. Він рушив слідом за Умтом, проник в середину кола, сів на високий ца, проти Великої Трійки. Оглянув насторожені обличчя Тайя-Богів.

— Я жду запитань, Тайя-Боги.

Один з членів Вищих Сфер заворушився на своєму ца і сказав:

— Ти повстав супроти традицій, які існували тисячі спіралей. Що спонукало тебе до цього?

— Незгода з тими традиціями, — сміливо відповів Рі-о.

— В чому полягає та незгода?

— В нерівності членів суспільства. Про це можна не говорити. Хіба ви будете заперечувати нерівність?

— Ні, не будемо заперечувати, — озвався понуро Сут — один з Великої Трійки. — Але це ще нічого не значить. Нерівність — закон Природи. Де рівність — там хаос, одноманітність. Рідина тече з одного місця в інше лише завдяки нерівності: одне місце вище другого. А в озерах, де панує рівність,— течії нема. Тиша, спо-кій. Суспільство, побудоване на рівності, неминуче загине, не буде діяти!

— Фальшива логіка, — заперечив Рі-о. — Рух нашого суспільства завжди відбувався завдяки появі інте-лектуальних геніїв, яких готували з свого середовища всі Тайя. Це справді прообраз розумової нерівності. Такої нерівності я ие заперечую, бо вона нікого не принижує. Коли Тайя збираються, щоб допомогти своїм друзям, вони роблять це кожен в міру своїх сил. Хто більше має, той більше і віддає! Не ради себе — ради інших! А що ми бачимо на Та-іні? Яку нерівність? Зовсім іншу! Той, хто насправді розумом перевершує всіх, живе десь уни-зу. Все узурповано Тайя-Богами, які інтелектуально стоять нижче від більшості простих інженерів!..

— Ти ображаєш нас, — суворо озвався Умт. — Хіба такі методи дискусії?

— Я констатую факт, — вперто заявив Рі-о. — Ми не зібралися гратися в делікатність. Я висловлюю те, що думаю.

— Гаразд. Хай те, що ти кажеш, правда, хоч правда — відносне поняття. Але на чому ти грунтуєш своє бажання перебудувати світ?

— На велінні справедливості.

— Що таке справедливість? Для кого? Хіба вона одна для всіх?

— Ні, не одна. Я розумію, що ти маєш на увазі. Але справедливість для вас — Тайя-Богів — не є справе-дливістю для мільйонів простих Тайя. Хіба можна зрівняти такі величини: одиниці і мільйони!

— Ні, не можна! Але звідки ти взяв, що нижчі Тайя підуть за тобою, що вони бажають змін? Що їм по-трібно? Вони мають вдосталь всього — їжі, вбрання і видовищ!

— Поверніть їм вільну психіку! — владно промовив Рі-о. — Не забирайте їхньої волі в Будинках Конт-ролю і тоді ви почуєте їхню відповідь!..

— Для чого їм воля? — цинічно запитав Умт. — Щоб одержати більше потреб, щоб почати шукання, які приведуть лише до безодні сумнівів і розпачу? Так вони не знають гіркоти розчарувань: все є, що потрібно для простого і щасливого життя. А що ти даси їм тоді, коли в їхній душі відкриється безодня?..

— Безконечну дорогу прогресу, — гордо відповів Рі-о. — Могутній поступ вперед, до розкриття все но-вих і нових таємниць природи, до об’єднання з нею на безмежному шляху!

— Хто сказав, що це можливо, що це не міф? Може, безконечний прогрес — то лише сон недосконалого розуму?

— Ні, не сон. Сама дійсність показує нам це. Хіба мільярди спіралей тому на Та-іні було життя? Його не було, ви всі знаєте це. Воно виникло з

примітивних кристалів Аф і досягло найвищого розквіту в Тайя. Хто сказав, що на цьому прогрес мусить зупинитися, коли Аф одержала здібність мислити і вибирати правильні шляхи, а не плутатись в темних лабіринтах еволюції? Навпаки — тепер поступ повинен іти швидше, активніше! І це ви — Тайя-Боги зупинили його. З одного боку — культ їжі і відсутність творчості, з другого боку — культ звірячої насолоди, який ганьбить ім’я Тайя! Дух заснув, він не може розвиватись в темниці низьких пристрастей!

— Він ображає Вищі Сфери! — залунали гнівні окрики. — Смерть йому! Геть відступника!

Рі-о схопився з ца, глянув на Умта:

— Що це значить? Ти дав мені гарантію, Умт!..

— Я дав гарантію, що тебе ніхто не торкне рукою, — зловісно сказав Умт, даючи знак.

І в ту ж мить померкло світло. Рі-о бачив, як на голови Тайя-Богів спадали ро-да — апарати для передачі психічних імпульсів. Учений збагнув, що потрапив у пастку. Мі-а правильно говорила. Від Тайя-Богів не слід було ждати добра…

Члени Вищої Сфери, взявшися за руки, створили живе кільце. Ро-да на їхніх головах заіскрилися синю-ватим полум’ям. Рі-о відчув, як на нього ринувся потужний потік страшної енергії поля За. В очах потемніло, постаті Тайя-Богів розпливлися, руки налилися металом. Рі-о напружив всю свою колосальну волю, щоб утриматись кілька хвилин, а тим часом шукав гарячково в просторі хвилю далекого острова Ма-ото. Як добре, що він одягнув на голову портативний ро-да, залишений в сховищі Іг-ри великим Сі. Тепер там, на Ма-ото, в під-земеллі споруди універсального зв’язку, чекають сигналу сотні простих Тайя, щоб віддати свою енергію Рі-о…

Відчайдушний заклик ученого помчав у простір, сколихнув Космос. Свідомість тьмарилася під жахли-вим натиском волі Тайя-Богів. Ще мить… одна мить… і все пропаде… Він схилиться безвільно перед Умтом, стане слухняним рабом Вищих Сфер… і бог світла Іг-ра знову на багато спіралей залишиться прикованим до неба…

Та ось ніби свіжий вітер ввірвався до психіки Рі-о. Потік радісної, могутньої енергії — енергії друзів — влився до його мозку, оживив знесилене єство. З’єднані волі сотень Тайя, сконцентровані в свідомості Рі-о, ро-зірвали жахливе кільце ворожого розуму. Ось він вже вільний, вже панує над Тайя-Богами. Тепер пора ввімкну-ти просторовий бьо Сі. Хай виручає він його з фортеці підступного Умта!

Блискавичний спалах! Тайя-Боги закричали, затулили руками осліплені очі. А коли вони подивилися по-перед себе, то Рі-о в залі не було…

— Він використав просторовий ефект Сі, — важко сказав Умт. — Тепер його не затримати! Доля сама диктує, що робити далі. Тайя-Боги! У нас нема іншого виходу — треба знищити планету! Ми це зробимо рука-ми самого Рі-о!..

ПРОБУДЖЕНА ПЛАНЕТА

Історик Зі-ур був щасливий. Доля послала йому своє останнє вітання, і тепер він недаремно проживе дов-гий і многостраждальний вік. Та-іну сколихнули вселенські події! Вона прокидається з багатоспірального сну!

Зі-ур взявся за роботу. Голоси іл доносили до нього відомості з усієї планети, за стінами скромного при-тулку історика вирував океан Тайя, що на різні лади сприймали неймовірні події.

В мороці тісного приміщення Зі-ур сидів на м’якому ца і, розжовуючи п’янкі листки ку-кі, диктував еле-ктронному помічнику. На сріблястій стрічці виникали чорні знаки, вони об’єднувалися в символи слів, фраз, понять. Електронний помічник в глибині свого механічного мозку записував спокійну, неквапну розповідь про той день, коли над Та-іною прокотилися Аті нового часу…

"…Не встигла Зірка-матір впасти за грань далекого океану, як почувся перший удар. Він був слабенький, але його почули всі Тайя. Планета задрижала, ніби прокидалась з довгого сну.

Так воно й було. Спіралі, заповнені одноманітністю і тишею виродженого розуму, закінчилися.

Перед цим день і ніч іл всепланетного зв’язку розносили над світом вістку про великий почин Рі-о, про план давно померлого фізика Сі, який мріяв перебудувати клімат на Та-іні.

І ось… почалося.

Я чую за стінами клекіт. Тайя витають в повітрі, вони зупиняються, про щось радісно розмовляють. В той день половина Тайя не з’явилися в Будинки Контролю. Тисячі дра попрямували до материка Аре, бажаючи розпочати нове життя.

Вищі Сфери не перечили цьому. Тільки іл передав звернення Тайя-Бога Умта до всієї планети.

Умт говорив:

"Вищі Сфери не перечать новим ідеям. Хай твориться воля бога долі Ні-іси.

Але Вищий Дух говорить: хто втручається у прихований зміст вселенських подій, хто тривожить таєм-ницю Праматері Всього Буття, хто намагається змінити встановлений хід подій — той викликає гнів Космічних Сил Природи.

Вищі Сфери попереджають всіх Тайя про небезпеці нових шляхів. Радість і блаженство — тільки в древ-ній традиції. Пересичений благоденством розум бажає нового? Нехай іде йому назустріч. Але коли наступить день розплати — нехай всі Тайя згадають віщі слова Вищих Сфер!"

Як крижаний вітер прокотилося над планетою лиховісне попередження Умта. Багато хто з Тайя, переля-кані його виступом, повернулися у свої житла. Але мільйони юнаків і дівчин не додали значення словам ча. Вони радісно проводжали Матір-зірку, що пішла за мрячний обрій на чверть ур раніше, ніж звичайно.

Пройшла ніч. Наступив новий день.

Та-іна оберталася вже вдвічі швидше. Владна рука Тайя встановлювала їй нові закони!

Океан почав затоплювати прибережні низовини, урагани міняли напрямок. На Луа-Доу — головне посе-лення Центрального материка — ліг товстий шар са, але через трохи ур налетів гарячий вітер і перетворив його в бурхливі потоки, що помчалися до океану.

По планеті поповзли тривожні слухи. Зв’язок нічого не повідомляла про хід робіт на екваторі. Мовчав й Умт. Чекали виступу Рі-о, але дарма. У повітрі стояла страхаюча тиша.

А Та-іна неухильно прискорювала своє обертання, і Мати-зірка вставала серед грозових хмар багряна й лиховісна..."

ЩЕ ОДНА ЗРАДА

Над материком Арі бушували неймовірної сили вихри. Повітряні потоки направлялися до гігантських установок Рі-о, пущеним у дію кілька днів назад. Там, над ланцюгом з десяти островів, устали мрячні стовпи радіації могутнього поля, піднімаючись крізь хмари до тьми космічного простору.

Рі-о, повернувшись із Палацу Вищих Сфер і включивши установку Сі, облетів на своєму дра всі острови. Він заспокоював місцевих жителів, наляканих небувалими ураганами й гуркотом, пояснював, що відбувається із планетою. У поселенні Тью-Ха він зібрав на великій площі втікачів із Центрального материка й звернувся до них з такою мовою:

— Вищі Сфери показали свою справжню особу. Вони вдавано не перешкоджали роботам на екватор ре. Тайя-Боги готовлять на нас напад. Боротьба тільки починається. На стороні Вищих Сфер величезні сили, у тому числі й багатовіковій інерції розуму нижчих Тайя. Але ми не зупинимося перед небезпекою. Ми не здамося навіть під погрозою смерті!

Тайя-брати! Починайте нове життя! Скидайте із себе споконвічну завісу відсталості й ліні! Нехай скін-читься нестерпний сон, подібний смерті!

Тисячі Тайя із захватом слухали жагучим закликам Рі-о. А він продовжував говорити, і ока його горіли натхненням, і пориви вітру котили могутній голос над будівлями Тью-Ха:

— Ще кілька днів, і Та-іна одержить новий клімат. Оживуть рівнини, густі зарості покриють безплодні ущелини центрального материка. Тайя вийдуть на плантації, стануть працювати і відчують себе не рабами Тайя-Богів, а господарями власної долі! Ви вже не будете з’являтися в Будинки Контролю, щоб віддавати свою психіку, свою волю за їжу,

вбрання і видовища. Ви самі створите все, що потрібно для радісного життя, і відчу-єте велике щастя творчості і свободи!..

Після виступу Рі-о повернувся на Ма-ото. Біля керівного центру його зустрів Нур. Обличчя учня було сі-рим, очі його горіли лихоманково.

— Що сталося, Нур? — здивувався Рі-о.

— Біда, Учителю!

— В чому справа?

— Установки виходять з ладу!

— Хто тобі сказав це? — крикнув Рі-о.

— Контрольні прилади.

Рі-о стрімголов кинувся в отвір керівного центру, поплив вузьким коридором в глибину підземелля.

Він не звертав уваги на те, що Нур наздоганяє його, що він спрямовує на свого Вчителя вістря випромі-нювача.

Блиснув зеленкуватий промінь. Рі-о застогнав, заколихався в повітрі, судорожно повернувся до Нура. Спаралізований розум втрачав свідомість, ічі важко склеплювались. Кинувши страшний погляд на зрадливого учня, Рі-о впав на кам’яну підлогу.

Хутко оглянувшись, Нур відкрив отвір в боковій стіні і вкинув непорушне тіло учителя в темне примі-щення. Закривши важкі металеві двері, він ударом випромінювача зруйнував механізм відкривання. Тепер Учи-телю звідси не вибратись!

Після цього Нур помчав униз, до керівного пульта. Він гарячково міняв програми установок, посилював потужність радіації поля За. І одразу ж заколихався навколо грунт. Глухо застугоніло. Установки Сі одержали потужність, що була в десятки разів вище від попередньої.

Випливши з підземелля, Нур кинувся до житла вождя Ро-а. Його зустріла злякана Мі-а. Вона сполохано прислухалася до грізного гуркоту, що долинав від океану.

— Що сталося, сей Нур? Що там сталося? Чому так трясеться Та-іна? Де Рі-о?

— Нема Рі-о! — зловісно відповів Нур. — Все закінчено! Ми летимо звідси!

— Хто ми? — не зрозуміла Мі-а. — Чому нема Рі-о? Що ти говориш, Нур?

— Я знищую установки Сі. Я знищую планету. Таке веління Тайя-Богів! І я — один з них! Ми почнемо нове життя на Тва-дьї. Чуєш? Я люблю тебе, Мі-а! Іди зі мною, і ти матимеш небесне блаженство!..

Мі-а дивилася в маніякальні очі Нура, заціпенівши від страху, а він, схопивши її за руки, шепотів:

— Кому потрібні його нікчемні плани? Боротися заради нижчих Тайя! Раби й самі не знають, чого вони бажають! Є лише одна цінність у Космосі — бажання особи! Моє бажання! Твоє, Мі-а! Ти будеш зі мною — відповідай? Ми негайно вилітаємо до Палацу Вищих Сфер!..

Мі-а мовчала, приголомшена почутим. Обличчя її посіріло, як у мерця, вуста дрижали. Як бути? Де ко-ханий Рі-о? Чим допомогти йому?

А Нур шаленів.

— Ти мовчиш? Ти не хочеш? Так я змушу тебе!

— Іг-ра покарає тебе! — застогнала Мі-а, в розпачі простягаючи руки до зрадника.

Очі Нура освітилися мстивим полум’ям. Він радісно засміявся.

— Чудово! Ти сказала — Іг-ра! Як добре, ще нагадала мені! Треба знищити прокляте сховище Іг-ри! Де воно?

— Я не знаю! — крикнула Мі-а з гнівом. — Що ти хочеш від мене?

— Тільки правди! Старий вождь говорив, що ти знаєш таємницю сховища. Де воно?

— Не скажу!

— Скажеш! — загрозливо прошепотів Нур, насуваючись на Мі-а. Чорні очі його, випромінюючи потоки енергії ло-ла, прикували Мі-а до підлоги. Руки її опустилися, голова безсило схилилася, очі погасли. Почувся безвільний голос:

— Що бажає Тайя-Бог?

— Отак краще. Де сховище Іг-ри? Де вхід до нього?

— В ущелині Ус. Між великими Тьо. Вхід під кам’яними ма-ура…

— Чудово. Я поспішаю туди. Вже більше ніхто не скористається спадщиною Сі. А ти — чекай мене. Ти моя. Розумієш?

— Я твоя, Тайя-Бог, — покірно згодилася Мі-а. — Я буду ждати тебе…

Він зник. Дівчина, схлипуючи від страшного болю 8 голові, лежала на підлозі житла. Вона забула про Рі-о, про батька, про долю острова і Та-іни. Вона думала про одне: зараз повернеться Тайя-Бог. Вона любить його. Вона полетить з ним у небо. Вона матиме велике блаженство…

Гриміла далина. Урагани несамовито шматували листя дерев, ламали стовбури, котили пилюку і дрібне каміння над островом. Велетенська хвиля вдаряла в скелю і досягала притулку старого вождя, скроплюючи йо-го міріадами бризок. А Мі-а не чула, не бачила нічого…

Та ось над нею хтось з’явився. Вона схопилася, схилила в покорі голову. Почувся її слабенький голос:

— Я готова, Тайя-Бог! Ти повернувся?..

— Що з тобою, доню?

Мі-а здивовано поглянула поперед себе. Перед нею стояв не Нур, а батько, старий Ро-а. Він занепокоєно дивився в її бліде обличчя і говорив:

— Ти ніби зачарована. Що трапилося? Я шукаю Рі-о. Океан виходить з берегів. Тайя бояться. Де знайти Учителя?

— Ти кажеш… я зачарована,—шепотіла Мі-а, бездумно дивлячись на батька… — Зачекай… я згадаю… Тут був Нур… Я повинна слухатись його, ждати його… Рі-о нема…

— Як нема? — несамовито скрикнув Ро-а.

— Нур знищив його… Учитель в підземеллі. Нур казав, що Та-іна загине! Він попрямував до сховища Іг-ри, щоб знищити його…

— Хто вказав йому сховище? — грізно запитав вождь.

— Я…

— Ти зрадила велику таємницю?..

— Я не знаю, батьку… Він мене примусив…

Він дивився на мене страшно. І я сказала все…

Ро-а на одну мить задумався. Тінь бурхливих почуттів пройшла по чорному обличчі, очі заіскрилися рі-шучістю.

— Треба поспішати, Мі-а. Рятувати Рі-о, якщо він живий. Веди мене в підземелля…

ЄДИНИЙ ШАНС

Рі-о колихала важка хвиля забуття. В темній безодні непритомності зникли всі переживання, почуття не-безпеки і страху. Тільки насторожений слух вловлював безперервне дрижання грунту. Але звідки ці звуки, що вони значать — Рі-о не знав.

Він летів над безмежним океаном в туманну далину. Внизу хвилювався темний океан, спереду і з боків гриміли сліпучі спалахи грози. Він не знав, що його чекає на шляху, він не бачив унизу ні острівця, ні берега материка. Тіло наливалося втомою, я-о страшенно боліли, вони вже були неспроможні тримати його в повітрі. Хотілося впасти вниз і втонути в океані, ніж знемагати в жахливій боротьбі з стихією.

Та ось спереду — скеля. Вона височіє над водами, вона впевнено відбиває навалу океанських хвиль. Над нею купчаться тумани, навколо неї вирує безодня.

Рі-о падає на ту скелю, чіпляється руками за слизьке каміння. Він зовсім знесилений. Далі летіти не мож-на.

Могутній вихор налітає на скелю, рве на Рі-о вбрання, намагається скинути його в безодню. Руки учено-го поступово слабнуть. Ще кілька хвилин, і все — падіння на гострі скелі внизу, а тоді — в безодню, на їжу хи-жим пті-та.

Та ось серед хмар, серед спалахів блискавиць з’являється голубий я-лу. Він сміливо бореться з бурею, він гордо летить серед страшних вихорів, йому ніхто не причинить лиха. Все нижче і нижче гордий я-лу. Тьмяно-сірі хмари закривають його, знову відкривають. Нарешті, він опускається нижче і сідає на скелі, біля Рі-о. Вче-ний дивиться на я-лу і не вірить своїм очам.

Це ж Мі-а. Це ж донька старого вождя Ма-ото. Блакитне обличчя ЇЇ оточене ореолом натхнення, очі — ніби вогні блискавиць.

Вона простягає руки Рі-о і кричить, намагаючись заглушити гуркіт грому:

— Швидше, коханий! Полетимо звідси!

— Куди, люба Мі-а?

— В небо! Туди, де не страшна жодна буря!

— Я не маю сили, — стогне Рі-о. — Я не полечу…

— Я понесу тебе! — запевняє Мі-а. — Чуєш? Я сильна, я люблю тебе! А хіба є сила, могутніша від сили кохання?..

Рі-о з надією простягає руки Мі-а… Та зненацька в небі з’являється похмуре обличчя Нура. Він люто ди-виться на свого Вчителя, і небо відлунює його сміхом. Від тих звуків дрижить скеля і каміння падає в океан.

— Ні, ти не втечеш від мене! — гримить Нур, замахуючись на Вчителя. Спалахує сліпуче проміння, світ конає в передсмертних муках, і океан вогню затоплює Рі-о, Мі-а, весь Космос…

— Де ти, Учителю?

Що таке? Звідки ця думка?

— Де ти, Учителю? Я кличу тебе!

Рі-о отямився від непритомності, напругою волі повернув ясну свідомість. Застогнавши від болю, випро-стався, піднявся в повітря. Де він?

Темне, глухе приміщення. За його стінами глухе дрижання.

Як він сюди потрапив?

Пам’ять відновила останні події. Підступний удар Нура і непритомність. Що? Для чого? Чию волю вико-нував Нур?

— Де ти, Учителю?

В просторі звучала слабенька думка, але вона чітко відбилася в свідомості Рі-о. Він ввімкнув ро-да, який завжди носив на голові, сконцентрував думку.

Імпульси прозвучали сильніше.

— Це ти, Мі-а?

— Я, Учителю, — долинула радісна думка.

— Де ти?

— Я шукаю тебе! Зі мною батько.

— Де Нур?

— Він хоче знищити сховище Іг-ри. Він щось зробив у Керівному Центрі. Установки Сі почали працюва-ти сильніше. Над Ма-ото урагани. Важко вийти назовні.

— Це лихо, Мі-а. Велика катастрофа.

— Що ми зможемо зробити, Учителю? Як визволити тебе?

— Збирайте Тайя. Зберіться в тому самому залі Ло-ла, коли я вилітав до Вищих Сфер. Мені потрібна енергія для перебудови простору.

— Ми туди не пройдемо, Учителю. Нур знищив прохід.

Рі-о напружено думав, у душі його бродили сумнів і розпач. Зрештою, він зважився.

— Мі-а.

— Я слухаю тебе, Учителю. Поспішай. Що нам робити? Батько вже веде своїх Тайя.

— Спустіться в підземелля. До повороту. Я закритий в приміщенні, яке знаходиться праворуч. Ви всі ві-зьметесь за руки, Мі-а Міцно. Ти розумієш? Я спробую піти на риск. Іншого виходу нема.

— Я зрозуміла, Учителю. Ми прямуємо до тебе…

Рі-о наблизився до стіни, де були металеві двері, ждав. Не міг думати, а тим більше розуміти того, що сталося. Всю психічну силу треба було зібрати в єдиний імпульс для того, щоб вирватись. Там, на волі, він ви-рішить!

— Учителю! Ми тут…

— Приготуйтесь. Візьміться за руки…

— Ми готові…

Рі-о заплющив очі. Зосередився. Врівноважив, ритм серця. Розслабив все тіло. Відігнав зграї небажаних думок, очистив психіку для могутнього пориву.

Що таке простір? Це лише поле в абсолютній порожнечі Безмежжя, в безконечному ніщо Космосу. І во-но орієнтоване певним чином, певними, несхитними законами, які обов’язкові для кожного, хто не піднявся над ними, хто не зрозумів їх! Сі відкрив ті закони! А Рі-о вивчив їх! І він може використати просторовий ефект на-віть без бьо. Аби лише вистачило психічної енергії Тайя, що ждуть там, за стіною. Якщо ні — тоді тіло Рі-о за-лишиться навіки в камені, поглинуте німою Аф.

Вибору нема! Є лише один напрям — найстрашніший!

Рі-о рішуче простягнув руку вперед. Конденсований імпульс його енергії вузьким променем полинув пе-ред ним. В стіні виник туманний отвір. Рі-о блискавично просунув туди руку.

Він відчув, як до нього доторкнулася ніжна гаряча рука Мі-а, сильно стисла. Свіжий струмінь енергії ло-ла сповнив мозок, дав йому могутню силу. Будь що буде!

Рі-о рвонувся вперед, прямо на стіну. Аф розступалася, ніби в’язка, тягуча рідина. Кілька хвилин — і вчений вже був назовні, в обіймах друзів. Ось тривожне обличчя Ро-а, дружні посмішки Тайя, змучене лице коханої Мі-а.

— Скоріше вниз, друзі мої. До пульта.

Рі-о помчав коридором в підземелля. Але дорогу перегородила невидима стіна. Вчений простягнув руку вперед, спробував. Твердість перепони перевищувала твердість Аф.

— Проклятий зрадник! Він поставив просторовий заслон. До Керівного Центру не добратися. Треба по-спішати в сховище Іг-ри. Там є лі-а, які можуть проникнути до пульта через грунт…

— Учителю! — схвильовано сказала Мі-а. — Нур тепер там, в сховищі Іг-ри!.. Він змусив мене сказа-ти… Я не мала сили противитися!..

— Скоріше туди!..

Вони покинули підземелля, вибралися нагору, їх зустріли смерчі, хмари густої куряви, гуркіт могутніх хвиль, що переможно вдаряли в прибережні скелі. Тримаючись за руки, група Тайя на чолі з Ро-а рушила впе-ред. Раптом понад островом пролунав страшний вибух. Густий морок прорізав спалах. Старий вождь тривожно глянув на Рі-о.

— Вибухнуло в ущелині Ус. Там, де сховище Іг-ри!..

— Це Нур знищив машини Сі, — суворо сказав Рі-о. — Він передбачив усе, негідник…

Учений зупинився. Він якось одразу поник, постарів. Мі-а стисла його руку, зашепотіла:

— Учителю, коханий! Ти думай! Шукай вихід. Що ще можна зробити? Чуєш, Учителю?..

— Чую, Мі-а… Це катастрофа. Вони зуміли обдурити мене. Я повинен був знати Нура, не довіряти йому. О, які хитрі і підлі вороги. Вони передбачили все. Планета розкрутиться до критичної швидкості, почне втрача-ти атмосферу, а потім зруйнується. Тайя, які залишаться жити, будуть проклинати мене і все, що було зв’язане з проектом Сі. І Тайя-Боги житимуть тисячі спіралей під захистом страху, який породив наш промах!.. О, яка підступність!..

— Але ж і вони загинуть, якщо Та-іна зруйнується? — вигукнула Мі-а. — Чого ж вони досягнуть?

— Вони не загинуть! Вони готують на Тва-дьї поселення, щоб перелетіти туди…

Раптом Рі-о замовк. На його обличчі з’явився вираз надії. Він поглянув на Ро-а, на його доньку. Тихо ска-зав:

— На Тва-дьї роботи очолює сей Сіт. Я знаю його. Це чесний Тайя. Якщо він знатиме про злочин Вищих Сфер — то допоможе нам.

— Чим? — з сумнівом запитав Ро-а.

— Треба повідомити нижчих Тайя центрального материка. Вони не стануть ждати в таких умовах. Тайя-Боги прирекли всіх на смерть. Значить, треба знищити їх!..

— Учитель Рі-о, — крикнув один з Тайя, дивлячись в туманну далину. — Повертається дра Нура…

— Він хоче забрати мене, — сказала Мі-а. — Я боюся, Учителю…

— Треба сховатися. Хай він летить на материк. А нам треба зібрати якнайбільше Тайя. Коли Тва-дьі буде проходити над Ма-ото, ми спробуємо зв’язатися з Сітом…

— А якщо не вдасться?

— У нас нема іншого шляху. Це — єдиний шанс…

ТА-ІНА ГИНЕ В МОРОЦІ

ТРАГЕДІЯ СВІТУ

Історик Зі-ур забував про їжу, про сон. Він змарнів, схуд, але багато ур підряд описував грандіозні події останніх днів Та-іни. Електронний помічник байдуже друкував на срібній стрічці чорні знаки і шифрував у нео-сяжній своїй пам’яті розповідь про страшну катастрофу…

"…Неймовірної сили вихори валили багатоспіральні ма-ура, руйнували скелі, знищували поселення. Хвилі на сотні бао у височінь заливали суходіл, змітали на своєму шляху Тайя, споруди, тварин і затоплювали підземні ба-мо.

Всепланетні іл мовчали. Ніхто не знав, що трапилося. Ждали виступу Рі-о. Але він не обзивався. Благали відповіді Вищих Сфер. Але Умт не хотів говорити.

А Та-іна крутилася навколо осі в десятки разів скоріше, ніж до експерименту Рі-о. Повітряна оболонка планети почала розвіюватися в просторі, гази довгим хвостом тягнулися за Та-іною. На горах і високих місцях повітря стало рідшим, Тайя вже не могли перебувати там.

Океан поглинув багато ба~мо для синтезу їжі, гірка вода залила безліч складів. Вже не всі нижчі Тайя могли одержати щоденну їжу. Почався голод. Тисячі Тайя вмирали, проклинаючи Рі~о і Вищі Сфери.

Що ж буде далі? Я — історик Зі-ур — спокійно і впевнено дивлюся на майбутнє планети. Та-іна загине. Вона загине від руки Вищих Сфер, які не бажали великих реформ Сі і Рі-о".

Зі-ур на мить зупинився, замовк. Він почував, що позаду хтось стоїть. Історик озирнувся. В отворі з’явився юний Тайя — онук Зі-ура.

— Що тобі, Ва-боа? — лагідно запитав Зі-ур, з трудом звільняючись від плину думок. — Чому ти з’явився до мене? Як тебе одпустили батько і мати?

Ва-боа мовчав. Його худеньке личко посіріло від страху. Він, похитуючись, підплив до діда, показав ру-кою в бік отвору. Почувся високий, дзвінкий голос:

— Ти бачиш… що робиться там? Ти знаєш про все?..

— Я працюю, Ва-боа,— звільна відповів Зі-ур.— Я диктую помічнику відомості про останні дні Та-іни. Отже, я мушу знати все…

Дитячі очі Ва-боа спалахнули недобрим вогнем. Він вчепився тонкими рученятами в рукав л-ла Зі-ура, істерично закричав:

— Так чому ж ти не знаєш, що мати і батько загинули? Наше житло зруйнував смерч. Я тепер один! Один в цілому світі!..

Ва-боа судорожно затіпався в припадку, впав на підлогу. Зі-ур схилився над ним, влив до рота кілька крапель рідини. Сумно дивлячись на змучене личко онука, ждав, доки він отямиться.

Ва-боа повільно розплющив очі. Тьмяним поглядом повів навколо. Зі-ур допоміг йому встати, посадив на ца. Ласкаво поклав руку на схилену голову.

— Я розумію тебе. —тихо промовив історик. — Ти ще дитина. Тобою рухає інстинкт. Я теж скорблю. Смерть близьких людей печалить серце кожного Тайя. Та наступає смерть всієї планети — передчуває моя душа. Що значить в такі часи смерть одиниць?..

Онук схопився за суху руку діда, благально пригорнувся до нього.

— Я чув… ти щось писав… Ти знаєш таємницю! Ти знаєш, хто винен в нещасті… Чому ж мовчиш? Чо-му не скажеш Тайя? Вийди на майдани Луа-Доу, збери Тайя!..

— Я лише історик, дитино моя!

— Я не розумію тебе! Коли загине Та-іна — кому буде потрібна твоя історія?

Зі-ур сумно всміхнувся, похитав головою. Десь в глибині його згаслих очей зажевріла слабенька іскорка. Він ніби вдивлявся в невидиме для інших Тайя грядуще.

— Всесвіт безконечний. Світи народжуються і вмирають. Але ніщо не гине. Міняється форма, тече крізь неї безупинним потоком Аф. А суть не міняється.

— Я не хочу! — вигукнув Ва-боа. — Я хочу жити на Та-іні! Ти не бачиш того, що діється! Тайя прокли-нають своє життя, вмирають! Тайя бажають знати, що таке твориться навколо! Ти знаєш таємницю лиха і мов-чиш! Так я скажу їм! Я полечу до Тайя і розкажу їм все! У всьому винні Тайя-Боги…

Мі-тайя вилетів у отвір.

— Стій, Ва-боа, — у відчаї крикнув Зі-ур. — Зупинися, прошу тебе!

Він схопився з ца, полетів слідом за онуком. Його зустрів ураган. Пилюка набилася в ніздрі, в рот в пори тіла. В Зі-ура запаморочилась голова. Тримаючись руками за металічну загороду, він оглянувся. Недалеко від нього, хапаючись за виступи стін, пробирався назустріч чорним хмарам куряви Ва-боа. Повз нього пролітали, перевертаючись безладно у повітрі, покалічені, закривавлені Тайя. Він щось кричав їм, але Тайя навіть не диви-лися на напівбожевільного Ва-боа.

Могутні повітряні потоки з ревом котилися через майдани Луа-Доу, зривали покрівлі будівель, несли в смертедайних лійках хмари пилу, дрібне каміння, уламки якихось лі-а, трупи Тайя.

Ось з-за рогу з гуркотом і свистом вихопився гігантський вихор. Він блискавично промчав по майдану, вирвав з корінням кілька дерев, підмів десяток Тайя і з жахливою силою впав на Ва-боа. Зі-ур закрив очі. Подих вихору торкнувся його лиця, сипонув різучим потоком дрібного піску по тілу. Гримлячи металевими уламками, він покотився далі.

Зі-ур озирнувся. Ва-боа вже не було видно. Тільки на тому місці, де він стояв, під стіною темніла якась пляма. Історик пробрався туди. То

був труп онука, покалічений, посинілий. Вуста були розкриті, очі дивилися в тьмяне небо. Він ніби й після смерті щось хотів сказати Тайя…

Історик взяв онука на руки, рушив назад. З натугою піднявшись до отвору своєї будівлі, він одчинив две-рі, вплив до приміщення. Поклавши труп на підлогу, Зі-ур довго стояв над ним, витираючи на щоках старечі сльози.

Потім звичним рухом історик дістав з л-ла листки ку-кі, вкинув у рот.

Через кілька ща наступило прояснення. Зі-ур поглянув назовні. Страшний ураган здавався йому якимось сном, галюцинацією.

Історик підплив до екрана зв’язку, ввімкнув іл. В приміщенні залунав суворий голос Умта:

— …Вищі Сфери попереджували. Хай гнів бога долі Ні-іси впаде на голову Рі-о, Тайя, який порушив старовинні традиції. Хай велике горе, що спіткало планету Та-іну, буде вічним попередженням грядущим поко-лінням!..

Зі-ур вимкнув іл. Презирливо усміхаючись, підплив до електронного помічника, сів на ца.

СІТ ПОВЕРТАЄТЬСЯ НА ТА-ІНУ

Над супутником Та-іни Тва-дьї пливли прозорі, легкі хмарини. Таких Сіт не бачив на рідній планеті. Зір-ка-матір осявала їх яскравим промінням, і вони переливалися багатьма чудесними барвами. В зеніті пливла на тлі темно-синього неба Та-іна — туманна, похмура, гігантська куля. Вона швидко оберталася, на екваторі видно було хаотичні завихрення повітряних мас. Сіт з острахом дивився на неї, і сумніви терзали його душу. Для чого Вищі Сфери так розкручують планету? Що

задумав Рі-о? Ненормальна зміна режиму обертання може зруйнувати систему Та-іни. Ні, на планеті відбувається щось незрозуміле… Сіт, як завжди, нічого не знає. Вищі Сфери нічого не повідомляють. Десять ур тому був останній зв’язок — Умт попередив про виліт членів Вищих Сфер.

За планом Умта таїлось щось недобре. Чому Вищі Сфери бажають залишити Та-іну? Якщо вони впевнені в успіху експерименту Рі-о, то навіщо поспішне переселення?..

До Сіта підплив помічник, одягнений в легкий рі-но. Обличчя його було тривожним.

— Сей Сіт! На будівництві поселення знову баталія! Там чути вибухи!..

— Що це значить?

— Напевне, напад страховищ!..

— Скоріше туди.

Сіт і його помічник кинулися до ангару, де стояло багато легких дра. Зайшовши в одну з них, вони виле-тіли назовні Будівля Керівного Центру всією системою Тва-Дьі швидко віддалялась, зменшувалась. Згори вид-но було широченне коло, створене небесними дисками між заростями синюватих дерев. В тому колі здіймалося над хащами багато будівель для майбутніх переселенців. Основні приміщення були занурені глибоко в грунт. Там, в колосальних підземеллях, розумні лі-а створили штучну атмосферу, розкішні поселення, широкі озера, чудові плантації з рідної Та-іни.

А на екваторі Тва-дьі було створено сітку потужних установок, які готові виштовхнути супутник Та-іни на самостійну орбіту. Сіт охоплював

думкою весь гігантський масштаб творчості Тайя, і душа його пишалась величчю Розуму, що сміє втручатися в одвічні закони Природи. Але гіркі роздуми підказували, що не для краси і поступу робиться все те!.. За чудовим здійсненням таїться щось темне і підступне!..

Дра минула центральне поселення і наблизилася до незайманих хащів гігантських дерев. Над ними здій-малися в сине небо сиві випари, над вершинами стояли тумани. В тих хащах жило багато невідомих тварюк, які вже знищили десятки Тайя, ще працювали на спорудженні поселень.

На майданчику, поряд з незайманими хащами, Сіт побачив юрбу переселенців, розкидані в усі боки лі-а. Він спрямував дра туди. Тайя розліталися в усі боки, втікаючи від гігантської потвори, яка, здійнявшись на зад-ні кінцівки, била передніми по небесному диску, що стояв поруч.

— Там же Мі-тайя! — розлючено крикнув Сіт. — Чому її не вб’ють?..

— Магнітні вібрації не беруть! — злякано вигукнув керівник роботи. — Ми пробували. Потвора вбила п’ятьох Тайя!

Сіт підплив до пульта дра, сконцентрував на потвору промінь поля За. Страховище стрепенулось, глухо заревло і, випроставшись на весь колосальний зріст, з гуркотом впало вниз, ламаючи сині стовбури дерев.

Тайя зліталися з усіх боків до дра Сіта, гнівні вигуки залунали над майданом:

— Сіт! Доки ми будемо гинути в хащах Тва-дьї? Що значить наша робота? Чому ти нічого не говориш нам? Ми вже втратили тут багатьох товаришів! Чому мовчать Вищі Сфери? Для кого будуються тут поселення?..

— Друзі! — відповів Сіт. — На Та-іні твориться щось незрозуміле. Вона стала обертатися з небезпечною швидкістю. Ми, напевне, стали знаряддям…

Космонавт не закінчив. Над майданом з’явився ще один апарат. Він зупинився в повітрі над юрбою, і з отвору виглянуло обличчя службовця Керівного Центру. Він крикнув:

— Сей Сіт! Біда!

— Що трапилося?

— З Та-іни передача. Говорить Рі-о. Він звертається до тебе!

— Рі-о! До мене? Звідки? Що таке?

— Я записав передачу. Він передає невпинно. Справа дуже серйозна. Та-іна напередодні загибелі!..

Сіт кинувся до своєї дра, крикнувши на ходу

— Друзі! Розійдіться по сховищах, Ждіть мого слова!..

Він промчав над поселенням, покинув дра біля входу і опинився в приміщенні зв’язку. Його ждало кілька інженерів. Обличчя їхні були похмурі і розгнівані. Сіт дав рукою знак.

— Вмикайте.

В приміщенні полинули тихі слова:

— Викликаю Тва-дьі! Викликаю Сіта!..

Сіт заплющив очі. Душа завмерла. Він зрозумів, що опинився на перехресті історичних шляхів планети. Що несе цей далекий голос Рі-о?

— Викликаю Сіта, — закликав невидимий голос. — Вірю в його чесність, в його турботу за долю Та-іни. На планету насувається катастрофа. Вищі Сфери пішли на злочин. Використавши зрадника Нура, вони ввімк-нули установки на екваторі на повну потужність. Та-іна обертається все швидше. Незабаром наступить критич-ний момент, коли вона почне розвалюватись. Треба рятувати жителів Та-іни. Треба повідомити всіх Тайя на центральних материках. Знищення оть і Будинків Контролю — ось єдиний вихід. Тоді Вищі Сфери стануть без-силими Ми зможемо попередити лихо. Нур створив навколо Керівного Центру просторовий заслон. Він знищив сховище Іг-ри. Я не можу зупинити роботу установок. Я звертаюся до Сіта по допомогу. Лише він може тепер зупинити катастрофу!.. Треба захопити Нура, який втік до Вищих Сфер. Він знає шифр просторового заслону! Я викликаю Сіта! Я викликаю Тва-дьі!..

Голос на мить замовк і знову почав повторювати попереднє. Серце Сіта сильно забилося, душа сповни-лась гнівом. Його вуста задрижали, обличчя потемніло. Він опустив голову, прошепотів палко:

— О ганьба! Як мене обдурено! Я знову став жертвою підлих пті-та з Вищих Сфер! О я сліпий, глухий ва-а! Нема мені прощення! Через мою сліпоту загинули Од і Мар! Через мою сліпоту може загинути планета!..

Один з інженерів наблизився до Сіта, поклав руку на його чоло.

— Сей Сіт! — Його голос був твердим і суворим. — Не картайте себе. Ви не винні. Це страшна битва! Не можна гаяти часу. Щось треба робити!..

Сіт поглянув на нього, вдячно усміхнувся. Єдиним імпульсом волі відновив мужність і твердість духу. Чітко сказав:

— Ти правильно мовив, друже! Треба діяти. Я лечу на Та-іну. Ви продовжуйте роботи. Можливо, на Тва-дьї залишиться наш єдиний притулок. Пам’ятайте це. Ждіть мене. Я повернуся з друзями!..

Через кілька хвилин з широкого майдану поселення піднявся в темну височінь великий небесний диск. Він прорізав золотисті хмарки, осяяні Зіркою-матір’ю, і зник в зоряній безодні.

Сіт повертався на Та-іну…

КІНЕЦЬ ВИЩИХ СФЕР

Захопивши на острові Ма-ото Рі-о, старого вождя і його дочку Мі-а, Сіт вилетів на центральний материк. Перемігши ураганні вихори, які несамовито крутили небесний диск в круговерті повітряних течій, він спряму-вав його на головне поселення Луа-Доу.

Небесний диск опустився в центрі широкого майдану, що охоплював собою систему Будинків Контролю і складів Оть — акумуляторів психічної енергії. Це місто було в заглибині — тут ураган лютував не так, як на рівнинах.

Крізь хмари куряви і скажені вихори Сіт і Рі-о проникли в підземні поселення. В широких залах для ви-довищ купчилися тисячі нижчих Тайя. Вони були перелякані, деморалізовані. Над юрбами стйяв розпачливий гомін. Чулися крики, стогнання:

— Нас покинули напризволяще!

— Рі-о зрадник!

— Прокляття йому!

— Вищі Сфери вирішили знищити всіх Тайя!

— Де вихід?

Рі-о і Сіт знайшли посилюючу установку, ввімкнули її. Над бушуючою юрбою пролунав громовий голос Рі-о:

— Слухайте, Тайя! Слухайте всі! Дорога кожна хвилина! До вас звертається Рі-о! Слухайте, Тайя! Слу-хайте всі!

Над колосальним приміщенням залягла тиша. Тисячі очей повернулися до купки вчених. А над юрбою гриміли схвильовані слова заклику:

— Вищі Сфери зрадили планету! Вони обдурили всіх Тайя! Вони готують загибель Та-іни! Єдиний вихід — захопити Вищі Сфери! Це дасть мені можливість зупинити установки на екваторі! Слухайте, Тайя! До вас звертається Рі-о! Руйнуйте Будинки Контролю, руйнуйте оці прокляті споруди, де зібрана енергія думки, забра-на у вас і дітей ваших. Тут схована вся сила Вищих Сфер, і та сила вкрадена у васі

Потоки Тайя ринулися на штурм підземних приміщень, Будинків Контролю і складів Оть. Службовці Вищих Сфер були зметені в одну мить. Лі-а по передачі енергії думки на відстань перетворювалися в купу мот-лоху. Захопивши центральні склади, великі групи інженерів і простих Тайя, очолені Рі-о та Сітом, на потужних дра вилетіли до гірського пасма, де знаходилися будівлі Вищих Сфер.

Деякі дра розбивалися, гинули в смерчах і хмарах дрібного каміння, але сотні вцілілих тісним кільцем оточили Палац Великої Трійки. Серед хаосу грозових розрядів і ураганних потоків повсталі вдерлися до залу Вищих Сфер. Умт та інші Тайя-Боги були захоплені зненацька, вони готувалися до вильоту на Тва-дьї. Позбавлені психічної сили, сконденсованої в оть Будинків Контролю, володарі Та-іни стали

безсилими і жалюгідними. В їх середовищі Рі-о знайшов і Нура, тремтячого і посірілого від страху. Він сам простягнув Рі-о портативний лі-а з шифром просторового заслону. Він не дивився в очі ученому, лише вуста його шепотіли нікчемні благан-ня пощади.

Рі-о навіть не поглянув на нього. Він запитав Умта:

— Де небесні диски для польоту на Тва-дьї?

— Рядом з Палацом, — понуро відповів Умт.

— Сіт, — сказав Рі-о, — ти поведеш диски на Тва-дьї. Рятуй Тайя, скільки можна. Якщо загине планета, то врятується хоч частина населення. Вони розпочнуть нову цивілізацію.

— А ти?

— Я полечу на Ма-ото Спробую зруйнувати просторовий заслон, зупинити установки!

— Яз тобою, друже! Ти сам не долетиш! Я поведу туди небесний диск!

— А що буде з нами? — благально крикнув Умт. — Ми повинні загинути?

— Ви залишитеся живими, якщо не загине планета! — суворо відповів Рі-о. — Ви одержите ті плоди, які виростили!

В ангарі Вищих Сфер повсталі знайшли двадцять великих небесних дисків. В них розмістилося багато тисяч молодих Тайя, серед них більша половина зовсім юних. В останній з дисків Рі-о посадив Мі-а та її батька. Вона плакала, не бажала летіти.

— Я хочу загинути з тобою, — шепотіла вона. — Я не переживу твоєї смерті. Учителю, любий! Не поси-лай мене одну…

— Не можна, люба, — відповів Рі-о, лагідно усміхаючись, — На мені лежить страшний обов’язок. Не виконавши його — я не маю права рятувати своє життя. А ти — юна і прекрасна — живи! Дітям своїм передаси згадку про наші бурхливі дні, щоб вони ніколи не повторили такої помилки… Прощай, моя прекрасна!..

Небесні диски відлітали, несучи надію планети на далеку Тва-дьї.

Сіт, зв’язавшись з Керівним Центром на супутнику Та-іни, наказав:

— Запускайте установки, як тільки прибудуть небесні диски з Та-іни! Виводьте Тва-дьї на нову орбіту. Супутнику залишатися біля Та-іни небезпечно…

Залишивши пригнічених, переляканих Тайи-Богів напризволяще, Рі-о та Сіт стартували від Палацу Ви-щих Сфер і попрямували на останньому небесному диску до острова Ма-ото…

СТРАШНИЙ ФІНАЛ

Небесний диск вийшов у міжпланетний простір, помчав над планетою. Рі-о непорушним поглядом диви-вся в оптичний отвір на води океану, що пропливали внизу. Коло замкнулося! Він викликав до життя гігантські сили, що сколихнули всю Та-іну, він повинен і боротися з ними! Чи не пізно?!

З мороку хмарного покриву виростав на тлі зоряних просторів туманний стовп атмосферних газів. То в скаженому темпі потужні установки викидали разом з потоками енергії поля За повітря планети, яке розвіюва-лося в Космосі.

Небесний диск пронизав похмурі, киплячі в божевільних круговертях хмари і стрімко знизився над ост-ровом Ма-ото. В попелястому напівсвітлі Рі-о і Сіт побачили жахливу картину. Океан вийшов з берегів, і чорні вали котилися над континентом, майже позбавлені ваги. На екваторі швидкість обертання доходила до кругової космічної швидкості.

Скеля, на якій було збудовано Керівний Центр установок, уціліла. Вона вперто стирчала над темною, страшною безоднею, оточена мороком і океаном. В повітрі, в завихреннях і смерчах крутилися трупи звірів і Тайя, будівлі і цілі скелі.

Сіт зупинив небесний диск біля скелі, над самим отвором до підземелля. Рі-о відчинив двері диска. Жах-ливий порив урагану відкинув його до пульта, потік дрібного каміння боляче різонув по очах. Небесний диск хитався в титанічних ураганах, ледве втримуючись на місці.

— Треба добратися до підземелля! — крикнув у відчаї Рі-о. — Не можна вибратися!..

— Пізно! — глухо відповів Сіт. В його очах відбився жах. У просторі прокотився неймовірної сили гур-кіт, розкрилася десь недалеко безодня, сповнилася сліпучим вогнем і поглинула все — небесний диск, скелю і двох Тайя. Морок насунувся на Рі-о, жбурнув його в свої володіння. Майнула остання болісна думка:

"Планета загинула..."

...Рі-о не вмер. Він опритомнів. Розплющивши очі, побачив перед собою оптичний отвір. За ним мерех-тіло зоряне небо. Значить, диск був десь в космічному просторі.

Рядом з Рі-о непорушно лежав Сіт. Учений покликав його. Космонавт не відповів. Рі-о заглянув за по-крив та. На нього дивилися мертві очі.

Сум й байдужість спадали хвилями на серце Рі-о. Він повільно піднявся, вийшов назовні. Темрява Кос-мосу зустріла його величним зоряним сяйвом. Небесний диск лежав біля скелі. Навколо нього зяяла безодня. Та-іна розвалилася на безліч осколків, вони опинилися на одному з них Вдалині пливли мерехтливі іскри — залишки рідної планети.

А там, поміж ними, палає червоним світлом диск Тва-дьї, колишнього супутника Та-іни. Він тепер стане четвертою планетою в системі Зірки-матері. Може, там, в новому світі, люба Мі-а дивиться зажурено в космічну далину і плаче за Учителем Рі-о. Хай… Все проходить… Прощай, кохана моя. Прощай, Та-іна, мати моя! Я тепер один… Один в цілому Всесвіті!

Рі-о повільно повернувся назад, виніс мертве тіло Сіта назовні, поклав його рядом з собою на скелі. Знайшов у небесному диску лі-а для запису думок. Тримаючи його поперед себе, почав згадувати все, що тра-пилося на Та-іні. Потік його вражень відбивався в невеликому диску, ховаючи в механічній пам’яті дивовижні і трагічні картини історії Та-іни.

Закінчивши розповідь, Рі-о сів на скелі, задумався. Для кого він все це залишає, до кого звертається?

Мовчить простір. Холодить тіло. Та Рі-о вже нічого не страшно. Він хоче лише одного — побачити ще раз животворне проміння Зірки-матері. Відчути його тепло, ввібрати його в серце і… можна вмирати…

В згасаючій свідомості Рі-о з’явилося ясне розуміння неосяжності Всесвіту, його єдності. Планети, зірки, цивілізації — все це мить в безконечному плині спіралей. Але їхня боротьба, страждання і пошуки не прохо-дять даремно! Міріади іскор життя зливаються в неосяжний

вогонь безконечних цивілізацій, які були, є і будуть в Космосі. Умираючи, треба заслужити право сказати собі, простору, далеким світам: в мені горів розум…

Ген сходить над зубцями скель зелений вогник Гро-очі. Вона ще дика — третя планета. Але згодом на ній народиться істота, осяяна вогнем розуму… Чи знайде вона шляхи до світлого щастя для всіх? Чи не повто-рить жахливої трагедії Та-іни?..

Гро-оча блимає заспокійливо в темряві простору, огортається туманом. Звідки туман? Чому він тут, в світі без повітря? О, це вже підходить кінець…

Рі-о, знемагаючи, підняв лице назустріч зоряному океану, ніби бажаючи прийняти в себе всю славу небес перед останнім подихом.

Всесвіте! Я пізнаю твою тайну! Ніщо не зникає. Чуєш, Всесвіте! Я розумію тебе! Бери мої думи, мої болі і радості. Час наступає… на новій планеті з’являється… виходить на широку дорогу розумне плем’я істот… Я бачу їх, Всесвіте… вони будуть сильні і красиві, сміливі й мудрі… Вони збагнуть ті таємниці, перед якими зу-пинилися ми…

Але де ж це Зірка-матір? Чому не видно її променів?

Холодок смерті сідає на серце. Руки німіють. Рі-о поклав диск з записом рядом з собою. Чи то в Космо-сі… чи то всередині мозку… задзвеніла висока нота. Вона здіймається все вище і вище… боляче розриває все тіло гострим звучанням.

Ще трохи терпіння. Останній протест тіла проти небуття. Почорнілі вуста Рі-о ледь-ледь ворушаться, з них злітають вже нечутні слова:

— В мені горів розум…

З-за скелі зійшла Зірка-матір. Її сліпучі промені залили поверхню осколка планети, небесний диск і дві постаті космонавтів. Вони відбилися в мертвих, широко відкритих очах…

ЕПІЛОГ

Я закінчую. Тобі, товаришу, що читатимеш цю розповідь, здаватиметься неймовірною історія планети Та-іни. Згоден. Я теж вражений, схвильований. Але все, що я розповів — правда.

Поглянь вночі на небо. Відшукай червоний вогник Марса. Це колишній супутник Та-іни. Чи й досі жи-вуть на ньому нащадки загиблої планети? Чи, може, вони переселилися до іншої зірки, на планету, схожу до їхньої матері — Та-іни, перед тим побудувавши два колосальні супутники-станції? Хто знає?

Академія Наук обговорює фантастичні проблеми. Готуються опустити з орбіти на Землю небесний диск — літальний апарат чужої планети. Воскреслий Рі-о допоможе нашим вченим побудувати новий зорельот. Ми полетимо на ньому до далеких світів і, може, відшукаємо серед зоряної безодні нащадків Рі-о, звільнених пре-красних істот, очищених серцями і духом в боротьбі з Космосом і самими собою.

Той час недалеко…